

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

Соціальна і здоров'язбережувальна
освітня галузь

Духовні та моральні ОСНОВИ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

**Методичний посібник
для вчителя
6 клас
НУШ**

Київ

2023

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь

**Модельна навчальна програма
«ДУХОВНІСТЬ І МОРАЛЬ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І
СУСПІЛЬСТВА»**

Сіданіч Ірина, Рогова Олена, Сурело Євген

**Духовні та моральні
основи в житті
суспільства**

Методичний посібник для вчителя

6 клас

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

**Київ
2023**

Рецензенти:

С. В. Шевченко - кандидат психологічних наук, доцент; доцент кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького;

О.Ф. Лавор – заслужений працівник освіти України, співголова ГО «Українська асоціація педагогів-християн», викладач християнської етики

Сіданіч І.Л., Рогова О.Г., Сурело Є.А.

Духовні та моральні основи в житті суспільства. Методичний посібник 6 клас ЗЗСО - Київ, 2023. – 185 с.

Методичний посібник «Духовні та моральні основи житті суспільства. 6 клас» підготовлено за модельною програмою «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» (Наказ МОН № 143 від 09.02.2022) допоможе вчителю методично правильно підготуватися до уроків, урізноманітнити та оптимізувати діяльність здобувачів освіти під час вивчення курсу «Духовність і мораль в житті суспільства».

Для методистів і вчителів предметів духовно-морального спрямування.

Усі матеріали подаються в авторській редакції

ЗМІСТ МЕТОДИЧНОГО ПОСІБНИКА

Передмова.....	4
Модельна навчальна програма «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» 5-6 класи.....	5
Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.....	15
Розробки уроків. Плани-конспекти 6 клас.....	18
Методичні рекомендації щодо роботи за підручником Сіданіч І.Л., Рогова О.Г., Сурело Є.А. Духовні і моральні основи в житті суспільства: підручник для учнів 6 класів закладів загальної середньої освіти. – К.: Літера, 2023. – 108 с.....	175

ПЕРЕДМОВА

Методичний посібник «Духовні та моральні основи в житті суспільства. 6 клас» покликаний надати методичну й практичну допомогу вчителям курсів духовно-морального спрямування «Етика», «Духовність і мораль в житті людини і суспільства», «Основи християнської етики» та ін.

Укладено відповідно до модельної навчальної програми «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти (автори Жуковський В.М., Сіданіч І.Л., Грищук Д.Г., Губеня І.І., Лахман Н.М.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України.

Методичний посібник містить плани-конспекти уроків що охоплюють усі 4 розділи програми для 6 класу які дають можливість розкрити зміст понять «духовні та моральні взаємини в сім'ї», «духовні та моральні засади шкільного життя», «духовні та моральні основи життя в громаді», «духовні та моральні засади ставлення до природи» тощо; моделювати проблемні ситуації життя в суспільстві й розкривати можливість їх розв'язання на основі духовності та моралі; формувати зразки високоморальної суспільної поведінки.

Запропоновані плани-конспекти уроків базуються на здобутках філософської, психологічної, педагогічної та культурологічної наук, забезпечують утвердження духовності й моралі, людської гідності, милосердя й доброти, чесності та справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, милосердя й доброти з урахуванням вікових особливостей шестикласників.

Основний акцент робиться на інноваційних, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологіях. Поряд з вербальними методами і формами роботи рекомендується застосовувати практично-діяльнісні форми і методи, які допомагають реалізовувати активність учнів: ситуативні задачі, рольові ігри, проєктна діяльність, презентація, портфоліо, уявні екскурсії. Інтерактивність підручника забезпечують QR-коди на відео та аудіо-матеріали, тестові завдання в Google формі, дозволяють швидко провести психологічну діагностику отримувачів освітніх послуг.

На кожному уроці пропонується велика кількість практичних завдань з метою надання вчителю можливості вибору практичних вправ відповідно до потреб та можливостей конкретного класу.

Розроблені плани-конспекти уроків дозволяють активізувати пізнавальну діяльність учнів при вивченні курсу, а вчителю вивільнити час для практичної підготовки до уроку.

МОДЕЛЬНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«ДУХОВНІСТЬ І МОРАЛЬ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА»

5-6 класи для закладів загальної середньої освіти (автори: Жуковський В.М., Сіданіч І.Л., Гришук Д.Г., Губеня І.І., Лахман Н.М.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (Наказ міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.02.2022 № 143)

Пояснювальна записка

Успішна розбудова незалежної Української держави, її повноправна інтеграція до європейської та міжнародної спільноти вимагають належної уваги до виховання молодого покоління українців. Одним із головних і актуальних складників формування нової генерації українських громадян сьогодні є моральна компетентність. Висока мораль, яка здатна подолати егоїстичні запити людської особистості й підняти її до рівня громадянської жертвовності може бути сформована на духовних і моральних цінностях, ефективність яких була перевірена тривалим вітчизняним та закордонним досвідом.

Для належного виховання високоморальних громадян Української держави пропонується навчальна програма для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» (далі Програма), яка ґрунтується на найкращому вітчизняному та закордонному педагогічному досвіді.

Програма спрямована на реалізацію ідей концепції Нової української школи (2016 р.) і визначає орієнтовну послідовність досягнення зафіксованих у Державному стандарті базової середньої освіти обов'язкових, загальних і конкретних освітніх результатів (Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898), а також має на меті виконання Закону України «Про освіту» (2017) і Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020).

Мета другого року вивчення запропонованого курсу має стати основою для духовних і моральних знань, розвитку учнівських умінь і навичок, а також передбачає широке поєднання формування світогляду і здатності та готовності застосувати відповідний комплекс знань і методів для пояснення світу людини і природи; набуття досвіду дослідження духовності й моралі та формування доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності; розвиток здатності визначати й оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей, застосувати різні способи їх розвитку, знаходити можливості для навчання та саморозвитку; спроможність навчатися і працювати самостійно та в колективі, організувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна, гідно поводитися в різних колективах і ситуаціях.

Реалізація Програми ґрунтується на ціннісних орієнтирах, прописаних у Державному стандарті базової середньої освіти: повага до особистості учня у визнанні пріоритету його інтересів, досвіду власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості; забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації усіх видів навчальної діяльності; становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі; формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психологічного розвитку, добробуту; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; утвердження людської гідності, чесноті, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, повага до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими; формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Програма сприяє реалізації мети природничої, соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі; формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої та неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість на основі здобутих знань і пізнавального досвіду, усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності у природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем.

Програма спрямована на розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

Мета і завдання курсу

Метою курсу «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» є розкриття змісту духовності і моралі, розвиток пізнавального й емоційного інтересу учнів до вивчення курсу, розкриття особливостей і цінностей духовної і моральної поведінки особистості в сім'ї, класі, громаді, державі, природі та формування відповідних духовних і моральних компетентностей.

Завдання курсу підпорядковуються зазначеним у Державному стандарті базової середньої освіти обов'язковим результатам навчання:

розкрити зміст понять «джерело духовності та моралі», «сутність людини як носія духовності та моралі», «духовні та моральні взаємини в сім'ї», «духовні та моральні засади шкільного життя», «духовні та моральні основи життя в громаді»,

«духовні та моральні основи життя в державі», «духовні та моральні засади ставлення до природи» тощо;

моделювати проблемні ситуації життя в суспільстві й розкривати можливість їх розв'язання на основі духовності та моралі;

вчити школярів основ критичного мислення в процесі розв'язання проблемних ситуацій у контексті духовності та моралі;

спонукати учнів вибрати зразки суспільної поведінки на основі духовності та моралі;

формуванню зразки високоморальної суспільної поведінки.

Зазначені обов'язкові результати навчання є спільними для всього циклу базової середньої освіти, а отже, освітній процес згідно з Програмою передбачає поступове, з наростанням обсягу та складності навчального матеріалу, наближення учнів до здобуття загальних та конкретних навчальних результатів, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти та прописаних у ньому орієнтирів для оцінювання.

Програма базується на низці **концептуальних освітніх ідей** і спрямована на досягнення мети базової середньої освіти, яка передбачає розвиток природних здібностей, інтересів та обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація ідей Програми передбачає прийняття різних філософських і конфесійних поглядів, повагу до їх носіїв, батьків та середовища, в якому перебувають і виховуються здобувачі освіти.

Водночас Програма має на меті подолання фрагментарності у моральному розвитку здобувачів освіти, їх ознайомлення з духовно-моральним досвідом нашої держави та всього людства, передбачає спонукання до усвідомлення не відповідної соціальним нормам поведінки та набуття позитивного морального досвіду особистості.

Програма ґрунтується на підходах, цілях, змісті, формах, методах і засобах, які адекватні вимогам часу і завданням формування високоморальної особистості. Передбачається врахування володіння і використання учнями інформаційних технологій, вікових та індивідуально-психологічних особливостей, їх досвіду моральної поведінки.

Програма підтримує ідею, що освітня діяльність школи має бути спрямована не лише на далеку перспективу формування високоморальної особистості і її підготовку до майбутнього самостійного життя. Насправді школа розглядається авторами Програми як модель суспільства, а учні – як його активні члени, які зі шкільної лави занурюються в суспільне життя, набуваючи необхідної моральної компетентності.

Реалізація Програми висуває особливі вимоги до вчителя, який має усвідомлювати важливість своєї особистої, професійної та соціальної місії, володіти необхідними компетенціями. Переосмислюються взаємини вчителя і учня під час освітнього процесу: акцент переноситься з трансляції готових моральних знань у свідомість учнівства на партнерську взаємодію, суб'єкт-суб'єктні взаємини,

діалогічність, розвиток критичного мислення учнів, на спільний пошук відповідей на моральні проблеми.

Програма спрямована на подолання елементів формальності освітнього процесу, надмірної його вербалізації, на сприяння синергії й активізації духовних, психологічних і фізичних сил учасників освітнього процесу: учителя, учнів, батьківської спільноти, громади.

Чільне місце в Програмі належить **формам і методам освітньої діяльності**. Основний акцент робиться на інноваційних, інтерактивних та інформаційно-комунікативних технологіях. Поряд з вербальними методами і формами роботи застосовуються практично-діяльнісні форми і методи, які допомагають реалізувати активність учнів: ситуативні задачі, рольові ігри, драматизація, проектна діяльність, доручення, презентація, портфоліо.

Відповідно до Програми планується формування в учнів 6 класів низки **ключових компетентностей**, в основі яких лежать особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до належної моральної поведінки; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищах, у різних життєвих ситуаціях.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;

висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;

критично і систематично мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;

виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Основна частина

Потенціал курсу «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» визначено на основі компетентнісного підходу.

**Компетентнісний потенціал курсу
«Духовність і мораль в житті людини і суспільства»**

Ключові компетентності	Компоненти
Спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами	<p>Уміння: доступно і переконливо висловлювати свої думки духовного і морального змісту в усній та письмовій формі, користуватися різними видами аргументації; використовувати виражальні можливості мови для опису ситуацій духовного і морального характеру, вести аргументовану дискусію на відповідну духовну і моральну тематику; читати і розуміти повідомлення на духовні і моральні теми; творити українською мовою (усно і письмово) тексти духовного, морального та соціального змісту; дотримуватися культури мовлення та норм мовленнєвого етикету; ділитися власними ідеями.</p> <p>Ставлення: поважати українську як державну/рідну (у разі відмінності) мову. Цікавитися її розвитком, усвідомлювати потребу володіння та використання державної мови для власного та суспільного поступу, розуміти цінності кожної мови; критично сприймати інформацію духовного, історичного та суспільно-політичного характеру; з розумінням ставитися до альтернативних висловлювань інших людей.</p>
Соціальна та громадянська компетентність	<p>Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади розв'язання конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема, взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними й відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.</p> <p>Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні та моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканості й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги й підтримки; шанувати досвід і цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально значущі і націєтворчі демократичні цінності, провідну роль здорового способу життя.</p>
Культурна компетентність	<p>Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності та моралі в сучасному багатокультурному світі; осмислювати твори</p>

	<p>мистецтва у світлі духовності та моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; вивчати вплив культури на особу та розвиток цивілізації.</p> <p>Ставлення: свідомо зберігати й розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально ставитися та піклуватися про пам'ятки української та світової культури, зокрема сакральної; бути відкритим до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного мововираження.</p>
<p>Духовно-моральна компетентність</p>	<p>Уміння: аналізувати, критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей; застосовувати духовні та моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності; діяти й реалізовувати духовні та моральні цінності в особистих, сімейних і суспільних життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: відповідально, у контексті духовності та моралі, ставитися до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці; повага до представників інших конфесій, релігій, переконань інших людей, їхніх поглядів, священних книг, святинь, світогляду.</p>

Програма ґрунтується на духовних і моральних **ціннісних орієнтирах**, які передбачають створення освітнього середовища, в якому буде забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; створено умови для співпраці, творчості та дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності. В результаті – становлення духовної і моральної особистості, вільної у прийнятті рішень, самостійної, ініціативної, здатної до критичного мислення та впевненої у собі.

Програма спрямована на формування **наскрізних умінь в усіх ключових компетентностях**, а саме: читання з розумінням текстів духовного і морального змісту, усного і письмового висловлювання власної думки щодо ситуацій, в яких необхідно приймати моральні рішення; критичне і системне мислення. творче продукування нових ідей, логічне обґрунтування позиції, ініціативність, розв'язання проблем, ухвалення рішень, розуміння ризиків, співпраця з іншими у ситуаціях духовного і морального характеру.

Програмою передбачено широке використання дидактичних методів у різних сферах людської діяльності та формування зв'язків із суміжними освітніми галузями (інформативною освітньою галуззю, природничою освітньою галуззю, технологічною освітньою галуззю, мистецькою освітньою галуззю, соціальною і здоров'язбережувальною освітньою галуззю, громадянською та історичною освітньою галуззю та ін.).

У програмі запропоновано можливості для інтеграції з іншими освітніми галузями, що сприятиме формуванню в учнів як предметної, так і інших ключових

компетентностей та передбачатиме збільшення кількості сфер застосувань знань, умінь і навичок в повсякденному житті.

Міждисциплінарні зв'язки курсу є важливим засобом досягнення прикладної спрямованості вивчення навчального предмета. Взаємне проникнення знань і методів у різні навчальні предмети має не тільки прикладне значення, але й створює сприятливі умови для формування світогляду, і має бути використано при плануванні інтегрованих уроків або навчальних модулів та дозволить здійснити комплексне ознайомлення учня з предметами, об'єктами, подіями, явищами та продемонструвати взаємозв'язки **курсу «Духовність і мораль в житті людини і суспільства»** та інших предметів/інтегрованих курсів.

Введення інтегрованих навчальних модулів в систему базової освіти надає можливість розв'язання завдань, поставлених сьогодні перед школою і суспільством. Такі курси можуть сприяти формуванню цілісної картини світу в школярів.

Інтеграція курсу з іншими предметами/інтегрованими курсами дозволить урізноманітнити дослідження багатьох важливих духовних і моральних явищ, пов'язати уроки духовної етики з життям. Вивчення у базовій школі курсу, де духовність і мораль показана як відповідь на життєві потреби людства, сприятиме підвищенню зацікавленості дітей до вивчення курсу, послужить популяризації основ духовності та моралі серед молоді та дозволить підвищити рівень духовної культури і грамотності випускників базової школи.

Принципи побудови Програми для 6 класу

Програма побудована на загальнодидактичних та спеціальних принципах доступності, послідовності, єдності навчання і виховання.

Програма укладена таким чином, що передбачає варіативність використання навчального часу, оскільки може бути адаптована як до рекомендованої кількості годин, так і до мінімальної та максимальної кількості годин навчального навантаження, визначеної типовою освітньою програмою.

Перевагою Програми є те, що запропонована кількість тематичних блоків розподілена рівномірно на чотири навчальні чверті та передбачає тижневий резерв навчального часу в кожній чверті навчального року, який може бути використаний на узагальнення та систематизацію навчального матеріалу або вивчення інтегрованих навчальних модулів.

Навчальна програма для **6 класу** курсу **«Духовність і мораль в житті людини і суспільства»**, має такий змістовно-тематичний поділ:

6 клас. Духовні та моральні основи в житті суспільства

Розділ 1. Духовні та моральні взаємини в сім'ї.

Розділ 2. Духовні та моральні засади шкільного життя.

Розділ 3. Духовні та моральні основи життя в громаді і державі.

Розділ 4. Духовні та моральні засади ставлення до природи.

Особливості організації навчального процесу

Програма спрямовує вчителя і учнів до діяльнісної, практично орієнтованої взаємодії та дозволяє реалізувати особистісно орієнтований і компетентнісний підходи. Запорукою досягнення учнями загальних і конкретних навчальних результатів є використання вчителем усіх можливостей подачі навчального змісту та відповідних навчально-методичних матеріалів: підручників, збірників тематичних діагностичних робіт, інших друкованих матеріалів, мультимедійного контенту та безпосереднє застосування інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Умовою успішного опанування Програми є сформовані в початковій школі читацька, мовленнєва та соціальна компетентності учнів, подальший розвиток яких уможлиблюється запропонованими різноманітними видами навчальної діяльності, поданими в Програмі. Для глибшого засвоєння матеріалу та розвитку вмінь окремі теми курсу концентрично повторюються та узагальнюються.

Розподіл годин навчального навантаження здійснюється вчителем самостійно, виходячи з можливостей навчального плану школи з урахуванням особливостей учнів класу та власної педагогічної моделі навчання, для поглиблення вивчення тих чи інших тем, урізноманітнення форм освітнього процесу, узагальнення та тематичного оцінювання відповідно до навчального матеріалу та процесу досягнення тих чи інших освітніх результатів і орієнтирів для оцінювання згідно з Державним стандартом базової середньої освіти.

Важливими складовими елементами Програми є міждисциплінарні інтегровані модулі, які передбачають застосування індивідуальних та групових форм взаємодії: виконання індивідуальних завдань, проєктної діяльності учнів, дидактичних ігор, турнірів, вікторин, квестів, навчальних екскурсій тощо. Підбір навчального матеріалу може не обмежуватися підручником, вчитель має повну академічну свободу використовувати будь-які доцільні освітні ресурси, зокрема електронні, які дозволяють учням досягнути очікуваних результатів навчання.

Програма пропонується як освітній продукт для досягнення запланованих Державним стандартом базової середньої освіти результатів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі. Через запропоновані види навчальної діяльності передбачається досягнення всіх очікуваних результатів навчання, спрямованих на формування ключових компетентностей для всієї середньої освіти, можуть бути досягнуті завдяки організації освітнього середовища на засадах взаємної поваги до всіх учасників освітнього процесу та організації позаурочної навчальної діяльності тощо.

Родзинкою посібника для учнів є введення низки традиційних символів України, що пов'язані з тематикою уроків. Для розкриття запропонованого змісту використовуються наступні символи: калина, соняшник, барвінок, верба, мальва, чорнобривці, волошка, вишня, мак, рута, лілія, каштан, тополя. На підсумковому уроці пропонується розмістити усі символи на уявному/змодульованому/розмальованому, рушникові, згадуючи, яку тему допомагає розкрити той чи інший символ.

6-й клас

Духовно-моральні основи в житті суспільства

Роділ 1. Духовні та моральні взаємини в сім'ї

Очікувані результати	Пропонований	Види навчальної
----------------------	--------------	-----------------

навчання	зміст навчального предмета	діяльності
<p>Доречно формулює і використовує поняття «сім'я», «мама», «тато», «брат», «сестра», «бабуся», «дідусь», «духовна родина», «рідні».</p> <p>Вдало описує функції і обов'язки членів сім'ї.</p> <p>Знає свої обов'язки та права в сім'ї, прагне жити згідно з ними.</p> <p>Пропонує ідеї щодо захисту членів своєї сім'ї та як працювати для блага своєї сім'ї.</p>	<p>Чому сім'я – найкраще місце для розвитку дитини?</p>	<p>Робота в групах над пошуком прикладів зразкових сімей з духовної і художньої літератури, суспільного досвіду, повсякденного життя, найближчого оточення, власного досвіду.</p> <p>Заздалегідь підготовлена презентація своєї сім'ї як першої школи.</p>
<p>Вміє скласти та описати своє родинне дерево до відповідного покоління.</p> <p>Характеризує членів своєї сім'ї та родини щодо високих духовних і моральних чеснот.</p> <p>Доречно описує духовні та моральні ідеали серед близьких людей.</p>	<p>Чого доброго ви можете навчитися у членів своєї родини (слухняності, правдивості, сміливості, щедрості, смирення, жертовності, любові)?</p>	<p>Проектна діяльність учнів зі створення родинного дерева.</p> <p>Презентація родинних традицій.</p>

Розділ 2. Духовні та моральні засади шкільного життя

<p>Розуміє значення школи в житті людини.</p> <p>Поцінює можливість набувати знання.</p> <p>Доречно характеризує духовно-моральну атмосферу шкільної спільноти, де панує справедливість.</p> <p>Уміє розповісти про моральні засади, на яких будується школа, навчання, дозвілля.</p>	<p>Чи є школа для тебе другим домом? Чому?</p>	<p>Модулювання різних ситуацій зі шкільного життя.</p> <p>Методом «Мозковий штурм» зібрати план заходів для покращення шкільного життя.</p>
<p>Доречно формулює і вирізняє духовні і моральні засади розбудови шкільного життя.</p> <p>Пояснює значення понять «дружба – егоїзм», «добромовність – нецензурність», «повага – зневага», «товариськість – самотність».</p> <p>Описує духовну та моральну атмосферу в класі, школі, аналізує відповідні проблеми, вдало надає пропозиції для</p>	<p>На яких засадах будується твоє шкільне життя?</p> <p>Дружба чи егоїзм. Добромовність чи нецензурність. Повага чи зневага. Товариськість чи самотність.</p>	<p>Наведення прикладів духовно-моральної атмосфери в школі з художньої літератури, суспільного досвіду, повсякденного життя, найближчого оточення, власного досвіду.</p> <p>Навести приклад або змодельовати ситуацію булінгу та знайти шляхи її розв'язання на основі духовності та моралі.</p>

<p>покращення духовного та морального клімату в класі та школі. Гоовий працювати для перетворення класу і школи в духовну і моральну спільноту.</p>		
<p>Доречно формулює поняття «шкільне самоврядування», «участь у житті школи». Уміє знайти своє місце в житті шкільної спільноти. Вдало наводить приклади реалізації своїх талантів у школі. Почувається зручно у шкільному середовищі. Має друзів, уміє товаришувати.</p>	<p>Чи ти береш активну участь у житті школи?</p>	<p>Проектна діяльність здобувачів освіти для пошуку новітніх ідей для покращення шкільного життя. Презентація учнівських і батьківських ідей.</p>

Розділ 3. Духовні та моральні основи життя в громаді і державі

<p>Визначає зміст понять «громада», «члени громади». Бачить себе членом громади. Вдало наводить приклади своєї участі у житті громади. Аналізує громадську активність інших людей. Вдало пропонує ситуації участі в проектах громади. Пропонує ідеї, щоб бути корисним для інших членів громади.</p>	<p>Як ти знаєш історію і культуру громади? Як ти примножуєш надбання громади? Як ти захищаєш її цінності? Хто в громаді належить до відомих особистостей, моральних авторитетів? У кого з них ти можеш навчитися слухняності, правдивості, сміливості, щедрості, смирення, жертовності, любові.</p>	<p>Проектна діяльність здобувачів освіти для активної участі в житті громади. Дослідження історії рідного краю.</p>
---	--	--

Розділ 4. Духовні та моральні засади ставлення до природи

<p>Характеризує поняття «природа», «довкілля», «зміни в природі», «глобальне потепління», «захист природи».</p>	<p>Чи ти усвідомлюєш себе частинкою довкілля? Чи живеш ти в</p>	<p>Робота в групах над пошуком і аналізом прикладів дбайливого ставлення в доховній і художній літературі, суспільному досвіді,</p>
---	--	---

<p>Визначає мальовничі місця рідного краю. Пояснює проблеми, які існують у природному середовищі на прикладі рідного краю. Виявляє готовність до захисту навколишнього середовища, природоохоронної діяльності, дбайливого ставлення до рослинного і тваринного світу.</p>	<p>гармонії з природою? Як оберігаєш і примножуєш її багатства?</p>	<p>повсякденному житті, найближчому оточенні, власному досвіді. Презентація проєктів про захист та розвиток довкілля.</p>
--	--	---

**Критерії оцінювання
навчальних досягнень учнів**

Рівень навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
І. Початковий	1	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • назвати одне-два духовно-етичних поняття, моральні норми
	2	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • назвати декілька духовно-етичних понять теми, моральних норм; • сформулювати моральну оцінку ситуації чи вчинку на рівні «добро» - «зло».
	3	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • двома-трьома простими реченнями пояснити сутність чи зміст духовно-етичного поняття; • навести приклади окремих фактів і явищ із моральної практики; • дати власну оцінку окремих фактів і явищ моральної поведінки (на рівні «добро» - «зло») й пояснити її 1-2 реченнями; • сформулювати правило поведінки за нормою моралі.
ІІ. Середній	4	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • репродуктивно відтворити (у вигляді 4-6 простих речень) частину матеріалу уроку; • дати пояснення духовно-етичних понять і термінів уроку; • навести приклади морального та аморального в житті людей; • оцінити прості моральні ситуації та пояснити свою оцінку відповідно до норм моралі; • на елементарному рівні описати ситуацію морального вибору.
	5	<p>Учень/учениця може:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • відтворити основний зміст навчального матеріалу уроку, відповідаючи на запитання вчителя; • визначити окремі ознаки духовно-етичних понять; • проаналізувати ситуацію за запитаннями вчителя, підручника; • за допомогою вчителя співвідносити ситуацію конкретних вчинків з відповідними нормами моралі й висловити оцінне судження.
	6	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • у цілому самостійно відтворити матеріал теми; • охарактеризувати подію, ситуацію, явище з точки зору моральних критеріїв; • правильно вживати духовно-етичні поняття й пояснювати їх на прикладах; • використовуючи приклади з історії та літератури, висловити просте оцінне судження про відповідність чи невідповідність поведінки моральним нормам.
III. Достатній	7	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • у цілому послідовно, самостійно відтворити матеріал теми; • демонструвати розуміння духовно-етичної термінології; • дати загальну характеристику морально-етичних феноменів (сутність, прояви, ознаки, приклади); • аналізувати духовно-етичні судження й навести приклади їх підтвердження чи спростування; • обґрунтувати власну думку, моральну оцінку прикладом.
	8	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значною мірою самостійно опрацювати матеріал уроку; • розповідати про духовно-моральні цінності, застосовувати необхідні поняття й терміни; • аналізувати відповідні явища і ситуації суспільного життя, визначаючи ознаки моральної поведінки у світлі духовних і моральних цінностей; • моделювати прості ситуації морально-етичного змісту й пропонувати шляхи їх розв'язання; • добирати 1-2 аргументи на підтвердження висловлених учителем чи поданих у підручнику духовно-етичних висновків; • може знайти необхідні цитати в духовній і художній літературі.
	9	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оперувати основним навчальним матеріалом, подаючи його в узагальненому та

		<p>деталізованому вигляді;</p> <ul style="list-style-type: none"> самостійно аналізувати духовно-моральні цінності й робити власні висновки; обґрунтовувати власні судження й оцінки за допомогою власних прикладів і аргументів; самостійно працювати з текстами духовної і художньої літератури.
IV. Високий	10	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> самостійно опрацьовувати матеріал уроку за підручником; моделювати морально-етичні ситуації, пропонувати шляхи їх розв'язання й пояснювати їх; самостійно розв'язати ситуацію морального вибору й пояснити свій вибір, спираючись на духовно-етичні категорії; самостійно оцінити моральні явища; з незначною допомогою учителя працювати з іншими джерелами інформації духовно-етичного змісту (духовна і художня література, релігійні образи, фото, художній текст, усна розповідь); орієнтуватися в духовній і художній літературі.
	11	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> вільно викладати навчальний матеріал в усній та письмовій формі відповідно до звдання; самостійно здобувати нескладну інформацію духовно-етичного змісту з інших, крім підручника й розповіді вчителя, джерел; застосовувати їх для аналізу нових ситуацій, зокрема з власного життя; висловити й обґрунтувати свої думки, оцінити щодо духовно-моральних цінностей суспільного життя.
	12	<p>Учень/учениця може:</p> <ul style="list-style-type: none"> послідовно й логічно викладати навчальний матеріал, застосовуючи й пояснюючи духовно-етичні поняття та терміни; виявляти творчий підхід у розв'язанні ситуативних завдань, оперуючи набутими знаннями й уміннями; моделювати ситуації морально-етичного змісту, проявляючи гнучкість і мобільність, здатність попереджувати й вирішувати конфлікти; оцінити рівень власної підготовки та підготовки інших учнів із предмету; встановлювати міжпредметні зв'язки духовності і моралі з іншими предметами: істрією, літературою, музикою, живописом, природознавством, основи здоров'я; підготуватись до уроку, використавши

Розробки уроків.

Плани-конспекти

Тема 1. Духовні та моральні взаємини в сім'ї

УРОК 1

Тема. Чому сім'я - найкраще місце для розвитку дитини

Очікувані результати. Доречно формулює і використовує поняття «сім'я», «мама», «тато», «брат», «сестра», «бабуся», «дідусь», «духовна родина», «рідні». Вдало описує функції і обов'язки членів сім'ї. Знається на власних обов'язках і правах у сім'ї, прагне жити за ними і про них розповідає. Пропонує ідеї щодо захисту членів своєї сім'ї та як працювати для блага власної сім'ї.

Ціль уроку. Пояснення понять «сім'я», «мама», «тато», «брат», «сестра», «бабуся», «дідусь», «духовна родина», «рідні». Розвиток умінь вдало описувати функції і обов'язки членів сім'ї. Виховання поважливого ставлення до правил прийнятих в сім'ї і бажання виконувати свої сімейні обов'язки.

Ключові компетентності:

✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності,

недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

✓ Культурна

Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності і моралі у сучасному багатокультурному світі; осмислювати твори мистецтва у світлі духовності і моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.

Ставлення: свідомо зберігати і розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально поводитися та піклуватися про пам'ятки української і світової культури, зокрема сакральної; бути відкритими до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного самовираження.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, маркери, ватман, фліпчарт, картон А4, матеріали для виготовлення колажу.

Ключові поняття: «сім'я», «мама», «тато», «брат», «сестра», «бабуся», «дідусь», «духовна родина», «рідні», «рід», «родовід»

Епіграф уроку На світі білому єдине,

Як і Дніпра течія, -

Домашнє вогнище родинне,

Оселя наша і сім'я.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

На дереві листочок народився,
Із брунечки на білий світ з'явився,
На сонечку він зеленів і підростав,
Прозору воду із роси черпав.
Так ціле літо наш листочок зеленів,
В дощі купався, з вітром гомонів,
Хто не проходив, той йому всміхався,

А він у відповідь на гілочці гойдався.
Аж раптом наш листочок пожовтів,
І у траву із дерева злетів,
Та й у травичці він не розгубився,
Жучкові замість ковдри знадобився .
Так цілу зиму він жучка вкривав,
Від холоду й морозів захищав,
А навесні, як сніг зійшов,
Листочок наш у ґрунт ввійшов.
А новий знов на дереві родився,
Із брунечки на білий світ з'явився.

О. Бабяк

- Про кого йдеться у вірші?

- Подумайте, на кого може бути схожим листочок? На чие життя схоже життя листочка?

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. **Jam-сесія «Екран настрою»** (робота з інтерактивною дошкою *Jamboard*, посилання на шаблон в додатку)

дітям

Педагог
пропонує

подивитись на екран, обрати той смайлик, який найбільш відповідає теперішньому настрою, і прикріпити свій магнітик на дошку відповідно до настрою.

 <p>ЧУДОВИЙ</p>	 <p>СВЯТКОВИЙ</p>
 <p>ПОГАНИЙ</p>	 <p>СУМНИЙ</p>
 <p>ЗАДУМЛИВИЙ</p>	 <p>ТВОРЧИЙ</p>

СОРОМ'ЯЗЛИВИЙ

ВЕСЕЛИЙ

2. Стратегія «Прогнозування за ілюстрацією»

Розгляньте, будь ласка, фотографії.

-
- На вашу думку, хто зображений на цих фотографіях?
 - Чому ви так вирішили
 - Як ви здогадалися, що це сім'я?
 - З кого складається сім'я?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтерактивна бесіда.

У своєму мовленні ми дуже часто вживаємо слова «сім'я», «родина», «рід», «родовід» і здається, усе про них знаємо. А чи справді це так? Наприклад, дідусь і бабуся. Які живуть із вами, - це ваша родина чи сім'я? Хто належить до вашого роду? Що таке родовід?

Як бачите, на такі прості запитання відповісти складно. То ж ми повинні розрізняти поняття «сім'я», «родина», «рід», розуміти, що таке родовід, щаслива сім'я, тобто те, що кожна людина любить і шанує.

Давайте з вами прочитаємо епіграф нашого уроку й запишемо його і зошит.

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Топ-інформація від учителя

Сім'я – це, звичайно, ти, твої братики і сестрички, мама й тато, бабуся й дідусі, тітки й дядьки. Словом, сім'я – це найрідніші на світі люди, які один одного шанують і люблять, пестять і голублять.

Сім'я – це група людей, що складається із чоловіка, жінки, дітей та інших близьких (кровних) родичів, які живуть разом під одним дахом.

Мати і батько – найрідніші для вас люди. Від них ми отримуємо життя. Вони вчать нас бути людьми, оживляють наш розум, вкладають у наші вуста добрі слова.

Тисячі років люди живуть родинами. Родинне коло – тато, мама, діти – будується на взаємній повазі й співчутті, тримається на чуйності й готовності прийти на допомогу.

Родина нам дає емоційну підтримку. Щаслива та родина, де обов'язки не розподіляються, а все роблять разом.

Гармонія в сім'ї досягається та існує лише тоді, коли всі її члени прихильні один до одного, виявляють увагу та поблажливність у стосунках. Кожний при цьому прощає недоліки та слабінки іншого і прагне побороти власні.

2. Youtube-завдання

<https://www.youtube.com/watch?v=X1hmZzSjNIk>

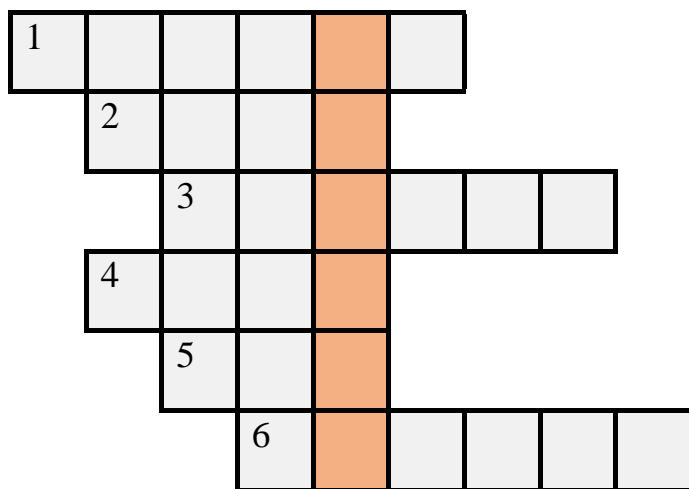
Перегляньте відеорозповідь за посиланням або відсканувавши QR-код.

Розкажіть про традиції вашої сім'ї.

3. Розгадування кросворду (робота з інтерактивною дошкою Jamboard)

https://jamboard.google.com/d/1sMuvrXPgs5n9MHk9onODzNLEheaW8CpdNjN42_62LaE/edit?usp=sharing

Закінчити речення. Вставлені слова, які називають члена родини, впиши у клітинки.

1. Дочка моєї мами – то... (*сестра*)
2. Найбільше в нашій хаті свято, коли приходить із роботи... (*тато*)
3. Своїх онуків розуму навчає старенький... (*дідусь*)
4. Найбільше пестить і голубить свою дитину... (*мати*)
5. Батькам на втіху росте розумний здоровий їхній... (*син*)
6. Твою матусю донечкою кличе твоя... (*бабуся*)

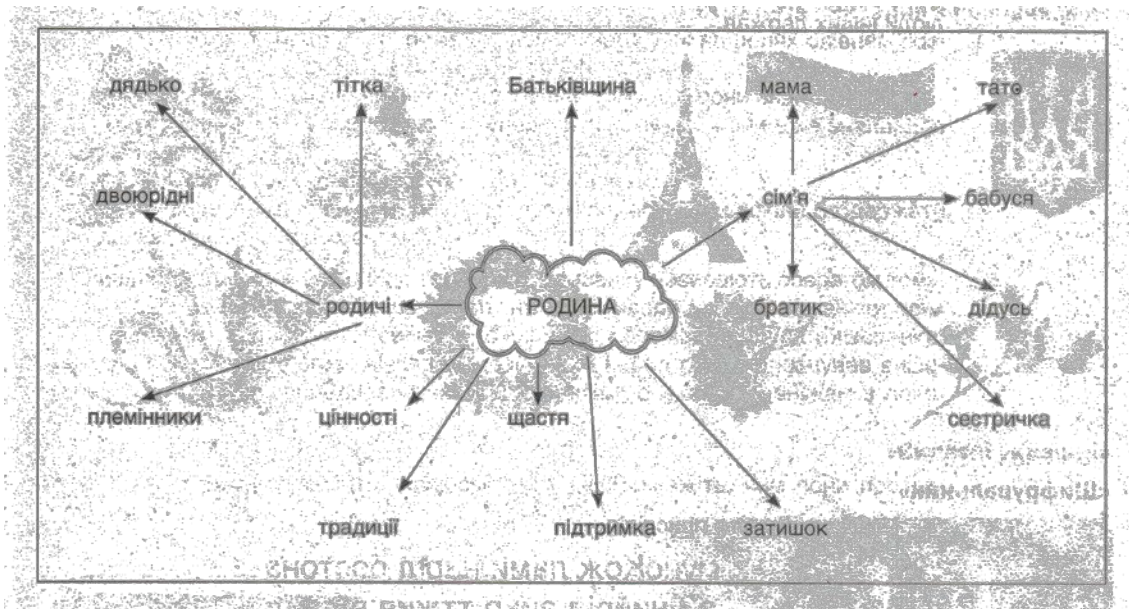
4. Стратегія «Кластер»

Завдання

Скласти кластер до слова *родина*.

Посередині класної дошки або чистого аркуша пишуть ключове слово

або речення, що є головним у розкритті теми, ідеї. Далі навколо записують інші слова чи речення, що висловлюють факти, ідеї, образи, відповідні для обраної тематики. Поступово всі нові елементи з'єднують прямою лінією з ключовим поняттям. Кожен «супутник», у свою чергу, теж має «супутників» - так визначають нові логічні зв'язки між поняттями.

5. Вправа «Веселка»

Розмістіть слова у порядку кольорів веселки – і ви прочитаєте прислів'я.

Шифр

Блакитні	зелені	помаранчеві	фіолетові	червоні	сині	жовті
й	й	й	й	й	й	й

Завдання

міцне	рідними.	Дерево	коріннями,	людина -	а
зелений	синій	жовтий	помаранчевий	червоний	фіолетовий

і	коли	Не	лад	потрібен	сім'ї	в	скарб,
жовтий	червоний	синій	жовтий	зелений	жовтий	синій	фіолетовий

веселить	Розумний	батьків	син
жовтий	синій	червоний	зелений

- ✓ Дерево міцне коріннями, а людина – рідними.
- ✓ Не потрібен і скарб, коли в сім'ї лад.
- ✓ Розумний син веселить батьків.

6. Фізкультхвилинка

Киця Кицюня. Весела дитяча пісня й розвиваюча руханка.

АБО

Є великий в мене рід.
Всім живеться тут як слід.
День планують усі вміло,
Гартують дух і власне тіло.
Вранці всі ідуть до кладки,
Зранку в нас зарядка.
Руки вгору, руки вниз
І навколо повернись.
Руки вниз – і роблять кроки,
Гнуться гарно в усі боки.
Як закінчили зарядку,
В воду всі мерщій із кладки.
День почавши з тренування,
Здолаєм легко всі завдання.

АБО

Пальчикова гімнастика «Вороняча родина»

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Експеримент «Місце в родині»

Мета: Дитина вперше і тривало пізнає обидві форми авторитету у сім'ї: вертикальний авторитет батьків і горизонтальний авторитет братів та сестер. На цьому занятті діти можуть поспілкуватися про ці дві форми авторитету і попрацювати над гнучким і конструктивним виконанням своїх функцій у родині.

Інструктаж

Ми всі потребуємо уваги з боку нашої сім'ї, щоб зростати з відчуттям безпеки та душевного тепла і щоб навчатися чомусь від батьків, братів та сестер. Скільки мине років, поки маленька дитина стане дорослою! Інколи відчуваємося у наших родинях добре, інколи ми розчаровані або розлючені. Деякі сім'ї є повними, в інших бракує одного з батьків або брата чи сестри.

Я хочу, щоб ви поговорили про особливе місце кожного у своїй родині та які обов'язки і можливості випливають із цього.

Розташуйтеся малими підгрупами у чотирьох кутах кімнати. В одному куті опиняються ті, які є найстаршими дітьми у сім'ї. У другому збираються ті, які є середущими у сім'ї. У третьому куті – наймолодші діти, а в четвертому – одинаки чи одиначки...

Нехай діти вирішать, до якої підгрупи приєднатися. Коли існує велика вікова різниця між дітьми, можуть виникнути особливі рішення. Наймолодша дитина може відчувати себе, наприклад, єдиною дитиною, середуща – найстаршою, коли первісток набагато старший і вже не живе з сім'єю, тощо.

Ви маєте час, щоб поговорити про ваше місце у сім'ї.

- Які переваги та недоліки пов'язані з ними?
- Що вимагають батьки від вас?
- Як вони з вами поведуться?
- Що ви отримуєте від них?
- Як ставитеся до братів та сестер?
- Наскільки авторитетними ви є?
- Що маєте сказати братам та сестрам?
- Кому можете наказувати або допомагати?
- Хто може вам щось наказати або підтримати вас?
- Яким чином впливає ваше місце у сім'ї на ваше життя поза нею?
- Чи ви мали позитивний досвід самоствердження у сім'ї?
- Чи вчитеся, як розуміти інших, відстоювати свої права, вести переговори?
- Чи ви вчитеся бути відповідальними?
- Чого ще ви навчаєтеся?

Знову приєднайтеся до всіх... Я хочу, щоб чотири підгрупи по черзі повідомили, що вони дізналися про життя найстарших, середущих, наймолодших дітей і про життя одинаків або одиначок.

Оцінювання

- Чи сподобався мені експеримент?
- Наскільки я задоволений своїм місцем у сім'ї?
- Чого можу навчитися у своїй сім'ї? А чого ні?
- Хто для мене має найбільший авторитет: батьки чи брати та сестри?
- Кого з братів і сестер я добре розумію?
- З ким не вдається порозумітися?
- Як я зараз почуваюся?

2. Технологія «Аналіз ситуації»

Ця технологія вчить учнів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

Як організувати роботу

- 1. Запропонуйте учням прочитати підготовлену життєву або гіпотетичну суперечливу ситуацію.*
- 2. Проаналізуйте її з учнями, користуючись такими запитаннями:*
 - Якими є факти: що відбулося? Де і коли? Хто учасники ситуації? Що ми про них знаємо? Які факти є важливими? Які другорядними? Що в описі є фактами, а що думками, оцінками тощо?*
 - У чому проблема ситуації? У чому полягає конфлікт? Яке питання нам треба вирішити, розв'язуючи ситуацію? У чому інтереси кожної із сторін? Чому вони суперечливі?*
 - Якими можуть бути аргументи: які аргументи можуть бути наведені на захист позиції кожної зі сторін? На які документи, інформацію ми можемо спиратися, захищаючи ту чи іншу позицію?*
 - У чому полягає рішення: яким буде розв'язання ситуації? Чому саме таким? На що ми спираємось, обираючи таке рішення? Якими можуть бути наслідки такого рішення? Чи існують інші шляхи розв'язання?*

Казка

«Золота куля»

В одній далекій країні жили Король і Королева. Вони мали прекрасний палац і вірних слуг. Вони дуже любили одне одного і мріяли мати дитину.

Через деякий час у Короля й Королеви народився син. Він ріс дуже швидко. Малюк був маленьким сонечком для всіх, хто жив у палаці. Його навчали наймудріші вчителі, а він був уважним учнем. Маленький Принц любив бавитися у садку, слухати, як співають пташки, спостерігати за тваринами.

Минав час. Принц виріс і став розумним, сильним, добрим і красивим юнаком. Він відчув потребу мандрувати світом, подивитися, які люди є в інших країнах, яке у них життя. Принц сказав про своє бажання батькам. Король із Королевою засумували, дізнавшись про його намір. Та вони розуміли, що це дуже важливо для їхнього сина, і благословили його на далеку путь. На прощання Король із Королевою дали сину Золоту Кулю:

Візьми її з собою. В ній наша любов до тебе і та радість, яку ти нам приносиш». Принц подякував батькам, узяв Золоту Кулю і поклав її до кишені дорожньої куртки, поближче до свого серця.

Принц вирушив у дорогу. Він об'їхав багато країн, познайомився з різними людьми, побачив багато цікавого. Та скрізь, де б він не був, його зігрівало тепло Золотої Кулі.

Одного разу він їхав полем. Навколо нього літали метелики. Співали птахи – вони раділи, що через їхнє поле їде Прекрасний Принц. Пахло квітами та ягодами. І раптом на пагорбі він побачив Красивий Палац. Щось підказувало Принцу, що йому важливо поїхати саме туди. І він скерував свого коня по стежці, що вела до Палацу. Коли Принц зайшов усередину, то був вражений величиною внутрішнього оздоблення Палацу. Все тут було зручно і красиво, немов хтось будував цей Палац саме для нього.

Золота Куля, яка весь час була коло його серця, затремтіла. Принц відчув тепло і зрозумів, що в цьому палаці він знайде щось дуже важливе для себе. Він пішов далі легкою і впевненою ходою: з любов'ю в серці та радістю в душі.

- Про що йшла мова в казці?
- Чому Принц, коли поїхав з дому, почував себе так впевнено?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Вправа «Логічна задача»

Роздивіться малюнок. У кімнаті жили люди, які носили шкарпетки та рукавички. Всі, хто жив у кімнаті, носили шкарпетки. Дехто з них носив ще і рукавички. Скільки людей, що жили у кімнаті, не носили рукавички?

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Вправа «Мій емоційний барометр»

Чи змінився ваш настрій на кінець уроку?

2. Вправа «Я молодець!»

Я молодець, тому що на цьому занятті...

(дівчалася/дівчався, відкрила/відкрив, зрозуміла/зрозумів тощо)

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Telegram-канал «Підтримай дитину»
2. <https://www.youtube.com/watch?v=TVbyPocPbDc>
3. Алекс Сабіне, Вепель Клаус В. Не вчи мене, а дозволяй мені вчитися / Пер. Н. Крец – Львів: Свічадо, 2009. – 124 с.
4. І. Волкова. Пальчикові вправи. 1-4 класи. – Х.: Вид-во «Ранок», 2019. – 64 с. (Серія «Вчителю початкових класів»).
5. Бардак С.А. Емоційне налаштування як важливий компонент сучасного уроку української мови й літератури (Практичний посібник), 2019
6. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас./ авт.-упоряд. Н.В.Маценко, Н.В. Свір. – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 133, [3] с. – (Серія «Нова українська школа»).
7. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання. 1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник для учителя/ В.С. Бандура та ін. – Х.: Вид. група «Основа», 2012 – 494, [2] с.: табл.
8. «Культура життєвого самовизначення». Частина І. Початкова школа. Методичний посібник /Наукове керівництво та редакція І.Д. Звереві. – К. -2003
9. Уроки етики в 1-4 класах/ упоряд. Кулик О.О., Фінько Г.М., Кенц Г.І. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 336 с.

УРОК 2

Тема. Чого доброго ви можете навчитися у членів своєї сім'ї, родини? У кого послуху, правдивості, сміливості, щедрості, смирення, жертвовності, любові?

Очікувані результати. Учень/учениця визначає та описує своє родинне дерево до відповідного покоління і вміє його складати. Характеризує членів сім'ї і родини щодо високих духовних і моральних чеснот. Доречно описує духовні і моральні ідеали серед близьких людей. Пропонує і знаходить приклади запозичувати кращі духовні і моральні риси.

Ціль уроку. Формування вмінь роботи з різними джерелами інформації; складати, презентувати й описувати своє родинне дерево. Розвивати навички характеризувати членів сім'ї і родини щодо духовних і моральних цінностей; розвивати словарний запас учнів та оперування яскравими мовними виразами. Виховання бажання досліджувати власний родовід, поважного ставлення до членів сім'ї, традицій роду.

Ключові компетентності:

✓ Культурна

Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності і моралі у сучасному

багатокультурному світі; осмислювати твори мистецтва у світлі духовності і моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.

Ставлення: свідомо зберігати і розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально поводитися та піклуватися про пам'ятки української і світової культури, зокрема сакральної; бути відкритими до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного самовираження.

✓ Духовно-моральна

Уміння: аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей; застосовувати духовні і моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності; діяти й реалізовувати духовні і моральні цінності в особистих, сімейних та суспільно життєвих ситуаціях.

Ставлення: відповідально, в контексті духовності і моралі, ставитися до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці; повага до представників інших конфесій, релігій, переконань інших людей, їхніх поглядів, священних книг, святинь, світогляду.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, маркери, ватман, фліпчарт, папір А5, фломастери, олівці, матеріали для виготовлення колажу (папір, картон, залишки різних матеріалів, фломастер, акварельні фарби, клей, ножиці).

Ключові поняття: «я», «батьки», «сім'я», «родина», «рідні», «рід», «родовід»,

Епіграф уроку У кожної деревини – свій плід, а в кожній людині – свій рід.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

<https://youtu.be/S84A87gCcfM>

Перегляньте відео «Моя сім'я».

- Які обов'язки ви маєте в своїй сім'ї?

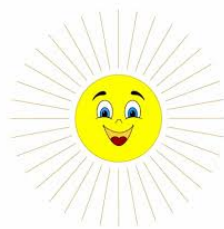
II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

3. Вправа «Ім'я з малюнком»

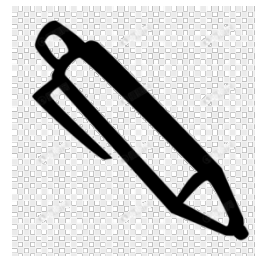
Учитель пропонує намалювати своє ім'я (діти малюють асоціації зі своїм ім'ям) і пояснити чому вони так вважають. Наприклад,

Сніг- Сніжана

Світло – Світлана

Розум – Софія

4. «Хвилинка-веселинка»

РОДОВІД

(скоромовка)

Кульбаба мала бабу,
із баб кульбаб кульбабу,
і пракульбабу бабу,
що мала також бабу.

А баба пракульбаби
була пра-пра-прабаба
всім бабиним кульбабам.
Така була кульбаба –
сама кульбабам баба!

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вся теперішня й давнішня рідня – це *p i d*.

Слово *рідний* пов'язане з родом, народженням.

Я пропоную вам звернутись до епіграфу нашого уроку й пояснити, як ви його розумієте. Прошу записати епіграф у зошит.

ІV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Літературна світлиця

Чорнобривці

Тихий осінній вечір. Заходить сонце. У блакитному небі – ключ журавлів. Наша бабуся сидить на лавці біля тину, дивиться на захід сонця. Я питаю:

- Бабусю, скажіть, для чого людина живе на світі?

Бабуся всміхнулася і каже:

- Щоб жити вічно.

Я не міг цього збагнути. Як це – жити вічно?

Бабуся каже:

- Ходімо до саду.

Пішли ми до саду. Там доцвітали чорнобривці. Бабуся збрала жменьку сухого насіння квітів, зав'язала у вузлик.

- Почекай до весни, - зрозумієш, - сказала вона й поклала вузлик із насінням чорнобривців у сухий куточок.

Настала весна. Ми з бабусею посіяли на грядці насіння. Зійшло, піднялося, зацвіло. Які вони красиві, ці чорнобривці! Кращі, ніж восени.

- Ось і людина живе, щоб вічно жила її краса, - сказала бабуся. А діти потім народжують своїх дітей, щоб вічно жив людський рід.

- А для чого живе людський рід? – знову питаю я.

- Для щастя.

Василь Сухомлинський

2. Стратегія «Трихвилинна пауза»

Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень.

Я змінив(ла) ставлення до....

Я більше дізнався(лася) про...

Мене здивувало...

Я почувався(лася)...

3. Топ-інформація від учителя

У визначення сім'ї, як правило, включають особистий характер стосунків між її членами. Сім'я – як живий організм, розвивається, змінюється. І наша потреба в друзях (в тому числі і родичах) з роками зазнає змін. Можна помітити певну закономірність, циклічність у розвитку родинних стосунків. Можна помітити певну закономірність, циклічність у розвитку родинних стосунків. Приблизно це має такий вигляд. У найбільш ранньому віці дитина невідривно тягнеться до матері та батька. Тоді вона не ще зовсім безпорадна, тільки-но набуває первинних навичок буття. Зміст, емоційна наповненість спілкування дитини в такому віці визначається родинним оточенням. Батьки стають першими співрозмовниками, вчителями в мистецтві спілкування. Потім у дитини з'являється інтерес до своїх ровесників, до дітей молодшого і старшого віку. З ними вона вчиться спілкуватись нарівні, підпорядковувати свої інтереси інтересам інших людей, опіка тих, хто менший, слабкіший, пробує себе в діалогах, груповому спілкуванні.

4. Jam-сесія «Найкращі у світі батьки й діти» (робота з інтерактивною

дошкою *Jamboard*)

<https://jamboard.google.com/d/145aoGL3hcExz0i1Ku1lIttY83gIaaANAP5Pfli1ObM/edit?usp=sharing>

Об'єднайте учнів у пари. Одна дитина в парі обмірковує й записує якості найкращих у світі батьків, інша – якості найкращих у світі дітей.

Потім усі «батьки» збираються разом в одну групу, а всі «діти» - в іншу. Обидві групи мають обговорити списки якостей, складені учнями індивідуально, і скласти загальний список якостей.

Представники кожної групи зачитують результати обговорень.

- Чи хотіли б ви бути найкращими у світі дітьми?
- Чи хотіли б ви бути найкращими у світі батьками?
- Чи можуть найкращі у світі батьки не мати найкращих у світі дітей і навпаки?

5. Експеримент «Зразок для наслідування»

Мета: Кожна дитина потребує щонайменше одного взірця, аби вивчити що означає жити як дорослий.

Мета цього експерименту – допомогти дітям у їхньому пошуку таких конструктивних моделей та підтримки їх.

Матеріал: папір, картон, залишки різних матеріалів, фломастер, акварельні фарби, клей, ножиці.

Інструктаж

- Які дорослі вас цікавлять?
- За ким ви радо спостерігаєте під час роботи?
- Чийі слова для вас важливі?
- У чийй присутності відчуваєтеся комфортно?
- Хто може вам продемонструвати або дати відчуття, яким є доросле життя?

- Хто викликає у вас впевненість і оптимізм?
- Хто з дорослих є для вас прикладом?..
- Це ваші батьки? Інші родичі? Чи це хтось із сусідів? Учитель?

Я хочу, аби ви створили портрет цієї людини, портрет, що можна бачити і відчувати. Можете використовувати різний матеріал, який у вашій уяві пов'язується з цією людиною. Виберіть усе для вираження ваших думок про цю особу і відчуттів до неї. І надайте матеріалу такої форми, щоб підкреслити характер людини. Після того з'єднайте все на цупкому картоні в одну картинку, яку хочеться уважно розглядати і якої хочеться торкатися.

Чи зрозуміли, що я маю на увазі?..

Загальне оцінювання. Нехай діти представлять свої колажі і розкажуть про представлену особу.

Оцінювання

- Чи сподобався мені експеримент?
- Як швидко я вибрав особу для змалювання портрета?
- Що найбільше я ціную у цій особі?
- Чи ця людина є справді авторитетною для мене?
- Чи я знаю, хто був авторитетом для моїх батьків?
- Як часто бачу цю особу?
- Що я відчуваю до неї?
- Що хочу ще сказати?

6. Історичний екскурс. Біблійна історія.

Життя Іоакима та Анни

Якось, уже після царя Давида, в Ізраїлі жили чоловік і жінка, що завжди виконували заповіді Господні. Це їх надійно оберігало та очищало від нових гріхів. А до гріхів, що успадкувалися від батьків, вони власних не додали, і навіть передані гріхи знищили у своїх душах праведним

життям. До честі їхнього роду маємо сказати, що гріхів їм передалося небагато. Всі з нього – батьки, бабусі та діди – намагалися жити благочестиво й за заповідями.

Звали того чоловіка Іоакимом, а його дружину – Анною. Іоаким був із роду царя Давида, а Анна з роду первосвященика Аарона. Жили вони заможного, мали велике й гарне господарство, дбали про нього і багато трудилися самі. Достаток свій Іоаким та Анна ділили на три рівні частини. Першу частину вони віддавали на Храм, другу частину віддавали бідним, третьою частиною користувалися для свого прожитку та для підтримки господарства. Іоаким піклувався про Анну, Анна поважала Іоакима. Все у них було добре. Так вони і постаріли. Не було в них тільки дітей. Серед ізраїльського народу тоді це вважалося не лише горем, а й безчестям, карою за якісь тяжкі гріхи, які не можна було передавати далі. Іоаким та Анна праведно жили, а діток не сподобилися.

Якось Іоаким пішов до Храму принести на жертвник Богові дарунок. Став він у чергу. За ним підійшов чоловік, у якого було багато дітей. Вирішив той, що бездітному Іоакимові недостойно було стояти попереду, і сказав: «Пропусти мене, бо ти бездітний і недостойний стояти поперед мене». Іоаким пропустив чоловіка, а як підійшла його черга, дарунок у нього не прийняли. Сказали, що жертва його Богові не вгодна.

Іоаким дуже страждав у душі від бездітності, але в цю хвилину його пронизав біль особливий. Сам Господь у Своєму Храмі не прийняв його дарунку. Іоаким вийшов із храму і пішов у пустелю до своїх пастухів, де строго постував і молився.

Він просив Бога, щоб народилася у них дитина, щоб розтанула людська зневага. Іоаким пообіцяв, що народжене дитя вони віддадуть Богові на служіння.

Анна тоді довго чекала свого чоловіка з храму. Люди, що були з ним разом на службі, все їй переповіли. Після такої звістки Анна заплакала. Вона вважала себе винною в їхній бездітності. Стала Анна молити Бога, щоб Він їх порадував.

У цей час вона задивилася на пташине гніздечко в саду, де мама-пташка годувала жовторотих пташенят. Серце Анни ще більше затріпотіло-затужило, і вона почала благати ще сильніше: «Навіть птахи мають втіху піклуватися про своїх діток. Пошли, Господи, таку радість і нам». Анна пообіцяла Богові, що народжене дитя вони віддадуть у Храм на служіння.

Минав час. У молитвах пройшло сорок днів і сорок ночей. Послав Господь ангела до Іоакима зі словами втіхи, що народиться у них донька. Повелів Ангел Іоакимові йти до Храму. Біля храму, біля Золотих Воріт, Іоаким зустрине свою дружину Анну. Це буде заporукою Божої волі.

Ангел приніс вістку і для Анни, що у них буде донька. Анна теж мала йти до Золотих Воріт зустрічати Іоакима.

Чи ж можна передати радість, з якою вони поспішали виконати Божі слова? Нарешті сповниться їхня давня мрія. Після зустрічі Іоаким та Анна ще більше молилися Господові в Храмі та вдома.

7. Вправа «Дерево мого роду»

Я пропоную вам зобразити свою родину у вигляді дерева. Коріння – це батьки наших дідусів і бабусь. Якщо в них були сестри і брати, то намалюйте ще й маленькі відростки. А тепер намалюйте стовбур – це дідусі і бабусі. Ваші батьки, їхні сестри і брати, а ваші рідні дяді і тьоті – це гілочки. А тепер намалюємо листя.

Ви намалювали Дерево роду або родинне дерево. Чим міцнішим росте дерево – тим більшим є рід, і у кожної гілочки або коріння є своє «ім'я»

Розкажіть про Дерево свого роду.

- У вашому роді більше жінок чи чоловіків?
- Яка середня тривалість життя?
- Які види діяльності та професії трапляються найчастіше?
- Чи існують які-небудь загальні духовні цінності, що передаються у вашій родині з покоління в покоління?
- Чи живуть члени вашої родини в одному місті або ж у різних місцях?
- З якими з них ви підтримуєте дружні стосунки й чому?
- Якби ви влаштували торжество й запросили всіх своїх родичів, хто з них прийшов би на це свято?

- Як ви вважаєте, чи важливо підтримувати дружні взаємини з усіма своїми родичами?
- На кого зі своїх родичів ви хотіли б походити й чому?
- Життя кого зі своїх родичів здається вам найцікавішим і чому? Запропонуйте дітям скласти з їхніх дерев стенд «Наші родини».

8. Поетична хвилинка

Виразне читання вірша

Людське щастя від роду до роду
 Увись росте з коріння родоводу.
 І тільки той, у кого серце чуле,
 Хто знає, береже минуле
 І вміє шанувати сучасне, -
 Лиш той майбутнє
 Вивершить прекрасне.

- Діти, як ви розумієте зміст цих віршованих рядків?
- Що ж таке рід-родовід?

Рід – це низка поколінь, що походять від одного предка.

Родовід – це історія поколінь певного роду: перелік, запис, що виявляють й ілюструють походження, послідовність поколінь.

9. Youtube-завдання

<https://www.youtube.com/watch?v=FJwFWiGpCC8>

Перегляньте відеорозповідь за посиланням або відсканувавши QR-код.

10. Фізкультхвилинка

«Я усім допомагаю»
 Я усім близьким, малята,
 Повсякчас допомагаю.
 Ось заплакав менший братик –
 Я колісочку гойдаю.
 Татку поможу копати,
 Мамі – підмітати в хаті,

А бабусі – посуд мити,
Ще й святковий стіл накрити.
Друзям – у м'яча погратись,
Та у піжмурки ховатись.
А старому дідусю
Швидко капці принесу.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Стратегія «Під практичним кутом»

Чого нас учать батьки

Об'єднайте дітей у групи по три учні. Кожна група – родина мурах: мама, тато і маленький мурашка. Запропонуйте дітям скласти невеличку сценку-діалог про те, як батьки вчили мурашку різних мурашиних премудростей, наприклад: будувати мурашник, шукати їжу, носити вантажі, допомагати своїм побратимам.

Потім учні грають свої сценки перед товаришами. Після цього всі разом обговорюють, чого може навчити мурашку мама і чого може навчити тато.

Такі ж сценки можна придумати про бджолину родину, про лисячу родину, про родину граків тощо.

Після того як ви обговорите з дітьми, чого можуть навчити своїх дітей мама і тато в родинях різних звірів, птахів або комах, попросіть дітей знову об'єднатися в групи по три учні. Кожна група – родина людей: мама, тато та їхній чин або дочка. Учні складають невелику сценку-діалог про те, як і чого вони хотіли б навчити своїх майбутніх дітей.

Потім просимо написати твір з теми «Чого нас учать наші батьки».

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

2. Рольова гра «Фортеця»

Учитель нагадує англійське прислів'я: «Мій дім – моя фортеця». Далі за допомогою різнокольорових жетонів об'єднує підлітків у дві групи. Кожна група – це імпровізована «сім'я». Завдання «сім'ї»:

1) *придумати склад сім'ї (члени сім'ї);*

Презентація цього завдання проходить у вигляді сімейного фото, що оживає. Кожен член сім'ї розповідає про себе. Педагог наголошує на тому, що діти мають звернути увагу на свої сімейні ролі, називати їх у виступах. Так, мати одночасно може бути дружиною, племінницею, сестрою, невісткою. По черзі обидві сім'ї представляють свою фортецю. Педагог ще раз наголошує на різноманітності соціальних зв'язків, що створюються в сім'ї, і підкреслює її унікальність, як середовища для спілкування та емоційної підтримки близьких людей.

2) *придумати гасло для своєї сім'ї;*

Кожна група придумує гасло і записує його на прапорі. Прапори розміщуються на вежах (на дошці).

3) *Розробити зміст сімейного герба та оформити його;*

Кожна команда отримує фрагмент ватману у формі герба. Команди представляють герб своєї сім'ї та розміщують його над входом у вежі фортеці (на дошці).

Наступне завдання учні виконують самостійно... Це міні-твір про сім'ю (5-6 речень).

На маленьких цеглинках (аркушах паперу) учні пишуть маркерами, що цінного дає сім'я, як захищає, в чому допомагає.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Вправа «Хвилинка відпочинку»

Робота з відеоматеріалом

https://www.youtube.com/watch?v=J0C_1NACXvs

2. Анкетування. Анкета самоаналізу.

1. На уроці я працював:

а) активно, б) пасивно.

2. Своєю роботою на уроці я:

а) задоволений, б) незадоволений.

4. За урок я:

а) не втомився, б) втомився.

6. Матеріал уроку для мене був:

а) зрозумілим, б) не зрозумілим,

в) корисним, г) марним,

д) цікавим, е) нудним,

е) легким, є) важким.

7. Домашнє завдання мені здається:

а) цікавим, б) не цікавим.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бардак С.А. Емоційне налаштування як важливий компонент сучасного уроку української мови й літератури (Практичний посібник), 2019
2. Івасько Н.С. та ін. Живиця: Навч. посіб. з народознавства для 2 кл. чотириріч. почат. шк./ Н.С. Івасько, О.Д. Жовнір. О.М. Коструба. – К.: - Навчальна книга, 2001. – 136 с.

3. «Культура життєвого самовизначення». Частина II. Середня школа. Методичний посібник / Наукове керівництво та редакція І.Д. Звереві. – К. – 2003.
4. Лопатіна О.О. 600 творчих ігор для дошкільнят і школярів / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. груп «Основа», 2009. – 224. – (Серія «Етика»).
5. Косицька Зінаїда. Небо і ми: [Біблійні оповідання для маленьких] /Ред. Микола Косицький (старший); ілюстрації Зінаїди Косицької, Марії Косицької. К.: АДЕФ-Україна, 2008. – 128 с.: кол. іл.
6. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання. 1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник для учителя/ В.С. Бандура та ін. – Х.: Вид. група «Основа», 2012 – 494, [2] с.: табл.
7. <https://www.youtube.com/watch?v=FJwFWiGpCC8>

УРОК 3

Тема. Чи є школа для тебе другим домом? Чому?

Очікувані результати. Учень/учениця зможе вирізнити значення школи в житті людини, цінувати можливість набуття знань; доречно формулювати шкільну спільноту та її духовну і моральну атмосферу, де панує справедливість. Вмітиме розповідати про моральні засади, на яких будується школа, навчання, дозвілля.

Ціль уроку. Дослідження залежності бажання учнів навчатися й отримувати знання від морально-комфортної атмосфери в школі; підведення дітей до висновку про важливість знань в житті людини. Розвиток логічного мислення, просторової уяви, пам'яті, розумової активності, інтуїції, пізнавальної самостійності та інтересу, потреби в самоосвіті, ініціативність, творчість, обґрунтованість суджень. Виховання позитивного ставлення до навчально-пізнавальної діяльності.

Ключові компетентності:

✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та

духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

✓ Культурна

Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності і моралі у сучасному багатокультурному світі; осмислювати твори мистецтва у світлі духовності і моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.

Ставлення: свідомо зберігати і розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально поводитися та піклуватися про пам'ятки української і світової культури, зокрема сакральної; бути відкритими до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного самовираження.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація.

Ключові поняття: «клас», «школа», «навчання», «освіта».

Епіграф уроку. Добре того вчити, хто хоче все знати.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Вправа «Музична скринька»

<https://youtu.be/PTjWsXyV5rY>

2. Бесіда за питаннями

- Куди йдуть школярі?
- Який настрій викликає ця пісня?
- Чому деякі слова в тексті повторюються?
- Які картини природи можна намалювати,

слухаючи цю пісню?

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

5. Jam-сесія «Метелики» (робота з інтерактивною дошкою Jamboard,

https://jamboard.google.com/d/19JmOLc97heOD_DzqNwDYqOfEf5RO_Pbu80f2QjMFDctw/edit?usp=sharing

В Японії метелик – це символ щастя. За повір'ями японців, у кожній японській оселі має бути зображення метелика. А коли ж до помешкання залітає метелик, то його мешканці дуже радіють. Адже це означає, що родині невдовзі пощастить. Пропоную вам обрати метелика, який припав Вам до душі саме зараз і прикріпити його на вікно, щоб і в нас у класі було багато щастя.

	<p>ФІОЛЕТОВИЙ МЕТЕЛИК</p> <p>Якщо Ви обрали фіолетового метелика – Ви – життєлюбні. Будете задоволені своєю роботою на уроці.</p>
	<p>ЗЕЛЕНИЙ МЕТЕЛИК</p> <p>Якщо Ви обрали зеленого метелика – Ви умієте відчувати себе щасливим. А, значить, успіх на уроці гарантований.</p>
	<p>ЧЕРВОНИЙ МЕТЕЛИК</p> <p>Якщо Ви обрали червоного метелика – Ви – творча натура. Отримаєте багато знань на уроці.</p>

ЖОВТИЙ МЕТЕЛИК

Якщо Ви обрали жовтого метелика – Ви мрійливі. І ваші мрії обов'язково здійсняться.

6. Прийом «Запитай – відповідь»

Обладнання: картки із запитаннями за темою уроку.

Інструкція. Учитель роздає кожному учню по одній пронумерованій картці з одним запитанням, яке стосується теми, що вивчається під час уроку. Учитель попереджає, що під час уроку запропонує відповісти на це запитання і що відповідь є невід'ємною частиною навчання. У процесі опрацювання відповідної теми вчитель запитує: «У кого картка номер...» Учень, який отримав картку з відповідним номером, зачитує запитання вголос і дає відповідь. Ця вправа сприяє концентрації уваги на обговорюваному матеріалі, а також призвичаює дітей до постановки запитань.

Питання № 5. Чому ви вмієте читати?

Питання № 1. Навіщо людині знання?

Питання № 3. Чого навчають дітей у школі?

Питання № 4. Для чого потрібно вчитися?

Питання № 2. Що насправді допомогло герою оповідання отримати найвищу оцінку?

7. Інтерактивна бесіда

Давайте сьогодні поговоримо про те, хто що вміє робити.

- Чому ви вмієте плести гачком?

Питання № 5. Чому ви вмієте читати?

- Чому вмієте грати в футбол?

Так, правильно. Був хтось такий у вашому житті, котрий вас навчив. У нас в Україні існує дуже багато ремесел: вишивка, в'язання, плетіння, ткацтво, килимарство, різьбярство, гончарство... Якщо батько не передасть своє вміння дитині, то ремесло, професія загинуть. Буває так, що своїх дітей нема, тоді ремісник набирає собі учнів з бажаючих. Кожне наступне покоління вносить своє. Краще, тоді ремесло вдосконалюється.

- Чим ми займаємося з вами в школі?

Це наші прямі обов'язки. В процесі навчання беруть участь дві сторони: з одного боку – вчитель, з другого – учень. Від учителя – до учнів: ось такою є дорога до знань і вмінь. Це дуже копітка праця, і успіх її залежить від обох сторін, проте найважливіше одне: чи бажає учень узяти знання, тому що вчитель завжди бажає передати свої знання. Прийде час, коли ви станете вчителями всі. Це станеться тоді, коли ви одружитесь і у вас будуть діти. Кожен батько і кожна мати – вчителі, адже вони навчають своїх дітей ходити, говорити і багато-багато дечому іншому.

- Що ми називаємо знаннями?

- Звідки вони беруться?

Питання № 1. Навіщо людині знання?

Знання - це досвід, який передається від покоління до покоління або самостійно здобувається протягом життя шляхом пізнання предметів і процесі дійсності.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Експеримент «Зміни»

Мета. Тут діти можуть просто повідомити один одному про успіхи,

яких вони досягнули за останні роки. Якщо дитина часто концентрується на результативних етапах свого розвитку і при цьому відчуває симпатію та повагу з боку своїх однолітків, їй легше розвинути позитивну самооцінку.

Інструктаж

Чи можете згадати, яким було ваше життя рік тому? Два роки тому? Чотири роки тому?.. Ви подорослішали і вирости. Як ви змінилися? Що робите зараз інакше? Чого вже не робите? Чого ви навчилися?

Можливо, змінилися і ваші почуття. Скажімо, ви перестали чогось боятися. З'явилося й те, чим ви зацікавилися. Ваші сподівання також змінилися. Що ви бажали собі раніше, що бажаєте собі зараз?.. Я хочу вас залучити до гри, яка називається «Зміни». При цьому можемо повідомити один одному про те, що ми зараз робимо по-іншому, ніж колись, що переживаємо інакше, що по-іншому бачимо, ніж раніше. Для цього будемо говорити один одному, якими ми були раніше і якими є зараз. Наприклад, «раніше я неохоче ходив до школи. Сьогодні я радо іду туди, тому що...» і т. д.

Чи зрозуміли, що я маю на увазі?..

Спочатку надайте слово кожній дитині по колу. Потім можете запросити усіх до вільного обміну думками. Спрямуйте увагу дітей також на різні сфери життя: на зміни їхньої поведінки у сім'ї, з друзями, з однокласниками, щодо вільного часу і школи тощо. Допоможіть дітям сформулювати свої погляди і твердження.

Оцінювання

- У чому саме я найбільше змінився?
- Хто з дітей ще дуже змінився?
- Які важливі зміни я пов'язую з доданням труднощів?
- Чиїм успіхам особливо радію?
- Хто радіє моїм успіхам?
-

ІV. ОГолоШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Стратегія «Павутинка»

Учні утворюють коло, передаючи одне одному клубок ниток. Одним реченням вони відповідають на поставлене запитання.

- Чи є школа для тебе другим домом? Чому?

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Стратегія «Кола по воді»

Опорним словом є головне слово теми. Його записують у стовпчик і на кожну букву добирають іменники (дієслова, прикметники, стійкі словосполучення) до досліджуваної теми. По суті це невеличке дослідження, що може початися у класі та мати продовження вдома.

Ш -

К -

О -

Л -

А -

2. Вправа «Поетична світлиця»

Школа

Школо наша, школо,
Приголуб нас, мила,
Пригорни усіх нас,
Як голуб, під крила.
Ти нас всіх научиш,
Як у світі жити,

Як зло оминати,
Як добро чинити.
Бджілоньки – на квіти,
Дітоньки – до школи,
Там збирають мудрість,
Як мед в полі бджоли.

Марійка Підгірянка

3. Вправа «Важливі питання»

- Із ким поетеса порівнює школу?

Питання № 3. Чого навчають дітей у школі?

- Чого хочете навчитися ви?

4. Кінезіологічна вправа «Кулак, ребро, долоня»

Орієнтовний час: 3-5 хв.

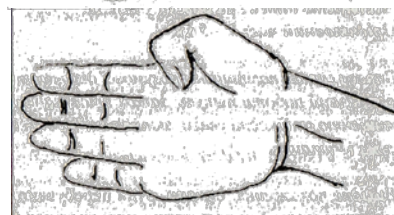
Вправа сприяє поліпшенню розумової діяльності, синхронізації роботи півкуль, запам'ятовуванню, підвищенню стійкості уваги, активізації процесів письма і читання.

Вихідне положення: сидячи, руки перебувають на площині столу. Три положення руки послідовно змінюються:

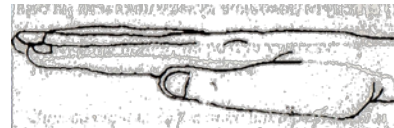
1) стиснути долоню в кулак і покласти на стіл;

2) покласти долоню ребром на площину столу;

3) долоня лежить на столі внутрішньою стороною донизу.

Виконується спочатку правою, а потім лівою рукою, потім обома руками разом. Кількість повторень – 8-10 разів.

5. Історичний екскурс

Школа Володимира Великого

Борисові було дев'ять років, коли його побачив князь Володимир Великий перед своїм теремом. Володар саме повертався на білому коні в замок. Сподобався йому хлопчик і виглядом, і відповідями в розмові, тож сказав дружинникові намовити батьків, щоб віддали хлопця в школу. Батьки послухались доброї поради, віддали Бориса в школу.

Борис полюбив школу: вже змалку виявляв велику любов до книжки. У школі він допомагав слабшим учням, а то й заступав учителя.

Минуло два роки Борисового перебування у школі при Десятинній церкві.

Князь Володимир цікавився успіхами учнів першої школи в Україні. Відвідував їх, бував на лекціях. Одного разу, почувши, як Борис читає, розповідає своєю звичайною мовою прочитане і як гарно пояснює думки,

підійшов до нього, розпитував, чий він, як називається. Князь пригадав собі першу зустріч із Борисом:

- Радію, що я спонукав твого батька віддати тебе в школу. Гарно, хлопче, вчися, будуть із тебе люди. Нам треба таких, як ти, майбутніх мужів, освічених і розумних.

А згодом зняв із себе золоту гривню та при всіх повісив її на шию Борисові. Сказав до всіх дітей:

- Учіться, діти, знайте, що хто читає книжки, той здобуває справжнє щастя. Книга – це найбільший скарб людей. Як не збудувати корабля без цвяхів, так людина не стане справжньою людиною без читання книжок. Краса воїнові – зброя, кораблеві – вітрила, а праведникові – читання книжок.

Це був найщасливіший день у житті Бориса.

Минуло кілька літ. Борис став монахом, прийнявши ім'я Іларіон. Став славним письменником. Року 1052 його було обрано митрополитом усіх українських земель.

(за Антоном Лотоцьким)

Словничок: *праведник* – людина, яка суворо дотримується заповідей церкви.

6. Вправа «Репортер»

Прочитайте питання та спробуйте дати відповіді, які мають починатися словами «Я знаю...», «Мені не складно відповісти», «Хочу з вами поділитися тим, що...»

- Коли і де відбуваються події, описані в тексті?
- Що ви дізналися про хлопчика?
- Що стало вам відомо про першу школу в Україні?
- Як привітав Бориса князь Володимир?
- Ким став Борис?

Питання № 4. Для чого потрібно вчитися?

7. Топ-інформація від учителя

Людське життя неможливо собі уявити без навчання. Якби хоч на хвилинку зупинилося навчання, припинився би й розвиток людства. Навчання неможливе без учителя, без наставника. Наставник – це людина, що багато знає і вміє передати свої знання іншим людям. Проте важливо знайти таких людей, які б справді бажали навчатися.

Кожній людині притаманне бажання навчатися. За період життя на землі людство розвивається за рахунок знань. Найбільший гріх – це перестати навчатися, бо тоді припиняється і розвиток. Проте навчання неможливе без наставника, вчителя.

8. Фізкультхвилинка «Руханка з Патроном»

<https://youtu.be/gCfGnmPqvHU>

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Стратегія «Філософський клуб»

Учитель

Пам'ятай, що немає у світі важчої, виснажливішої для серця праці, ніж праця педагога. Учитель – така сама жива людина, як і твої мама і батько. Ідучи в клас, твій учитель часто – запам'ятай це! – примушує себе забути про власні турботи, спрямувати свої думки, щоб у класі панували глибина розуму й простота мислення, щоб тобі думалося легко і вільно.

(за Василем Сухомлинським)

- Якою є праця вчителя?
- Як педагоги турбуються про нас?
- Що повинні робити учні, щоб учителю працювалося легше?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Стратегія «Моральний портал»

Чорна кішка, або магічне число сім

Відтоді, як у дворі з'явилася Пума – так звали чорну кішку з третьої квартири, - Василькові Моргайлу перестало щастить. Та воно й не дивно, адже ще колись бабуся застерігала: перебіжить дорогу чорна кішка – чекай невдпчі!

І точно. Збирається оце Василько до школи, вигляне у вікно – не видно Пуми. Ага! Моргайло за портфеля – і бігом! Та тільки-но з під'їзду вискочить, аж тут і Пума... Ніби навмисно підстерігає хлопця. Чорну шерсть найжачить, хвоста задері і перебіжить дорогу. Все! Невдача. А яка невдача може бути в учня? Звісно яка – погана оцінка!

- Знову ти, Моргайле, не вивчив відмінки іменників, - докірливо каже Олена Михайлівна.

- Та вчи-ив... - тягне Василько. Тільки мені чорна кішка дорогу

перебігла... От і не пощастило.

У класі – сміх, а Васильку, звісно, не до сміху. Якось він, повертаючись додому, взяв та подзвонив у третю квартиру. Двері йому відчинила незнайома жінка – висока, сувора на вигляд, в отакезних окулярах.

- Чого тобі, хлопчику?

Василько посопів і каже:

- Тьотю, не пускайте свою чорну кішку, коли я до школи йду, бо вона мені дорогу перебігає.

Сувора жінка уважно подивилася на Моргайла і головою похитала:

- Не щастить, мабуть? Двійки хапаєш?

- Ага, за правила.

Жінка подумала якусь мить, а тоді із сумнівом запитала:

- А ти хоч правила вчиш?

- Та вчу, вчу, - квапливо запевнив Василько. – Але ваша кішка як перебіжить мені дорогу, так я і забуваю правила. І родовий відмінок із називним плутаю.

- Твоїй біді можна зарадити.

Жінка запросила Василька до кімнати, всадовила на стілець, а тоді запитала:

- А скільки разів ти правила повторюєш?

- Ну.. ну.. раз...

- Я так і знала! - сплеснула жінка руками. – Слухай мене, хлопчику, уважно. Чорна кішка і справді може наврочити, якщо правила повторювати лише один раз. Бо число «один» зовсім просте. А ось коли ти знатимеш магічне число, то хай хоч і всі чорні коти нашого міста перебіжать тобі дорогу – відмінну оцінку одержиш.

- А яке маг... магічне число? Скажіть, будь ласка.

- Т-с-с... - Жінка приклала палець до вуст і, озирнувшись, зашепотіла:

- Скажу, але тільки для тебе, ти ж – нікому анічирк! Добре? Бо це – велика таємниця. Слухай мене уважно. Як тільки чорна кішка перебіжить дорогу, треба відразу ж тричі підстрибнути на правій нозі, потім – тричі на лівій. Запам'ятав?

- Ага, - прошепотів Василько. – Тричі на правій і тричі – на лівій. А далі?

- А далі треба швидко проказати:

Щоб чорна кішка не зурочила
і голови мені не заморочила,
повторюю правила разів сім –
назовсім!

Тьху, тьху, тьху,

Щоб мені допомогло
«сім» - магічне число!

- І все? – зрадив Василько.
- Усе, хлопчику. Тільки не забудь: сім разів треба повторити правила, адже сім – магічне число, і чорні коти перед ним безсилі.

Василько так і зробив. Тільки Пума перебігла йому дорогу (а це сталося наступного ранку), Василько відразу ж підстрибнув тричі на правій нозі, потім - тричі на лівій, швидко проказав усі слова і сім разів повторив правило.

І що б ви думали: найвищу оцінку одержав!

- Молодець, Моргайле! – сказала Олена Михайлівна!. – Сьогодні тобі, я бачу, не перебігала дорогу чорна кішка!

А Василько мовчить. Таємниця ж!

«От воно що! Виходить, число «сім» і справді магічне! Сім разів повторив правило, і навіть чорнюща Пума не зурочила».

(Валентин Чемерис)

2. Вправа «Коло обговорення»

- Чому Василькові не щастило?
- Хто був у цьому винен?
- Яку пораду дала хлопчикові сусідка?
- Чому він повірив їй?

• Питання № 2. Що насправді допомогло герою оповідання отримати найвищу оцінку?

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Вправа «Минуле, сьогодні, майбутнє»

Обладнання: аркуш паперу, олівці.

Інструкція. Учитель пропонує кожному учневі намалювати відрізок прямої лінії та поділити його на три частини, що відповідатимуть минулому, сьогоднішню та майбутньому. Потім просить позначити, де учень перебуває в цей час (яка частина життя вже минула, а яка ще попереду). Далі учні мають коротко написати чи намалювати під кожним відрізком часу, що вони знали (в минулому), знають (сьогодні) і хочуть дізнатися з цієї теми (в майбутньому).

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бардак С.А. Емоційне налаштування як важливий компонент сучасного уроку української мови й літератури (Практичний посібник), 2019
2. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас./ авт.-упоряд. Н.В.Маценко, Н.В. Свір. – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 133, [3] с. – (Серія «Нова українська школа»).
3. Алекс Сабіне, Вопель Клаус В. Не вчи мене, а дозволяй мені вчитися / Пер. Н. Крец – Львів: Свічадо, 2009. – 124 с.
4. Пристінська М. Дозвілля школярів. Ігри кожного дня/ М. Пристінська. – Київ: «Вид. дім «Перше вересня», 2016. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
5. Година спілкування. 2 клас / Упоряд. М.О. Володарська. – Х.: Видавництво «Ранок», 2010. – 160 с. – (Класний керівник).
6. Християнська етика. Методичний посібник для вчителів третіх класів. /Влад Марія Василівна. – Чернівці: «Місто», 2008. – 135 с.
7. Бахтінова О.В. Матеріали до уроків етики. 1-4 класи. – Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. 208 с. – (Навчаємо молодших школярів).
8. Прислів'я, прикмети та повір'я українського народу/ Уклад. Н. Кусайкіна. – 2-ге вид., виправл. та доп. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2008. – 128 с.

УРОК 4

Тема. На яких засадах будуватиметься твоє шкільне життя?

Очікувані результати. Учень/учениця доречно формулює і вирізняє духовні і моральні засади розбудови шкільного життя. Пояснює значення понять дружба-егоїзм, добромовність-нецензурність, повага-зневага, товариськість-самотність. Описує духовну і моральну атмосферу в класі, школі, аналізує відповідні проблеми, вдало надає пропозиції для покращення духовного і морального клімату в класі та школі. Готовий працювати для перетворення класу і школи в духовну і моральну спільноту.

Ціль уроку. Закріплення і вдосконалення знань про загальнолюдські моральні цінності; розширення і узагальнення поняття дітей про поведінку між людьми, про вихованість і чемність. Розвиток вміння свідомо дотримуватись ustalених норм поведінки. Виховання в учнів бажання бути культурною, вихованою, милосердною й доброю людиною.

Ключові компетентності:

- ✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

✓ **Культурна**

Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності і моралі у сучасному багатокультурному світі; осмислювати твори мистецтва у світлі духовності і моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.

Ставлення: свідомо зберігати і розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально поводитися та піклуватися про пам'ятки української і світової культури, зокрема сакральної; бути відкритими до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного самовираження.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Jam-сесія «Школа радості» (робота з інтерактивною дошкою Jamboard) <https://jamboard.google.com/d/1F9bzl0O52qwHS0-OS9zGJDLi-EOOuym-ST5pK6O7Mgs/edit?usp=sharing>

Педагог пояснює дітям, що перед ними схематичний малюнок «школи радості», в якій всі діти живуть як одна велика дружна родина. Їм цікаво разом навчатися та весело спілкуватись. Він цікавиться. Яких правил поведінки мають дотримуватися учні в цій школі, і пропонує на кожній цеглинці цієї будівлі написати по одному правилу поведінки, якого слід дотримуватись у школі.

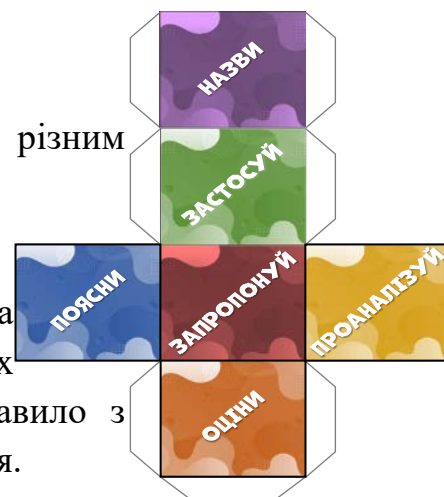

2. Стратегія «Кубування (Кубик Блума)»

(виконується на основі Jam-сесії «Школа радості»)

Мета: розглянути тему з різних боків і з різним заглибленням.

Учень (або вчитель) кидає кубик, учень виконує завдання чи відповідає на запитання, яке знаходиться на верхній грані кубика. Узагальнені дієслова на гранях учитель уточнює згідно теми. Наприклад, *назви* правило з вправи «Школа радості» яке тобі найбільше відгукується.

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Вправа «Ребус розгадай тему уроку взнай»

ЦІННОСТІ

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Кінезіологічна вправа «Коліно-лікоть»

Орієнтовний час: 3-5 хв.

Вправа активізує ділянки обох півкуль, утворюється значна кількість нервових шляхів, що забезпечує причинно обумовлений рівень мислення.

Вихідне положення: стоячи. Підняти й зігнути ліву ногу в коліні, ліктем правої руки доторкнутися до коліна лівої ноги, потім те саме з правою ногою і лівою рукою. Повторити вправу 8-10 разів.

2. Youtube-завдання

Перегляньте відео відсканувавши QR-код.

- Які моральні цінності ви хотіли б виховати в собі?

3. Стратегія «Кола по воді»

Опорним словом є головне слово теми. Його записують у стовпчик і на кожну букву добирають іменники (дієслова, прикметники, стійкі словосполучення) до досліджуваної теми. По суті це невеличке дослідження, що може початися у класі та мати продовження вдома.

Ц -
І -
Н -
Н -
О -
С -
Т -
І -

4. Інтерактивна вправа «Цінності»

<https://learningapps.org/6325204>

5. Фізкультхвилинка

«Дистанційка»

<https://youtu.be/IcgmioOhIJ4>

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Стратегія «Моральний портал»

У новій школі

У новій школі Нюра нікого не знала. Тому все придивлялася до учнів, до вчительки, до класу.

Якось на великій перерві підійшла до неї однокласниця галя і питає:

- Ти ще ні з ким не дружиш?
- Ні, - відповіла Нюра.
- І я ні з ким не дружу, - зітхнула Галя. – Погані в нас дівчата. Оленка – задавака, Вірка – хитруля, Надька – брехуха, Ірка – задирака...

Майже всіх дівчат класу перебрала Галя – усі погані виявились. Лише про себе нічого не сказала.

- Просто не знаю, з ким ти зможеш у нас дружити.
- Не турбуйся, - відповіла їй Нюра. – З ким я дружитиму, я ще не знаю. Зате знаю, з ким мені не треба дружити.

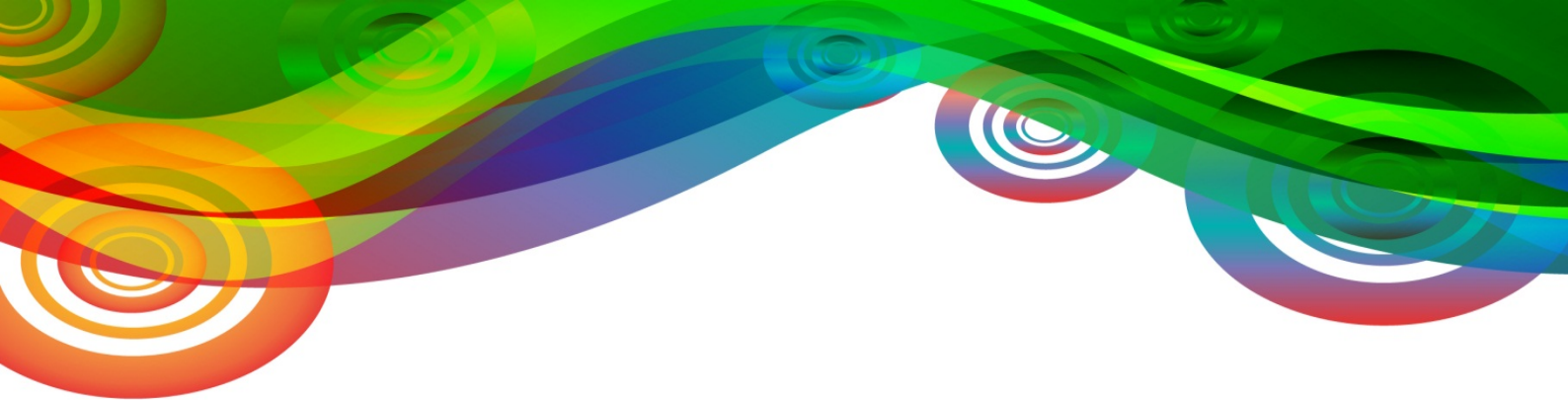
(Олег Буцень)

2. Стратегія «Ромашка запитань Блума» (до оповідання «У новій школі»).

Мета – навчити формулювати запитання з різним заглибленням у тему. Учні «зривають» по одній пелюстці (всліпу або відкрито) і формулюють відповідне запитання згідно теми (на пелюстках вказано тип запитання і підказки, а в серцевині ромашки можна написати тему). Учні можуть обирати пелюстки одне одному, обмінюватись ними або працювати в парах. Ромашок може бути декілька, щоб був вибір і всім вистачило потрібної кількості пелюсток. На сформульовані запитання також можуть відповідати інші учні або увесь клас.

Можна оцінити якість цих запитань зі спільним обговоренням.

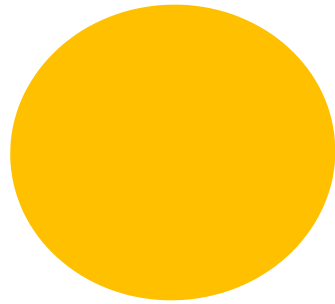
УТОЧНЮЮЧЕ ?
 Іншими словами ?
 Тобто ?
 Як могло б бути далі?
 Що було б якби ?

ПРАКТИЧНЕ ?
 Як це використати?
 Як би ти вчинив(ла)?

Орієнтовний час: 5-10 хв.

ПОЯСНЮЮЧЕ ?
 Як це можна пояснити?
 Чому?

ОЦНЮЮЧЕ ?
 Як ти до цього ставишся?
 Що добре і погано?

...конується в парах. Один зображує «сліпого». Він не підглядати. Очі можна закрити. Інший бере за руку, водить по кімнаті, стежить за предметами, підводять до різних предметів, пропонуючи «сліпому» торкатися. Далі учасники міняються ролями. Це дає можливість учасникам відчути можливість учасників торкатися предметів, які брали на себе відповідальність за безпеку іншого, які їхніми руками торкалися предметів. Це дає можливість учасникам торкатися предметів, які брали на себе відповідальність за безпеку іншого, які їхніми руками торкалися предметів.

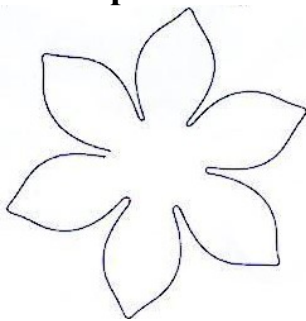

4. Youtube-завдання
<https://youtu.be/AdiW1QNiIew>

Перегляньте відео за посиланням або відсканувавши QR-код.

Це історія про чотирьох тварин, які намагаються перетнути міст, але не можуть, так як постійно заважають один одному. У всьому цьому важливо одне – вміння знайти компроміс.

5. Стратегія «5 квіток»

Учні об'єднуються у команди, кожна з яких отримує свою квітку. Колір

квітки свідчить про тип завдання.

- Біла квітка: розповідь на задану тему у фактах і цифрах.
- Жовта квітка: подумайте, чому...
- Оранжева: доведіть, що...
- Червона: подумайте, який емоційний стан може викликати в нас ця тема (або якийсь її ключовий момент).
- Синя квітка: узагальніть висловлювання всіх попередніх груп-квіток; підсумуйте, що корисного та нового ми дізналися в результаті цього завдання.

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Вправа «Народна мудрість»

Віднайдіть мудрі висловлювання у наступних зашифрованих формах:

ДОБРЕТАМЖИВЕТЬСЯ,ДЕГУРТОМ СІЄТЬСЯІЖНЕТЬСЯ

ДРУЖНІЙЧЕРЕДІПВОВКНЕСТРАШНИЙ

ОДСВИНЯЧОГОПОЛКУНЕБУДЕТОЛКУ

ОТАМАНОМГРОМАДАМІЦНАУСІЗАОДНОГО,ОДИНЗАВСІХ

УГУРТІКОМАР-СИЛА

2. Вправа «АРТ-майстерня»

Ви бачите мудре дерево. Як ви вважаєте, що йому потрібно для того, щоб воно стало сильнішим і красивішим? Намалюйте.

3. Стратегія «Психолог і Я»

<https://forms.gle/hp4EeunEZ54hNDaG7>

Діагностика «**Чого не вистачає твоєму класу, щоб бути успішним колективом?**»

Запропонований тест допоможе охарактеризувати учнівський колектив і з'ясувати рівень його розвитку.

1. Чи вважаєш ти свій клас ініціативним?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

2. Головними критеріями для твого класу є цінності людини та її ставлення до праці?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

3. Чи дотримується твій колектив принципу «моя хата скраю»?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

4. На твою думку, коли до класу прийде новенький(-а), його колектив зустрине доброзичливо?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

5. Чи є у твоєму класі учні, яких вважають улюбленцями або навпаки?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

6. На твою думку, чи можна сказати, що твій клас згуртований та організований?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

7. Чи звинувачуєте ви одне одного у поразках і невдачах?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

8. Чи прийнято у твоєму класі розповідати про сімейні радощі чи неприємності?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

9. У твоєму класі порушник дисципліни буде відповідати не тільки перед класним керівником або вихователем, а й перед всією групою?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

10. Ваш колектив переймається думкою про інших учнів, учителів або вихователів?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, що відповісти.

Інтерпретація результатів

Відповіді № запитання	а	б	в
1	2	0	1
2	2	0	1
3	0	2	1
4	2	0	1
5	2	0	1
6	2	0	1
7	2	0	1
8	2	0	1
9	2	0	1
10	2	0	1

0-2 балів

Цей учнівський колектив не можна назвати успішним, згуртованим та організованим, оскільки кожен учень дотримується девізу «моя хата скраю». Єдине, за що варто їх похвалити, так це за чесність перед собою (про це говорять надані відповіді). Педагогу потрібно терміново розробити план 9чи змінити методичку) виховання, щоб покращити ситуацію в колективі.

3-10 балів

Час від часу у групі можуть виникати конфлікти. Це пояснюється кількома чинниками: 1) це достатньо новий колектив, який не встиг згуртуватися; 2) відсутній лідер або навпаки – існують офіційний й неофіційний лідери; 3) учні не досить відверто відповідали на поставлені запитання. Та не все так погано, як може здатися. Отримані відповіді говорять про те, що здебільшого учні готові об'єднатися у єдиний колектив. І в цьому їм має допомогти педагог.

11-18 балів

Це дійсно успішний та згуртований колектив. Аналізуючи відповіді, ми бачимо, що у класі багато учнів із сильною життєвою позицією, а решта – намагається не відставати від них. Загалом колектив дружний, доброзичливий і чуйний до чужих проблем, завжди готовий підтримати слабшого, а також він (колектив) є чудовою опорою класному керівнику (чи вихователю).

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Ввічливість двері в серця відчиняє —
Силу велику скрізь ввічливість МАЄ.

Лагідним треба нам бути з близькими,
А не поганими і НЕ ЛИХИМИ.
Треба забути про гнів і про зло,
Щоб поруч з нами всім тепло БУЛО.
Заздрість погану закинь далеченько,
Щоб стало світлим і добрим СЕРДЕНЬКО.
Вирви з душі ти гординю, і лінь
І якнайдалі від себе ЗАКИНЬ.
Правила вивчи усі послідовно
І з усіма ти поведься ТАКТОВНО.
З малку навчися людей поважати,
Слово хороше учися КАЗАТИ.
Ти доторкнись до людини душею,
І усміхнися чарівно ДО НЕЇ.
Будь вольовий і завжди терпеливий
Добрий, уважний, гуманний, ПРАВДИВИЙ.
Сонце відразу всміхнеться й розквітне,
Як твоє серденько стане ПРИВІТНЕ.
Гарно учися з людьми спілкуватись,
Але ніколи не смій ЗАЗНАВАТИСЬ.
Всі ми живемо в суспільстві людському,
Треба нам добре поводитись В НЬОМУ.
Бо без людей хто з нас зможе прожити?
Треба з людьми уживатися ВМІТИ.
І зрозуміти давно всім пора
Люди приходять у світ — ДЛЯ ДОБРА!

Вправа «Ми - сьогодні»

Складіть коротке повідомлення про те, що цінного ви отримали сьогодні на уроці, яких нових знань набули.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гуртовенко К. Мої права / Гуртовенко К.Ю.; упоряд. Алексеев В. – Київ: «Видавничий дім «Перше вересня». – 2018. – 96 с. – (серія Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Салагубова ОА. Пізнай дитину. Збіоник тестів. – К.: Шк. світ, 2013. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
3. «Культура життєвого самовизначення». Частина І. Початкова школа. Методичний посібник /Наукове керівництво та редакція І.Д. Зверевої. – К. -2003.
4. Л.Мудрик, Г.Самолук, М.Мачужак, О.Гіджак, Н.Жаровська, Г.Ленар,

М.Мельник, М.Панич, І.Підгорняк. Духовність і мораль в житті людини і суспільства. Методичний посібник 5 клас. -Тернопіль, 2022. – 89 с.

5. Рогова О.Г., Скакун Н.М. Біблійна історія та християнська етика: навчальний посібник для 7 класу з факультативного курсу / О.Г. Рогова, Н.М. Скакун. – К.: Книгоноша, 2017. – 208 с.
6. Бардак С.А. Емоційне налаштування як важливий компонент сучасного уроку української мови й літератури (Практичний посібник), 2019.
7. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас./ авт.-упоряд. Н.В.Маценко, Н.В. Свір. – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 133, [3] с. – (Серія «Нова українська школа»).
8. Пристінська М. Дозвілля школярів. Ігри кожного дня/ М. Пристінська. – Київ: «Вид. дім «Перше вересня», 2016. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
9. Прислів'я, прикмети та повір'я українського народу/ Уклад. Н. Кусайкіна. – 2-ге вид., виправл. та доп. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2008. – 128 с.
10. umity.in.ua/store
11. <https://naurok.com.ua/tema-lyudski-chesnoti-vvichlivist-schedrist-i-zhadibnist-dobrotaschirist-delikatnist-124301.html>

УРОК 5

Тема. Дружба чи егоїзм?

Очікувані результати. Учень/учениця доречно формулює і вирізняє духовні і моральні засади розбудови шкільного життя. Пояснює значення понять дружба-егоїзм, добромовність-нецензурність, повага-зневага, товариськість-самотність. Описує духовну і моральну атмосферу в класі, школі, аналізує відповідні проблеми, вдало надає пропозиції для покращення духовного і морального клімату в класі та школі. Готовий працювати для перетворення класу і школи в духовну і моральну спільноту.

Ціль уроку. Розширення і поглиблення поняття дружба і товаришування – важливі показники вихованості учнів. Розвиток навичок уважного ставлення до товаришів, уміння бачити недоліки у своїй поведінці й виправляти їх; сприймання різних життєвих ситуацій, аналізувати їх і

знаходити шляхи виходу з них. Виховання в учнів правильного ставлення до таких понять, як «друг», «дружба»; розвиток загальнолюдських чеснот.

Ключові компетентності:

✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, репродукція картини К. Чюрльоніса «Дружба», запис пісні Н. Савка, Н. Солонько «Дружба», картки для стратегії «Моральні ситуації», бланки опитувальника «Хочеш мати друга – навчися другом бути...».

Ключові поняття: «дружба», «егоїзм»

Епіграф уроку. Дружба – це золота нитка, яка поєднує усіх людей світу.

Джон Івлін

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Вправа-вітання

Мета: сприяти встановленню позитивного контакту з класом.

Форма проведення: робота у великій групі.

Діти утворюють коло, разом з учителем промовляють:

- «Доброго ранку!», «Світлого дня!» -
Щедро дарую людям щодня.

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. Вправа «Галерея»

Покажіть учням картину К. Чюрльоніса «Дружба» або прочитайте її опис, не вказуючи автора картини та її назви.

«У долонях людини – куля світла. На землі, де так багато проблем і суєти, легко збитися зі шляху і забути, навіщо ти народився. Але якщо сонце опуститься до тебе в долоні, ти й у найтемнішій імлі знайдеш правильний шлях. Дбайливо й обережно людина несе у своїх долонях сонце. Уявіть на хвилину, що і ви тримаєте цю надзвичайну кулю у своїх долонях».

Мікалоюс Чюрльоніс
«Дружба»

2. Вправа «Дебати юних філософів»

Попросіть учнів уважно подивитися на картину і відповісти на запитання.

- Звідки і куди несе людина свою сонячну кулю?
- Чому сонце не спалює і не осліплює людину, а дає їй силу та спокій?
- Від кого отримала вона у подарунок сонце?

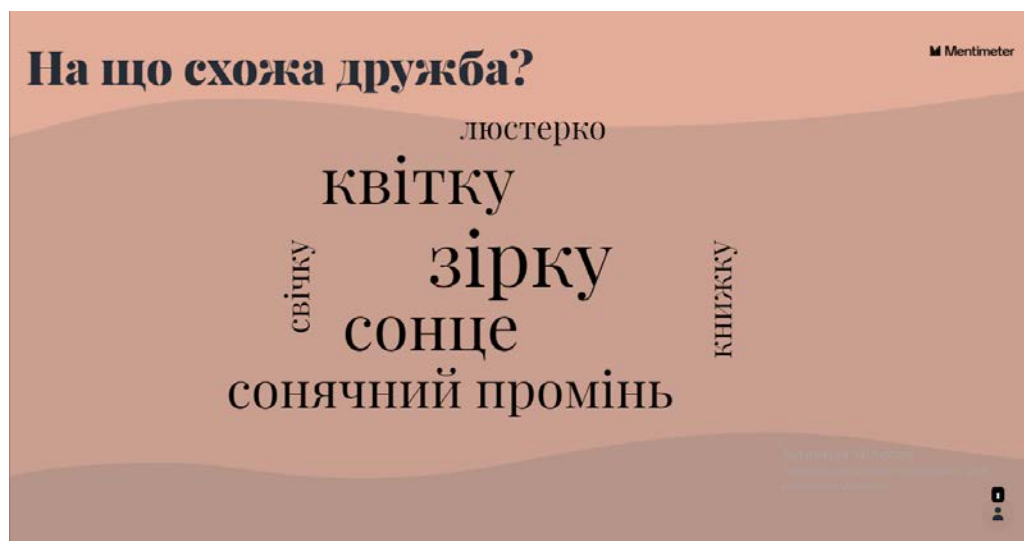
3. Інтерактивна вправа «На що схожа дружба» (робота з інтерактивною дошкою *Mentimeter*. Інструкція для роботи розміщена в додатку).

Посилання на платформу
<https://www.mentimeter.com>

Запропонуйте дітям придумати назву картині. Коли всі варіанти назв будуть на дошці, скажіть учням, що ця картина називається «Дружба». Обговоріть, на що ще може бути схожа дружба (на свічку, люстерко, квітку, зірку, сонячний промінь).

Посилання на вправу.

<https://www.menti.com/alh6u185wxbb>

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Вправа «Музична скринька»

Звучить пісня Н. Савка, Н. Солонько «Дружба».

<https://youtu.be/-Tw3Iy7RcMM>

- Ми не випадково слухали з вами цю пісню,

а все тому, що говоритимемо про найдорожчу цінність людини – дружбу. Недарма є народне прислів'я: «Дружба – найдорожчий скарб». Як ви вважаєте, чому?

2. Вправа «Мікрофон»

Учні можуть випробувувати себе у ролі журналістів і ставити іншим дітям питання, що стосуються теми уроку.

- За що діти і дорослі цінують дружбу і товаришування?
- Як ви вважаєте, друзів «вибирають» чи «знаходять»?
- Чому людині потрібні друзі?
- Що є найважливішим у дружбі?

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Сьогоднішня наша тема актуальна. Ми говоритимемо про важливість дружби і вміння дружити, з'ясуємо, які умови необхідні для дружніх стосунків і за що ми цінуємо своїх друзів.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Jam-сесія. Розв'язування проблемного питання «Кого ми називаємо другом?» (робота з інтерактивною дошкою Jamboard, фрейм 1 і 2)

<https://jamboard.google.com/d/1lf5y4rSwss5uoImGl3IamxX2S6hXYsH2RkZhqYtAQs/edit?usp=sharing>

Знайти відповідь на запитання вам допоможе гра-змагання «Закінчи речення». За 1 хв вам потрібно дібрати якомога більше дієслів, щоб закінчити речення. Отже, часу даремно не гаймо, вправу швидше починаймо!

➤ Друзі зможуть разом...

2. Запитання та завдання для бесіди

- Як ви вважаєте, чи важко бути справжнім другом? Що необхідно для того, щоби бути справжнім другом?

- Як потрібно ставитися до людей, щоб у тебе з'явилися друзі?

Розкажіть, як ви знайшли собі друзів.

- З якою людиною ви хотіли би подружитися? Чому?
- Чи були у вашому житті моменти, коли вам було нестерпно самотньо і ви думали, що вже нікому не потрібні, але пізніше переконувалися у протилежному?

3. Вправа «Сторінка з маминого рукопису»

Справжня дружба завжди заснована на довір'ї та відвертості.

У Греції розрізняли три типи дружби:

- 1) дружба взаємовигідна;
- 2) дружба, заснована на емоційній прив'язаності, яка приносить задоволення;
- 3) безкорислива дружба, коли друга люблять, заради нього самого.

Остання вважалася вже почуттям. Головна моральна цінність дружби – розуміння іншого і вміння надати йому можливість якнайкраще виявити себе.

В кожній людині є щось цікаве. Придивись до своїх однокласників. Ось уже шість років ви навчаєтеся разом, спілкуєтеся щодня, разом долаєте труднощі. Ви дуже різні, і ваші інтереси не завжди збігаються. З одними ти товаришуєш, інших просто терпиш. Головне, щоб у класі панували доброзичливість, взаємоповага і терпимість.

Бережи справжню дружбу! Не роздмухай вогонь сварки, не гарячкуй, не заводься. Стриманість – то найкращий стиль життєвої поведінки, а от грубість веде до наслідків, прямо протилежних тому, чого ми прагнули. Якщо ти розпалився, інший заряджається твоєю агресивністю і не сприймає твої, може і цілком розумні, аргументи. Щоб тебе зрозуміли і почули, не обов'язково кричати, обзиватися чи встрявати у бійку. Зроби все можливе, щоб уникнути сварки з другом, не образивши його словом, а тим більше вчинком.

4. Розв'язування проблемних питань

- З чого починається дружба? Поділися спогадами про початок справжньої дружби.

- Які «рецепти» дружби ти знаєш особисто?

- Назви три риси людського характеру, які допомагають дружити.

5. «Літературна світлиця»

Я пропоную прочитати уривок з казки Андерсена «Снігова королева», в якому йдеться про початок дружби Герди і Кая, і дамо відповідь на питання «З чого починається дружба?»

СНІГОВА КОРОЛЕВА

У великому місті, де так багато людей та будинків, що не вистачає місця, аби кожен міг відгородити собі невеличкий садок, і тому задовольняється лише кімнатними квітами в горщиках, - жило двоє маленьких дітей. Але вони мали садок більший за горщик квітів! Вони не були братом і сестрою, та любили одне одного, як брат і сестра, їхні батьки жили в мансардах двох суміжних будинків. Там, де майже сходилися дахи обох будинків і між дахами йшли дощові ринви, виглядали маленькі віконечка. Ступнувши з якого-небудь віконечка на ринву, можна було опинитися коло вікна сусідів. Батьки мали великі дерев'яні ящики, і в них росла зелень для страв та кущики троянд, у кожному ящику по одному. Кущики чудово розростались. Якось батьки вирішили поставити ці ящики впоперек ринв, ніби дві грядки квітів вирости між вікнами. Горох спускався з ящиків у низ, а троянди простягали довгі гілочки, що заглядали к вікна і перепліталися між собою. Це нагадувало триумфальну арку з квітів та листя. Ящики були дуже високі; діти знали, що лазити на них не можна. Але батьки часто дозволяли хлопчикові і дівчинці ходити в гості одне до одного по даху і сидіти на маленькій лавочці під трояндами. Там вони так чудово гралися!

Узимку ці розваги припинялися. Вікна зовсім замерзали; але тоді діти нагрівали мідні гроші коло печі і прикладали до замерзлих вікон, відразу з'являлося чудове віконечко, таке кругле-кругле, і звідти визирало миле, ласкаве очко. Це виглядали з своїх вікон маленькі хлопчик і маленька дівчинка.

Хлопчика звали Кай, дівчинку – Герда.

Улітку вони могли одним стрибком опинитися в гостях одне в одного, а взимку треба було спочатку спуститися на багато-багато східців униз, а потім зійти на стільки ж східців угору.

А надворі мела метелиця...

Другого дня був славний мороз, а потім настала відлига і незабаром наступила весна – сонце світило, зелень витикалася з землі, ластівки мостили гнізда, в кімнатах відчинили вікна, і діти сиділи знову в своєму маленькому садку на даху високо над усіма поверхами.

Троянди цвіли цього літа чудово, як ніколи! Дівчинка вивчила псалом, в якому теж говорилося про троянди; дівчинка співала його хлопчиківі, думаючи про свої троянди, і він підспівував їй:

Троянди цвітуть і співає земля!

Ми скоро побачим Христа-немовля.

Діти тримали одне одного за руки, цілували троянди, дивилися на сонечко і розмовляли з ним, - їм здавалося, що з нього дивився на них саме немовля-Христос... Які стояли прекрасні літні дні, як добре було під кущами ароматних троянд, що, здавалося, вічно цвістимуть і ніколи не пов'януть!

Кай і Герда сиділи і розглядали книжку з малюнками – звірами та пташками.

АБО

6. Вправа «Жива книжка»

Зараз давайте прослухаємо уривок із аудіокнижки за мотивами відомої вам казки Андерсена «Снігова королева», в якому йдеться про початок дружби Герди і Кая, і дамо відповідь на питання «З чого починається дружба?»

[https://youtu.be/ 7VF54pwmnk](https://youtu.be/7VF54pwmnk)

Відповіді учнів на поставлене запитання:

- дружба починається із приятелювання;
- із радості від спілкування;
- із гарного ставлення одне до одного, взаємної симпатії;
- зі спільного кола інтересів.

Ви переконалися, що друзями є ті, хто може разом робити найрізноманітніші справи, розважатися, відпочивати. Та найголовніше – друзі довіряють одне одному, діляться своїми думками, таємницями, тобто покладаються одне на одного.

Тож друзів пов'язують не лише спільні справи, інтереси, а й почуття щирості, довіри.

7. Вправа «Рюкзачок знань»

Дружба – це близькі стосунки між людьми, основу яких становлять взаємна довіра, прив'язаність, спільність інтересів.

8. Яким є справжній друг?

Усі ми хочемо мати справжніх друзів – не зрадливих і не користолюбних.

Довідайся, як знайти таких друзів і як самому бути таким.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ojrthuw40So>

9. Вправа «Сторінка з маминого рукопису»

У дружбі дуже високо цінується довіра. Дружба не падає з неба. Її потрібно заслужити.

Якщо ти ставишся до інших по-доброму, не прагнеш робити маленькі прикраси, не підводиш, не ображаєш однокласників, у тебе обов'язково знайдуться однодумці.

Друг – по-справжньому близька людина, яка довіряє тобі щось особисте і таємне, чого ти не маєш права обговорювати з іншими, бо станеш звичайнісіньким пліткарем.

Пам'ятай, що вихована і культурна людина поважає секрети інших і тому не займається пліткуванням, яке будь-яке суспільство засуджує.

Адже інформація про іншу людину часто має приватний характер і нею не варто ділитися.

10. Вправа «Філософський клуб»

Як ти ставишся до вірності у дружбі?

11. Фізкультхвилинка

<https://youtu.be/t8Vj4wFTXAU>

12. Стратегія «У пошуках сенсу» Приятелі і ведмідь

Бруно Ферреро

Двоє приятелів ішли якимсь дорогою, що вела через темний

небезпечний ліс. Раптом із хащів, із грізним риком, перед ними вискочив величезний ведмідь. Один із хлопців, перелякавшись, одразу видряпався на дерево і сховався поміж гілками. Другому не вдалося накивати п'ятами. Побачивши, що утекти від дикого звіра неможливо, він упав на землю і вдав мертвого. Хлопець-бо знав, що ведмеді не їдять мертвеччини.

Ведмідь наблизився до нього, понюхав, вирішив, що той мертвий, тай відійшов.

Другий приятель, побачивши, що ведмідь зник у хащах, зліз із дерева і спитав:

- І що тобі шепотів ведмідь на вухо?
- Він сказав мені, аби я більше не рушав у дорогу з приятелями, які, замість допомоги у небезпеці, дають драла.

(Переклала Наталка Римська)

13. Питання для обговорення

Наведи приклади з життя чи літератури, кіно, коли вірна дружба допомогла долати труднощі.

14. Вправа «Біблійна студія»

Біблія про дружбу

https://www.youtube.com/watch?v=AbldS_NW-ow

15. Стратегія «Моральні ситуації»

Завдання. Кожна група отримує картку з моральною задачею, яку необхідно розв'язати за 3-5 хв.

У холодний зимовий день подружки Наталка й Оленка поверталися зі школи додому. Наталка була тепло одягнена. На ній була шубка і рукавички. Її ранець зручно лежав на спині. А Оленка забула рукавички в школі, тому портфель вона несла в голій руці.

- Рука в мене замерзла страшенно! – поскаржилася Оленка подружці.
- А в мене ні.
Так вони йшли до самого дому.

Запитання

- Що можна сказати про поведінку Наталки?

- Як потрібно було їй вчинити?
- А як би ви діяли на місці Наталки?
- Чи можна Наталку назвати справжньою подругою?

На шкільній ділянці діти працювали дружно. Усі намагалися виконати роботу добре. Тарас теж старався. Але чомусь у нього не виходило швидко, і він відставав від товаришів. Ось уже майже всі учні докопали свої ділянки, а Тарасові ще так багато роботи. «Що ж робити? Коли ж це я встигну все скопати?» - подумав хлопчик.

Запитання

- Як ви гадаєте, коли Тарас докопав свою ділянку?
- Що повинні були зробити його товариші?
- Як би ви вчинили в такому випадку?
- Як діють справжні товариші?

Це було ранньою весною. Маринка йшла до школи. Іти далеко: дорога погана, а вона в черевиках. І наскрізь промочила ноги. Прийшла в клас. Дівчатка обступили її, занепокоїлися: «Швидше знімай черевики і грій ноги». А Валя (вона жила близько від школи) збігала додому і принесла чобітки. Хороше було Маринці того дня – ногам тепло і на душі радісно.

Запитання

- Чому дівчинці було радісно?
- Чи можна дівчаток із класу назвати справжніми подругами?
- Як би ви вчинили у такому випадку?

16. Youtube-завдання «Як знайти друга?»

<https://www.youtube.com/watch?v=ioxMjTfFlj0>

17. Вправа «Розповідь-загадка»

Є ще одна мудра народна думка: «Скажи мені, хто твій друг, і я скажу,

хто ти». Ми зараз скористаємося цією мудрістю і спробуємо вгадати, про кого йдеться у вашій розповіді.

Не називаючи імені друга,
Його кращі риси ти називай,
Нам його вгадати
Розповіддю своєю допомагай!

- Розкажи нам, який твій друг.
- Опиши його портрет.
- За що ти його любиш?
- Чому з ним дружиш?

18. Мультсалон Мультфільм «Капітошка»

<https://youtu.be/JgGBuHAT4ZI>

Як ви вважаєте, чому Вовчик і Капітошка стали друзями?

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Стратегія «Коло обговорення»

Як налагодити спілкування з людиною, яка тобі не симпатична?

2. Вправа «А я вчинив би так...»

Мета: розвивати вміння робити моральний вибір.

Форма проведення: індивідуальна робота.

Матеріали: бланк відповідей для кожного учня.

Учитель роздає дітям **бланки** відповідей.

Сьогодні в Миколки день народження. Він несе цукерки, щоб пригостити ними своїх однокласників. Але серед однокласників є один хлопчик. Який ображає Миколку. І Миколка не знає, як йому вчинити: пригостити цього хлопчика цукерками чи ні?

А що ти порадиш Колі?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Вправа «Народна мудрість»

Вибери із поданих вище прислів'їв те, яке найбільше тобі подобається.

- ❖ Ненадійний друг гірше відвертого ворога.
- ❖ Дружбу дружбою шукають.
- ❖ Друг пізнається в біді.
- ❖ Облиш усе інше, дорожи лише дружбою.
- ❖ У чистій воді риби багато, у доброзичливої людини друзів багато.
- ❖ Не той друг, що медом маже, а той, що правду каже.

2. Стратегія «Психолог і Я»

<https://forms.gle/bvx6ucywYomPHcDn7>

Діагностика «Хочеш мати друга – навчися другом бути...»

Запропонований тест допоможе педагогам (та й учням) з'ясувати що потрібно для того, щоб стати хорошим другом.

1. Що вас найбільше приваблює в тому, кого вважаєте своїм другом?

- а) врода, гарний одяг, акуратність;
- б) щедрість;
- в) тактовність, делікатність;
- г) відвертість, правдивість.

2. Чим ви вмотивовуєте свій вчинок, коли даєте списувати?

- а) уважаю, що це по-товариськи;
- б) знаю, що це неправильно, але боюся образити;
- в) не даю, бо це – ведмежа послуга;
- г) він мені віддячить чимось іншим.

3. Якщо ви посварилися з другом, як себе почуваете?

- а) мені прикро, самотньо;
- б) я думаю над причинами сварки;
- в) хай не буде такий «мудрий»;
- г) знайду собі іншого друга.

4. Ви будете чекати, поки друг першим прийде миритися. Чи вибачитесь самі?

- а) він винен, хай і вибачається;
- б) очевидно, ми винні обидва, спробую порозумітись;
- в) визнаю себе винним, аби лише помириться;
- г) побачу, як буде поводитись у майбутньому.

5. Якщо в друга з'явилась річ, якою він дорожить, а вам її дуже-дуже хочеться, як ви вчините?

- а) попрошу поміняти на щось або продати мені;
- б) попрошу, щоб дав покористуватися;
- в) не буду просити, щоб не ставити його в незручне становище;
- г) зроблю вигляд, що мене це не цікавить.

6. Якщо друг вам у чомусь відмовив, як ви відреагуєте?

- а) ображусь, але не викажу себе;
- б) перестану з ним дружити;
- в) спробую зрозуміти, чому він відмовив;
- г) іншим разом відплачу йому тим самим.

7. Якщо ваш друг не сподобався вашим батькам, як ви будете поводитись?

- а) послухаю батьків;
- б) не буду запрошувати його до себе;
- в) доведу батькам, що він вартий моєї дружби;
- г) не послухаюсь батьків.

8. Кого ви вважаєте лідером: себе чи друга?

- а) себе;
- б) друга;
- в) ми рівноправні;
- г) не думав над цим.

9. Якщо вашого друга хвалять, чи заздрите ви?

- а) ні;
- б) заздрю;
- в) трохи;
- г) я радію за нього і пишаюся ним.

10. Якщо ваш товариш пропонує вам списати задачу, як ви це сприймете?

- а) із вдячністю, як прояв товариськості;
- б) як борг, за який треба віддячити;
- в) як приниження, недооцінку моїх здібностей;
- г) списую, не задумуючись.

11. Якщо ви з другом вчините щось необдумане, погане. Ініціатором чого буде друг, як ви поведетесь?

- а) скажу правду, що я не винен;
- б) подивлюсь, як він себе поводитиме;

- в) візьму на себе його провину;
- г) відповідатиму разом із ним.

12. У вас дві цукерки: одна дорога (і дуже смачна), а друга – дешева.

Яку ви дасте другові?

- а) якщо немає порівну, то краще й не показувати;
- б) дам першу;
- в) дам другу (першу з'їм, коли не бачитиме);
- г) розділю обидві на половини.

13. Чого б не вибачили своєму другу?

- а) зверхності, зневаги;
- б) скупості;
- в) зради;
- г) усе б вибачив.

Інтерпретація результатів

№ запитання	Відповіді	а	б	в	г
	1	4	5	3	1
	2	1	2	3	5
	3	1	3	4	5
	4	5	3	1	4
	5	5	3	1	4
	6	3	5	2	5
	7	5	4	1	3
	8	5	1	4	3
	9	2	5	4	1
	10	2	4	3	4
	11	5	4	1	3
	12	5	1	5	3
	13	3	5	2	1

0-35 балів

Учень(-иця) є відвертим(-ою) зі своїм другом, завжди дотримується слова. Він (вона) уміє товаришувати і може бути гарним, надійним, другом. Ніколи не залишить у біді, вчасно підбадьорить і підтримає. Такі люди є душею компанії.

36-50 балів

Учень(-иця) намагається бути добрим другом, хоч це не завжди виходить. Він(вона) уважає усіх своїми друзями, але ж потрібно вміти розрізняти дружні стосунки від товариських! Також готовий(-а) надавати допомогу безкорисливо.

51-65 балів

Учень(-иця) обирає друзів за зовнішніми якостями, постійно шукаючи вигоди. Він(вона) дотримується девізу: «Моя хата скраю – нічого не знаю». Не завжди проявляє щедрість, довго пам'ятає образи та не поспішає радіти успіхам інших. Так можна надовго залишитися без друзів!

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

- Чи цікаво вам було на уроці?
- Що кожен взяв для себе з уроку?
- Давайте поділимося секретами дружби з тими учнями, які ще не мають справжнього друга, а тільки про нього мріють.

- ✓ У ставленні до інших завжди будьте чемними, уважними, доброзичливими.
- ✓ Ніколи не дозволяйте собі насміхатися над недоліками інших.
- ✓ Не намагайтеся бути кращими за інших.
- ✓ Не соромтеся поступитися іншому.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Лопатіна О.О. 50 уроків про чесноти (для занять з дітьми середнього шкільного віку) / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 287, [1] с.: іл. – (Серія «Етика».)
2. Лопатіна О.О. 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа»: ПП «Триада+», 2008. – 238, [2] с.: іл. – (Серія «Етика».)
3. Фесенко В.І. Етика: Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / В.І. Фесенко, О.В. Фесенко, Т.С. Бакіна. – К.: Навч. книга, 2005. – 239 с.
4. Салагубова О.А. Пізнай дитину. Збічник тестів. – К.: Шк. світ, 2013. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
5. Салагубова О.А. Пізнай дитину. Збірник тестів – К.: Шк. світ, 2013. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
6. Кравчук Л.В. Сходинки етичного зростання: Навчально-методичний посібник для 3-го класу / Лариса Кравчук. – К.: Шк. світ, 2012. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
7. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас./ авт.-упоряд. Н.В.Маценко, Н.В. Свір. – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 133, [3] с. – (Серія «Нова українська школа»).
8. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання.1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник учителя /В.С. Бандура, Т.В. Безпалько, М.М. Біла, М.А. Блискун, О.В. Бондарчук, О.П. Демусенко, Н.В. Зубик, О.В. Зубик, А.А. Кухцяк, Т.Б. Машталір, А.А. Назаренко, А.В. Параєвська, М.В. Парфутко, Л.О. Проданчук, О.І. Склеп'юк, О.В. Фомченко, З.О. Шелега, Л.Ф. Шибінська, Н.В. Шкляр – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 494, [2] с.: табл.

9. Уроки етики в 1-4 класах /упоряд. Кулик О.О., Фінько Г.М., Кенц Г.І. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 336 с.
10. https://xn--80aaauke.xn--j1amh/snigova_koroleva2.html

УРОК 6

Тема. Добромовність чи нецензурність?

Очікувані результати. Учень/учениця доречно формулює і вирізняє духовні і моральні засади розбудови шкільного життя. Пояснює значення понять дружба-егоїзм, добромовність-нецензурність, повага-зневага, товариськість-самотність. Описує духовну і моральну атмосферу в класі, школі, аналізує відповідні проблеми, вдало надає пропозиції для покращення духовного і морального клімату в класі та школі. Готовий працювати для перетворення класу і школи в духовну і моральну спільноту.

Ціль уроку. Формування культури мовлення; розширення знань про культуру мовлення й мовний етикет та їх використання на основі духовно-моральних цінностей. Розвиток вміння аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей. Виховання прагнення застосовувати духовні і моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності.

Ключові компетентності:

✓ Культурна

Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності і моралі у сучасному багатокультурному світі; осмислювати твори мистецтва у світлі духовності і моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.

Ставлення: свідомо зберігати і розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально поводитися та піклуватися про пам'ятки української і світової культури, зокрема сакральної; бути відкритими до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного самовираження.

✓ Духовно-моральна

Уміння: аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей; застосовувати духовні і моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності; діяти й реалізовувати духовні і моральні цінності в особистих, сімейних та суспільно життєвих ситуаціях.

Ставлення: відповідально, в контексті духовності і моралі, ставитися до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці; повага до представників інших конфесій, релігій, переконань інших людей, їхніх поглядів, священних книг, святинь, світогляду.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, аудіозапис казки «Погані слова», «Притчі про дружбу. Погані слова», відео для вправи «Що перемаже: добромовність чи нецензурність», свічка, папір А4, кольорові олівці або фломастери, маркери, відео для вправи «Не будь папугою».

Ключові поняття: «культура спілкування», «культура мовлення», «мовний етикет», «спілкування», «спілкувальники, співрозмовники».

Епіграф уроку. Малесеньке слово, вимовлене з добротою, порух душі або сльозинка часто зілювали розбите серце і породжували ширу дружбу.

Деніел Голсуорсі

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Вітання

Дякую! Прошу вас! Будь ласка! –
Теплі, приємні, чудові слова.
Гарні слова ці, як сонце яскраві.
Ключ, що людські відкриває серця.

2. Гра «Добери слово»

Мета: конкретизувати знання дітей про моральні норми під час спілкування як моральні цінності, що дають змогу орієнтуватися в довкіллі; активізувати використання дітьми слів-вітань, слів-прощань, слів-звертань; формувати прагнення відповідати реальним еталонам (бути чемними і ввічливими); виховувати доброзичливість у взаємодії з іншими.

ХІД

Пропонуємо учням пограти у гру-вікторину «добери слово».
Завдання: сказати слова, що означають таке:

- слово-вибачення (вибачте);
- слова-привітання з батьками, вчителями, дорослими (здрастуйте, доброго ранку, доброго дня, доброго вечора);
- слово-перепрошення (даруйте);
- слова-привітання до друзів (привіт, вітаю);
- слова, якими прощаються друзі, приятелі (бувай, пока);
- слова прощання (до побачення);
- слова подяки (дякую);
- «чарівне» слово (будь ласка);
- слова, які говорять перед дорогою (щасливої дороги);
- слово, яке кажуть під час прощання (прощавай);
- слова, які кажуть рідним перед сном (на добраніч).

По закінченні гри всі діти плескають у долоні.

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. Вправа «Асоціативний куш»

- Що таке привітний вчинок?

2. Гра «Хто найпривітніший»

Педагог креслить на підлозі великий прямокутник і ділить його на маленькі квадратики зі стороною приблизно півметра за кількістю дітей у класі. На кожному квадраті крейдою записуються цифри. Всі діти теж витягують якусь цифру. Одна дитина закриває очі і заходить усередину прямокутника. По команді педагога вона зупиняється, відкриває очі, називає цифру квадрата, на якій вона стоїть, і просить цю цифру здійснити привітний вчинок.

Той, чию цифру назвали, виконує завдання. Якщо гравець виконав завдання погано, він одержує штрафний бал. Потім у середину прямокутника заходить той, хто виконував завдання, і гра повторюється. Найпривітніші ті діти, які не одержали штрафних балів.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Один юнак попросив Сократа навчити його красномовства. Але оскільки юнак дуже багато говорив, Сократ зажадав подвійної платні. «Чому ви берете з мене вдвічі більше?» - запитав учень. «Тому, що мушу навчити тебе двох наук: першої – як стримувати язика і другої – як говорити. Перша наука значно важча, але постарайся опанувати її, інакше ти багато страждатимеш, створюючи собі нескінченні проблеми».

IV. ОГолоШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

1. Інтерактивна бесіда

– Як ви думаєте, на що витрачає людина більшу частину свого вільного часу?

- а) на перегляд телепередач;
- б) читання книг;
- в) самодіяльність;
- г) самоосвіту?

Модифікація для онлайн-уроку

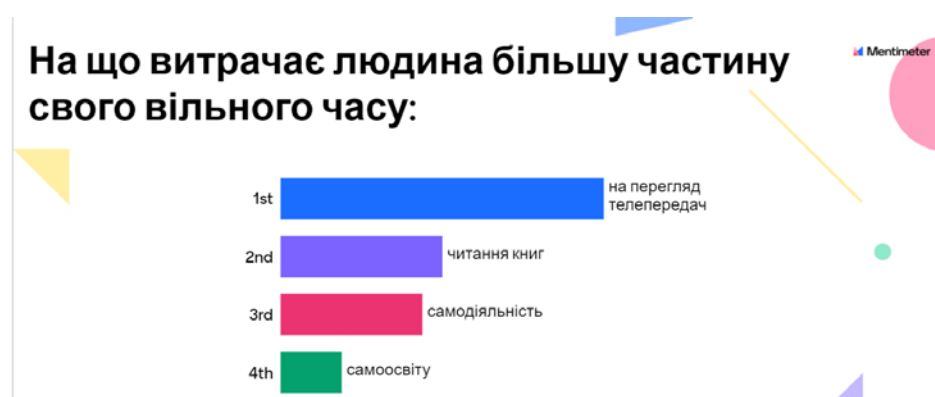
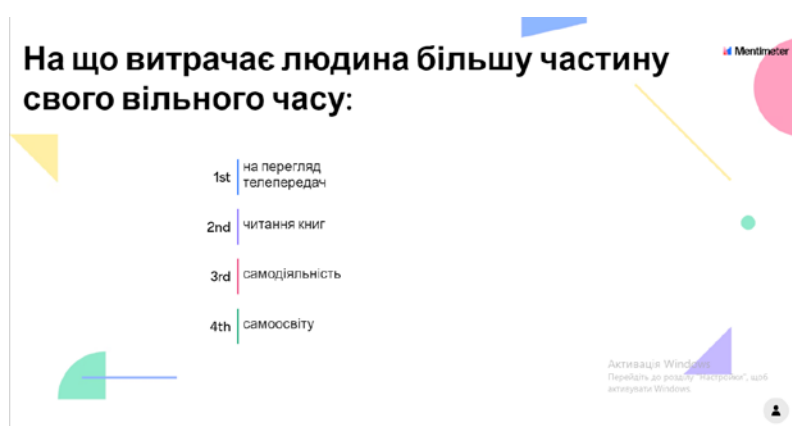
(робота з інтерактивною дошкою *Mentimeter*. Інструкція для роботи розміщена в додатку).

Посилання на платформу

<https://www.mentimeter.com>

Посилання на вправу.

<https://www.menti.com/aloc4es71hs5>

- Майже 70 відсотків вільного часу люди віддають спілкуванню. Причому, жінки випереджають чоловіків.

- З ким найчастіше розмовляють?
- На першому місці – ровесники. На другому – батьки, чоловік, дружина.
- На третьому – колеги по роботі.

Послухайте розмову двох хлопчиків:

- Привіт! Де ж ти швендявся?
 - Салют! Вийшов трохи повештатись!
 - Ну, блін! Чому мені не сказав про це?
 - Сказав! Часу було обмаль.
- Кому сподобалась ця розмова? Кому – ні? Що модна сказати про мову цих хлопчиків?
- Отже, за мовою людини можна судити про її культуру та вихованість.

Вихована людина завжди говорить грамотно і красиво навіть про найбуденніші речі. Мова не ділиться на святкову і буденну. Вона – бездонна криниця, з якої ми постійно черпаємо скарби.

2. Аудіоказка «Погані слова»

<https://youtu.be/DHZ-N1Q6r74>

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. ТОП-інформація від учителя

Про культуру людини свідчить не лише її поведінка в різних життєвих ситуаціях, а й її мовлення.

Саме мова розкриває думки людини, її мрії і характер. Адже все прекрасне на Землі твориться за допомогою слів. За допомогою слів, з яких складається наше мовлення, ми навчаємось, з'ясовуємо стосунки між собою, вирішуємо різні питання, вітаємося, висловлюємо свої найкращі почуття.

Проте необдумані, грубі, жорстокі слова можуть принизити гідність людини, оббрехати, обхитрити і вбити її.

Ось чому велике значення мають знання спілкувальної поведінки, тобто культури спілкування, культури мовлення та мовного етикету.

Успіх наших слів і промов залежить від того, що відбувається у нашому розумі. *«Бо чим серце наповнене, те говорять уста.» (Матвія 12:34).*

Наші слова – це джерело або сили й натхнення, або слабкості і відчаю. Наш язик – це не тільки орган смаку і ковтання. Він є частиною системи, за допомогою якої ми можемо ділитись з іншими своїми думками і почуттями. Язиком ми **«благословляємо Бога і ним проклинаємо людей, що створені на Божу подобу.»** (Якова 3:9).

Язик – дзеркало серця. Руйнівні слова можуть приймати форму неправди, критики, пліток, підлабузництва, глузування, лихослів'я, лайки. Ось деякі думки з цього приводу.

«Плітка – не підтверджена дійсними фактами чутка про кого – або щонебудь, передавачі пліток анітрішки не кращі за їх авторів, вони засвідчують або свою озлобленість, або слабоумство».

Р. Шерідан

«Лихослів'я – вживання грубих непристойних слів чи виразів. Лихослів'я та обмова не мали б такої сили, якби дурість не проклала їм шлях».

А. Дюма

Язик пліткаря розкидає палаючі поліна, які летять в різні сторони.

«Їхній язик – смертоносна стріла, він оману говорить із ближнім про мир, а в нутрі своєму кладе свою засідку...» (Єремії 9:7).

Після злих язиків лишається біль в серці, незадоволення, він розлучає друзів, робить ворогами близьких людей.

2. Аудіохвилинка «Притча про дружбу. Погані слова»

https://www.youtube.com/watch?v=YJChiN1P_J0

3. Вправа «Рюкзачок знань»

Культура спілкування – це специфічні людські способи

поведінки, за допомогою яких здійснюється гармонійний перебіг процесу спілкування.

Культура мовлення – це наявність у людини потреби весь час удосконалювати свою мову, словниковий запас, знання граматичних правил.

Мовний етикет – це вираження доброзичливого ставлення до людей, що нас оточують.

Спілкування – це взаємини людей, що виявляються в обміні інформацією, взаємодії, сприйманні людини людиною.

Спілкувальники, співрозмовники – це ті, хто спілкуються.

4. Фізкультхвилинка

«Гімнастика для очей»

<https://youtu.be/zd4WYBsyO4E>

5. Добромовність чи нецензурність?

Лайка є звичайним явищем у світі. Ми можемо чути непристойні слова, пісні, але їм не повинно бути місця у наших вустах. Апостол Павло радить нам: *«Нехай жодне слово гниле не виходить із уст ваших, але тільки таке, що добре на потрібне збудування, щоб воно подало благодать тим, хто чує».* (Єфес. 4:29)

Одного разу ваші батьки виявили, що ви говорите не тільки мовою, якої вони вас учили, - у вашому лексиконі з'явилися непристойні вислови.

Що робити? Змиритися, бо «сьогодні всі так говорять», чи боротися?

Якщо в родині постійно турбуються про «екологію» мови, то шанси на те, що дитина візьме за взірць «вуличний лексикон», дорівнюють нулю.

Для одних дітей нецензурні вислови не більше, ніж гра в самостійність, дорослість, ознака мужності і сили. Інші з їх допомогою просто намагаються затвердити себе в оточенні, у якому справді «всі так говорять», стати там «своїм».

Учені всього світу стверджують, що вживання нецензурних слів у край погано впливає на здоров'я. Ще 1949 року дослідники ДНК (*Ферма, Паста і Улам*) визначили, що ця молекула зберігає отриману інформацію. Дослідним шляхом вони виявили, що непристойні слова можуть розривати ланцюжки ДНК, призводити до розпаду хромосом. Звідси – багато хвороб, що можуть передаватися майбутнім поколінням.

Є красномовне спостереження. У деяких національних мовах відсутні нецензурні слова. У цих країнах майже немає хвороб Дауна і ДЦП!

6. Youtube-завдання «Що перемаже: добромовність чи нецензурність?»

<https://youtu.be/SX-YrmDvo>

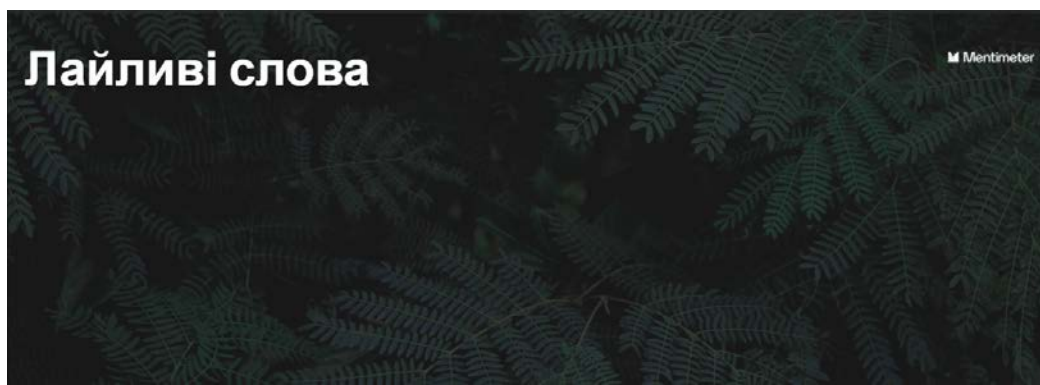
7. Експеримент «Лайливі слова»

Ця вправа може бути важкою у виконанні, тому відповіді діти можуть виконувати на платформі mentimeter. Відповіді учнів не ідентифікуються й тому діти можуть правдиво писати «погані слова».

<https://www.mentimeter.com>

(робота з інтерактивною дошкою Mentimeter. Інструкція для роботи розміщена в додатку).

<https://www.menti.com/alfuezd4gvuq>

Мета. Цей експеримент повчальний для дітей, які часто вживають лайливі слова. Діти мають можливість у присутності авторитетних осіб говорити ті лайливі слова, які спадають їм на думку, й усвідомити, що відкрите табу позбавляє речі привабливості. Також ці вправи важливі для чутливих дітей, які мають нагоду загартуватися в цій сфері.

Інструктаж. Які лайливі слова сьогодні найбільше поширені у вашому оточенні? Ви їх знаєте?

Об'єднайтеся в невеличкі групи (по двоє, по троє або по четверо) і протягом п'яти хвилин обміркуйте, які лайливі слова ви знаєте. Згадайте ті лайливі слова, які вживають ваші ровесники та діти, трішки старші від вас. Згадайте часто вживані, а також гострі та «брудні» слова.

Ви зрозуміли, що я маю на увазі? (5 хвилин).

Поверніться на свої місця. Які лайливі слова ви згадали?

Запишіть на дошці ті слова, які діти називають.

Поміркуйте кілька хвилин над тим, які з цих слів вас не злостять? Чи є у цьому списку «терпиме слово»?

Тепер знайдіть таке слово, яке для вас дуже різке і ви в жодному разі не хотіли б, щоб до вас із цим словом зверталися. Хто знайшов це слово?

А тепер знайдіть у цьому списку слово, яким ви б хотіли загартуватися, слово, якого ви більше ніколи не хотіли б чути, яке це слово?

Хочете перевірити, чи вам вдалося загартуватися? Попросіть іншу дитину звернутися до вас цим словом.

Ви достатньо випробували себе?

Оцінювання

- Чи сподобався мені цей експеримент?
- Що нового я для себе відкрив/-ла?
- У цій групі я належу більше до чутливих чи до витривалих дітей?
- Чому діти та дорослі вживають лайливі слова?
- З чийх уст лайливе слово мене б найбільше вразило?
- Що ще хотіли б додати?

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Вправа «Слова такі різні»

Викликаємо двох дітей. Запалюємо свічку.

Завдання: передавати свічку і при цьому говорити лагідні слова, а потім навпаки, неприємні слова.

- Що ви відчували в першому і другому випадку? Які слова сприймаються краще?

2. Робота з прислів'ями.

- Прочитайте прислів'я. Як ви їх розумієте? Чого вони навчають?
- Мудра голова не говорить лихі слова.
- Говорити можна, а лаятись не треба.
- Яка людина – така й мова.
- Який розум – така і бесіда.

3. Вправа «Крижаний осколок»

Об'єднайте дітей у групи. Кожна група має придумати добрі слова, які

розтопили б крижаний осколок, що потрапив Каю в око. Після того як представники кожної групи прочитають свої добрі слова, можна скласти загальний лист із добрими словами для Кая й Герди.

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

Вправа «Чарівне слово»

Попросіть учнів перелічити слова, які можна назвати чарівними, і запишіть усі ці слова на дошці (наприклад: *дякую, будь ласка, добридень, до побачення, ласкаво просимо*).

Об'єднайте клас у групи та попросіть кожну групу скласти й намалювати казку про те чи інше чарівне слово.

Казки й малюнки дітей склеюються в книгу «Світ чарівних слів».

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Вправа «Не будь папугою»

https://www.youtube.com/watch?v=MHF_fAeu_dA

Отож, нехай за будь яких обставин промовляйте м'які, чисті, святі непаддлесливі слова, навіть коли навколо бушують буревії розгубленості, метушні і ворожнечі. Хай ваші вуста лише славлять Бога у молитві.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Людмила Ганжелюк. Зернятко добра. Методичний посібник для вчителів біблійних шкіл і курсів, вихователів, студентів, батьків. 2004 р. 155 с.
2. Лопатіна О.О. 50 уроків про чесноти (для занять з дітьми середнього шкільного віку) / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 287, [1] с.: іл. – (Серія «Етика».)
3. Лопатіна О.О. 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа»: ПП «Тріада+», 2008. – 238, [2] с.: іл. – (Серія «Етика».)
4. Лохвицька Л.В. Збірник ігор «Моралинки для Миколки і Маринки» до програми з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л.В. Лохвицька. – Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 200 с. – (Серія «Бібліотека дошкільника».)

5. Алекс Сабіне, Вопель Клаус В. Не вчи мене, але дозволь мені вчитися: [у 4 част.]. Ч. 4 /Сабіне Алекс, Клаус В. Вопель пер з нім. Ю. Андрусів. – Львів: Свічадо, 2013. – 128 с.
6. Жур Ж.О. Етика. 5 клас: Довідник школяра. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 116 с.
7. Харченко Н.С. Етичне виховання як засіб формування моральних цінностей молодших школярів. Методичний посібник. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2008. – 56 с.
8. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання.1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник учителя /В.С. Бандура, Т.В. Безпалько, М.М. Біла, М.А. Блискун, О.В. Бондарчук, О.П. Демусенко, Н.В. Зубик, О.В. Зубик, А.А. Кухцяк, Т.Б. Машталір, А.А. Назаренко, А.В. Парасєвська, М.В. Парфутко, Л.О. Проданчук, О.І. Склеп'юк, О.В. Фомченко, З.О. Шелега, Л.Ф. Шибінська, Н.В. Шкляр – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 494, [2] с.: табл.

УРОК 7

Тема. Повага чи зневага?

Очікувані результати. Учень/учениця доречно формулює і вирізняє духовні і моральні засади розбудови шкільного життя. Пояснює значення понять дружба-егоїзм, добромовність-нецензурність, повага-зневага, товариськість-самотність. Описує духовну і моральну атмосферу в класі, школі, аналізує відповідні проблеми, вдало надає пропозиції для покращення духовного і морального клімату в класі та школі. Готовий працювати для перетворення класу і школи в духовну і моральну спільноту.

Ціль уроку. Формування розуміння важливості ставлення до інших з повагою; комунікативних навичок. Розвиток вміння працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; ефективно співпрацювати з іншими; усвідомлення впливу духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу. Виховання прагнення діяти й реалізовувати духовні і моральні цінності в особистих, сімейних та суспільно життєвих ситуаціях.

Ключові компетентності:

✓ Духовно-моральна

Уміння: аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей; застосовувати духовні і моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності; діяти й реалізовувати духовні і моральні цінності в особистих, сімейних та суспільно життєвих ситуаціях.

Ставлення: відповідально, в контексті духовності і моралі, ставитися до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці; повага до представників інших конфесій, релігій, переконань інших людей, їхніх поглядів, священних книг, святинь, світогляду.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, повітряна кулька, папір А4 (для кожного учня), кольорові олівці або фломастери, маркери, мультфільм «Нікудишко», відеозапис «повага до себе та інших», відео «Ангел нашої вулиці», папір А3 (на кожну парту), крейда для малювання на папері.

Ключові поняття: «повага», «взаємоповага», «самоповага», «зневага».

Епіграф уроку. Тільки людина, яка поважає себе, може по-справжньому поважати інших!

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Вітання «Треба перешкоди всі долати»

В ямці дихає слабесенький струмок,

То поблискує, а то на сонці грає,
То тихесенько під листячком примовк,
То шалено мчить, бо волю вибирає.

Срібними нитками в корінцях
Набирає силу час від часу.
Він біжить, біжить все швидше й швидше,
Щоб собою переповнить срібну чашу.

Поспішає влитись в спільний дім,
В річку, де давно його чекають.
В кожній краплі затаїлась мить,
Потічок цей волю вибирає.

Врешті-решт, обнявшись з рікою,
Він дарує їй частинку сили
І, продовживши шалений біг,
Десь опиняться в сіянні моря синім.

Ніби крапельки життєвої ріки,
Поодинці всі самотні і безсилі.

То ж долаймо всі мости й містки.

Тільки разом можемо бути ми красиві.

Кожен обира життєвий шлях,
Можна і не бігти, а стояти.
Треба перешкоди всі долать,
Щоб хоч щось в житті для себе мати.

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. Стратегія «Незламні»

Привіт, незламний!

Пропонуємо тобі розпочати створювати свою Книгу Незламності. Це – твоя особиста книга. Вона спонукатиме тебе до роздумів та дій, допоможе залікувати рани й зростати. Життєві лиха впливають на всіх по-різному. Тому ця книжечка відрізнятиметься від усіх інших. Вона – твоя!

Оте, починаємо! Підпиши свою книжку й виконай перше завдання.

Мене звати _____

Я – незламний.

Ти можеш почуватися самотнім. І це нормально. Незламні деколи відчують самотність.

Тобі може здаватися, що світ великий, а ти дуже-дуже маленький. Ти можеш сумувати за тими, кого любиш. Можливо, тобі довелося бути далеко від друзів або родини.

Якщо тобі когось не вистачає, напиши ім'я цієї людини тут.

Прикрась це ім'я так, щоб воно виглядало по-особливому.

Надай йому форму фантастичного вигляду чи зроби схожим на робота; зобрази ім'я СПРАВДІ ВЕЛИКИМ або дуже маленьким.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Стратегія «Незламні» (продовження)

Від початку світу Бог сказав, що нам не годиться залишатися на самоті.

Батько сиріт і Суддя вдів –

Бог у Своїй Святій оселі.

Бог поселяє самотніх у дім...

Псалом 67:6-7а

Щоб добре жити, потрібно гуртуватися.

БУДЬ ДРУГОМ!

2. Гра «Вчимося поважати»

Попросіть учнів подумати і розповісти, що у людях здається їм гідним поваги. Потім діти стають у коло, педагог дає комусь із них гарну повітряну кульку або квітку та каже: «Я поважаю Марічку, бо вона ніколи не відволікається на заняттях». Марічка передає кульку своєму сусідові та говорить, за що вона його поважає. Гра триває доти, доки всі діти не скажуть, за що вони поважають своїх друзів. Після цього обговоріть з учнями, за що вони поважають батьків, братів, сестер та ін.

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

1. Вправа «Поетична перлина»

Що я поважаю

Що можна поважати,

Мені цікаво знати.

І матусину ласку,

І бабусину казку,

І дїда руки золоті,
Підтримку друга у житті.
Силу татка поважають –
Тата діток захищають.

Скромність, чесність і терпіння
Теж достойні поклоніння,
Як і вміння все прощати,
Про лихе не пам'ятати.

Шанувати діток маєте,
Ви, дорослі, про це знаєте?
Цей перелік довгий дуже,
Ти його доповни, друже!

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Вправа «Мультсалон». Мультфільм «Нікудишко»

<https://youtu.be/vOWx3dIT0ZQ>

- Як себе поводи́ла білочка по відношенню до оточуючих?
- Що зробив Нікудишко для звірят?
- Чи вартий Нікудишко поваги?
- Як віддячили звірята Нікудишкові за доброту?

2. Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Які чесноти у людях заслуговують на найбільшу повагу?
- Які вчинки із перелічених заслуговують на повагу, а які – ні:
 - найсильніший у дворі хлопчик б'є тих, хто з ним не згоден;
 - тато кричить на сина через те, що той погано вчиться;
 - людина годує безпритульних тварин;
 - хлопчик захистив дівчинку від хуліганів;
 - дівчинка не пішла відвідати хвору бабусю через те, що їй задали багато уроків;

- хлопчик не встиг вивчити урок, бо мамі не було вдома, і він доглядав братика.

3. Вправа «Кого ми поважаємо»

Попросіть учнів на одній половині аркуша написати імена людей, яких вони поважають, а на іншій – імена тих, чию повагу вони хотіли б заслужити. Потім діти відповідають на запитання:

- Яку роль відіграє повага в житті людей?
- Що в людях заслуговує на повагу?
- Чому я хочу, щоб ті чи інші люди поважала мене?
- Що я відчуваю, коли мене поважають або не поважають?
- Кого важче поважати: знайомих чи незнайомих?

4. Стратегія «Моральний портал»

Повага до себе та інших

https://www.youtube.com/watch?v=ITf_eTNipKk

5. Біблійна студія

Застерігаючи всіх нас, щоб ми не були гордими, не хвалилися, вважаючи себе праведними й кращими за інших, але щоб із смиренням, бачачи власні гріхи, каялися, Ісус Христос розповів таку притчу.

Притча про митаря та фарисея

Два чоловіка прийшли до храму помолитися. Один був фарисей, а другий митар. Фарисей, ставши спереду, молився так: «Боже! Дякую тобі, що я не такий, як інші люди, грабіжники, несправедні, перелюбники, або як цей митар. Пощу двічі на тиждень, даю десятину з усього, що надбаю».

А митар стояв віддалік. Він не смів навіть очей звести до неба, але, б'ючи себе в груди, говорив: «Боже, будь милостивий до мене, грішного!»

Розповівши про це, Ісус зробив таке повчання: «Говорю вам, що митар повернувся до свого дому більш виправданим, аніж фарисей. Бо кожен, хто високо підноситься, - буде понижений, хто ж принижується, - той піднесеться».

У біблійних часах у Палестині була дуже знана секта фарисеїв. Яка нараховувала приблизно шість тисяч осіб. Фарисеї відзначалися знанням Святого Письма, але вони намножили тисячі різних наївних пояснень Закону Мойсея і накладали великі обов'язки на ізраїльтян. Фарисеї погорджували простими людьми, а себе вважали за праведних.

Митарів, які збирали податки, накладені римською владою, і які дуже часто кривдили ізраїльтян, тому що, збираючи накладену суму податків для Рима. Вони часто залишали собі частину і збагачувалися людською кривдою, вважали грішниками, злочинцями, ворогами свого народу і прислужниками Рима. У Палестині слово «митар» і «грішник» мали однакове значення.

Митар свідомий того, що грішний перед Богом, благає в Бога прощення. Зразком такої молитви є митарева покайнна молитва: «Боже, змилуйся наді мною, грішним».

Фарисей вважав себе праведником, тому стає попереду, щоб усі люди могли його бачити, і молитися голосно, щоб присутні могли почути слова його молитви. Фарисей властиво не молитися. Він прийшов до святині пригадати Богові, який він праведний.

У цій притчі Ісус Христос перестерігає нас, щоб ми не були гордими, щоб не думали про себе високомірно. Добра і чесна людина ніколи не буде зарозумілою і не буде погорджувати ближніми.

На світі всюди панує бажання бути славним, великим, хочемо похвали в людей. У Божих очах вся людська велич – мов полова, яку легкий вітер розвіває так, що й сліду з неї не видно.

І нам усім треба покори ми не повинні підноситися над ближніми. Колос пшениці, повний зерна, схиляється додолу, порожній колос підноситься вгору. Один Бог знає всі тайни людського серця. Може наш брат, сусід, приятель, ворог більше подобається Богові, ніж ми. Ми не маємо права осуджувати наших ближніх.

6. Youtube-завдання «Ангел нашої вулиці»

<https://www.youtube.com/watch?v=WKsqrXAruQE>

Чи вважаєте ви себе чемнішими за інших? А, може, ви вважаєте себе кращими за інших? Одного разу дівчатка Даринка та Софійка й хлопчик Володя зустрілися в бібліотеці. Хлопчик почав їсти, а Даринка зробила йому зауваження, ще й сказала зневажливо, що вона за старшу, поки вийшла бібліотекарка. Зрештою

Даринка і Володя почали сперечатися. А ж тут їм на допомогу прийшов Ангел. Чи вдалося Ангелові допомогти дітям? Думаю, ви вже здогадалися, що так. В який спосіб – побачите, переглянувши відео. Ангел любить розповідати дітям історії, адже вони наглядно демонструють, у чому вони помиляються.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Вправа «Літературна світлиця»

Добра собака

О. Лопатіна

Великий триповерховий будинок усі мешканці вулиці прагнули обходити десятою дорогою. Причиною цього була пухнаста коллі, яка жила у квартирі на третьому поверсі.

- Гав-гав, як укушу! Р-р-р! Йдіть собі геть! – гавкала вона кожного перехожого з ранку до вечора.

- Яка зла собака! – обурювалися всі.

Навіть на своїх сусідів на поверсі коллі завжди гарчала, коли вони проходили мимо її дверей.

- Противна коллі, - називали її сусіди та намагалися уникати зустрічей із нею на поверсі.

Невдовзі мешканці з квартири напроти виїхали, а замість них поселилася нова родина. Тато, мама та маленька дівчинка.

- Ррр-ри, загр-р-ризу, - загарчала коллі, коли вперше побачила дівчинку на сходах.

- Справжня коллі. Яка пухнаста! Доброго дня, як вас звати? Чому ви так гарчите? – весело прощбетала дівчинка.

Уперше у житті коллі збентежилася та вже не так грубо прогарчала:

- Звати мене Лайда, я всіх змусила поважати мене завдяки грізному характеру.

- Ні, Лайдо, ти помиляєшся, всі поважають собак коллі за те, що вони найкращі у світі собаки та завжди готові прийти на допомогу, - заперчила Тетянка. – Мені мама про це книжку читала.

Відтоді Лайда і Тетянка подружилися. Дівчинка часто хворіла та залишалася вдома одна, а господарка Лайди з ранку до вечора була на роботі. Коли всі йшли з дому, Тетянка сідала перед дверима Лайди на стілець та читала собаці книжку про відважну коллі на ім'я Лессі, яка одного разу врятувала дитину, що тонула.

Усі мешканці дивувалися.

- Що трапилося з коллі, чому вона не гарчить на перехожих з ранку до

вечора, як раніше?

Тепер, коли коллі виводили на прогулянку, вона намагалася прогарчати всім сусідам «Доброго ранку» або «Доброго вечора». Однак мешканці будинку за старою звичкою сахалися від неї та не віталися у відповідь. Лайда засмучувалася, однак Тетянка її заспокоювала:

- Вони не знають, яка ти добра та відважна собака, тому побоюються. Якось хазяйка коллі застудилася і дозволила Тетянці самій вивести

Лайду на прогулянку.

Дівчинка сяяла від щастя, коли вела Лайду на повідку, а коллі привітно махала хвостом.

На розі вулиці був невеличкий парк зі ставком посередині. Туди й попрямували Лайда з Тетянкою.

Раптом почувся страшений крик:

- Рятуйте, мій хлопчик тоне! Він хотів піймати рибку й завалився у ставок, а я не вмю плавати! – кричала злякана жінка, стоячи у воді та намагаючись дотягтися до дитини.

Не встигла дівчинка нічого сказати собаці, як Лайда вирвалася у неї з рук і чимдуж помчала до ставка.

- Жах! – закричала жінка ще голосніше, побачивши коллі. – Ця зла собака зараз загризе нас!

Лайда, не звертаючи уваги на крики матері, стрибнула у ставок і за хвилику випірнула, тримаючи малюка за курточку зубами. Вона вибралася на берег, поклала дитину перед матір'ю та ретельно обтрусилася водою. Жінка спустилася на коліна, міцно пригорнула до себе сина, а Лайду поцілувала прямо у мокру морду.

- Дякую тобі, відважна собако, - сказала вона.

- Я ж казала, що Лайда – найсміливіша та найрозумніша коллі, - гордовито сказала Тетянка.

Відтоді всі мешканці вулиці називали коллі на ім'я та завжди з повагою кивали головою, зустрівши її.

2. Вправа «Коло обговорення»

- Чому на початку розповіді Лайда злилася на людей?
- Чим Тетянка відрзнялася від інших сусідів?
- Придумайте та розкажіть, як Тетянка з Лайдою допомагали різним мешканцям вулиці.
- Якби у вас була собака, як би ви її виховували?
- Чи поважають вас близькі люди? Якими мають бути діти, щоб дорослі їх поважали?
- Чи потрібно вміти поважати себе?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Вправа «Двоє з однією крейдою»

Педагог зауважує, що виконуючи цю вправу, ми будемо виявляти повагу один до одного. Він об'єднує дітей у пари (*хто з ким сидить за партою.*) На кожній парті лежить одна крейда та один аркуш паперу формату А-3. Пари мають намалювати спільний малюнок. Малювати треба одночасно однією крейдою. Розмовляти між собою не можна. Не можна завчасно домовлятися про те, що буде намальовано. Треба намагатися зрозуміти один одного без слів. Для цього час від часу поглядати на свого сусіда, щоб побачити, як він себе поводить, зрозуміти, що він хоче намалювати – можливо, він хоче намалювати щось зовсім інше. Малювання відбуватиметься під красиву музику. Для малювання є три хвилини. Як тільки стихне музика, роботу слід закінчити. По закінченні вправи діти показують усім свої малюнки.

Варто поцікавитися тим, що діти намалювали, чому їм було важко малювати, як вони мали поводитись, щоб виконати поставлене завдання. Відзначте роботи тих дітей, яким удалося створити більш-менш зрозумілі малюнки. Запитайте у них, як їм це вдалося.

2. Робота з епіграфом уроку.

Зверніть увагу на епіграф нашого уроку: «Тільки людина, яка поважає себе, може по-справжньому поважати інших!». Отже, поважати себе – відчувати свою цінність і значимість без зазіхань на цінність інших людей; не дозволяти собі поводитись нахабно, грубо, не культурно. Саме за те, що ми люди, ми маємо поважати себе!

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Стратегія «Незламні» (продовження)

Якщо ти відчуваєшся самотнім, звернися до людей, що знаходяться поруч.

Написати листа – це чудовий спосіб зв'язатися з кимось.

- ✓ Ти можеш висловити подяку,
- ✓ написати листа-заохочення,
- ✓ розповісти про те, що ти за кимось сумуєш,
- ✓ чи про те, чого ти не хочеш.

Не приборкуй своєї творчості! Лист, який ти напишеш, стане засобом зв'язку з іншими.

2. Поради незламним

- ✚ Озирнися навколо себе й подякуй Богові за чудових людей, що живуть поруч із тобою.
- ✚ Спілкуйся за допомогою листування.
- ✚ Дій!
- ✚ Навчися любити людей, які поруч, такою любов'ю:

Любов терпляча, любов лагідна, вона не заздрить, не вихваляється, не зазнається. Не поводить ся непристойно, не шукає власної вигоди, не гнівається, не задумує лихого. Не радіє з неправди, а радіє істині. Завжди захищає, завжди вірить, завжди сподівається, завжди все перетерпить.

1 Коринфян 13:4-7.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Лопатіна О.О. 600 творчих ігор для дошкільнят і школярчиків / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 224. – (Серія «Етика»).
2. Не забороняйте дітям приходити до Христа: Посібник для читання на уроках християнської етики у 6 класі / Укл. Г.С. Грай. – Тернопіль: Астон, 2009. – 224 с.
3. Незламні. Назва оригіналу: Survivors. ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія». – К.: ТОВ «Новий Друк», 2022.
4. Лопатіна О.О. 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа»: ПП «Тріада+», 2008. – 238, [2] с.: іл. – (Серія «Етика».)
5. Лопатіна О.О. Казки про чесноти для дошкільнят / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 128 с.: іл. – (Серія «Мудрі казки»).
6. Сонце у кишені: книга-антистрес / Я.М. Омельченко, С.С. Міщук, С. Пілігрим, Н.В. Сабліна; упоряд. Та ред.: Я.М. Омельченко, Н.В. Сабліна. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 52 с.
7. Культура життєвого самовизначення. Частина I. Початкова школа. Методичний посібник /Наукове керівництво та редакція І.Д. Звереві. – К. – 2003.
8. <https://apostol.ua/categories/13>

УРОК 8

Тема. Товарииськість чи самотність?

Очікувані результати. Учень/учениця доречно формулює і вирізняє духовні і моральні засади розбудови шкільного життя. Пояснює значення понять дружба-егоїзм, добромовність-нецензурність, повага-зневага, товарииськість-самотність. Описує духовну і моральну атмосферу в класі, школі, аналізує відповідні проблеми, вдало надає пропозиції для покращення духовного і морального клімату в класі та школі. Готовий працювати для перетворення класу і школи в духовну і моральну спільноту.

Ціль уроку. Збагачення й розвиток уявлень учнів про те. Що таке дружба й товаришування та якими мають бути справжні друзі. Розвиток навичок створення атмосфери дружби, товарииськості, доброзичливості та взаєморозуміння. Виховання розуміння важливості загальнолюдських цінностей, таких як чуйність, сердечність, співпереживання.

Ключові компетентності:

✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та

духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, відеозапис психологічної хвилини, відео «Ангел нашої вулиці», бланк відповідей до тесту «Чи легко с тобою товаришувати?»

Ключові поняття: «друг», «товариш», «товаришування»

Епіграф уроку. «Бути щасливим щастям інших – ось справжнє щастя, ось життя земного ідеал».

*М.І. Пирогов,
видатний педагог, лікар і вчений*

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Привітання й налаштування на урок

Куди течуть струмки

Дивитись, як вода тече в струмках,
По бережку до витоків прийти
Та повернути – буде довгим шлях,
Бо океану поруч не знайти.
Як тільки той струмок не зупиняли,
Як тільки не хотіли повернуть,
Але вода всі греблі розірвала,
Щоби продовжити обраний путь.
Ось так і ми завжди вперед ідемо,
Як та вода, що греблі вщент змиває.
І хоч тягар утоми ми несемо,
Та наполегливо йдемо до раю.

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. Слово вчителя

Повага людини до людини є основною моральною заповіддю при творенні стосунків, налаштованість людини бачити в іншій гідну особистість і таким чином відповідати цьому поняттю.

Повага – це визнання гідності іншої людини, дотримання справедливості у стосунках, визнання рівності прав людей, їх права на свободу, довіра до людей, шанування їх поглядів, переконань та прагнень. Моральний досвід людства є цінним носієм розумної організації життя на Землі: виважені стосунки, у яких утверджується повага людини до людини, здатність налагоджувати взаєморозуміння та приязнь.

Кожна особа є представником цілого людства, а отже має гідно поводитись. Вона повинна діяти так, щоб бути гідною поваги, а отже, заслужити її з боку інших людей. По-друге, у стосунках слід виходити з принципу поваги до інших людей, не ображати і не принижувати їхню людську гідність. Повага базується на реальних чеснотах людини. Можна когось не любити, але не можна не поважати людину, якщо вона має внутрішню цінність, тобто діє згідно з законами добра та справедливості.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Читання та обговорення жартівливого вірша І. Кульської Товариська допомога

В Данька до математики
Незаперечний хист.

Данько моргає:

- Братики,
Та я ж не егоїст!

Кому списати? Прошу,
Ось мій домашній зошит.

Приємні в хлопця риси,
Одверта він душа –
Три парти в нього списує,
І кожна поспішає.

Списали, й кажуть:
-Класно! Данько одвів біду!
І той радіє:
-Ну, ясно,
Хіба я підведу?

По-товариськи начебто
Він друзям на письмовій
Шле в паперових м'ячиках
Розв'язання готові.

І клас шумить вдоволено
У радості відвертій:
Врятовано контрольну
Напередодні чверті!

А друзі – необізнані
З рівняннями й кутами,
А друзі – прямо визнані
Незнайки і нетями!

Це так Данько їм – скільки зміг –
«По-товариськи» допоміг.

2. Питання для обговорення

- Чи заслуговує поведінка Данька на повагу?
- Чи можна назвати Данька товаришем?
- А у вас є такі *товариші*?

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Створення проблемної ситуації

Таня і Наталя живуть в одному будинку, в одному під'їзді і обидві на восьмому поверсі. Вони разом ідуть до школи, завжди разом повертаються додому. І тому називають себе «друзі-нерозливвода».

- А як ви гадаєте, чи достатньо цього, щоб називатися справжніми друзями?

- Як можна назвати «дружбу» дівчаток?

Учителю варто підвести дітей до розуміння поняття «товаришування».

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Вправа «Сторінка маминого рукопису»

У своєму щоденному житті ми вступаємо з іншими людьми у спілкування, тобто товаришуємо з ними.

Товаришування існувало ще у дуже давні часи: людям було потрібно разом виживати, разом вирішувати спільні справи. Товариськість як риса характеру породжується нашим вмінням спілкуватися.

Слово «товариш» означає помічника, людину, близьку за поглядами, діяльністю, умовами життя, пов'язану з кимось дружбою.

Товариші мають спільний інтерес і почуття відповідальності. Вони допомагають один одному долати труднощі і взаємно впливають на формування тих рис характеру, які необхідні для досягнення спільної мети.

Вміння товаришувати і бачити в людині всі кращі її риси не виникає стихійно, а формується у сім'ї та школі.

Ми вибираємо своїх друзів, а отже вибираємо своє майбутнє. Недарма приказка каже: «З ким поведешся – від того і наберешся».

2. Вправа «Рюкзачок знань»

Товаришування – це міжособисті стосунки, які базуються на єдності інтересів у спільній діяльності і передбачають духовну єдність та відповідний ступінь рівності.

Друг – це людина, пов'язана з ким-небудь дружбою, довір'ям, відданістю.

Товариш – це людина, зв’язана з кимось спільною професією, місцем праці, навчання.

3. Топ-інформація від учителя

Дружні, правдиві, чесні стосунки і взаєморозуміння є моральною основою товаришування.

Товаришування виникає між людьми, котрі спілкуються, навчаються в одному класі чи студентській групі, працюють на одному підприємстві чи в установі. Вірного друга, який вас розуміє, з яким легко і просто, тепло і приємно, завжди треба мати. Це найчастіше буває однокласник чи сусід, або просто випадковий знайомий, з яким познайомилися в транспорті чи під час екскурсії. Товаришувати можуть і декілька людей, що завжди знаходять спільну мову, мають спільні інтереси і захоплення у процесі діяльності.

Товариські взаємини складаються в колективі. Ви можете бути одночасно членами кількох колективів: класного, клубного, спортивного.

Завжди в будь-якому колективі треба дотримуватися певних правил і вимог. Цьому вас навчають дорослі: класний керівник, тренер, керівник гуртка.

Отже, чинити по-товариські означає, виконувати загальну справу, доброзичливо ставитися один до одного, гарно спілкуватися.

4. Психологічна хвилинка

<https://youtu.be/NYyMCVS6IgE>

5. Літературна світлиця

Ким бути і ким не бути

Йшли вулицею двоє товаришів – Петрусь і Миколка. Дружні, рука в руці. Зупинилися біля вітрини книжкової крамниці. Помилувалися книжками.

- Зайдемо, купимо?

Зайшли. Перегорнули чимало обкладинок і малюнків.

Миколка швидко купив одну, другу – обидві з малюнками, і, заплативши гроші, поклав до кишені здачу.

А в Петруся грошей було обмаль. Дуже сподобалась йому книжка «Ким бути». Ось купиш таку і відразу визнаєш багато хорошого. Полічив Петрусь гроші – не вистачить. І небагато бракує.

- Миколко, - попросив він, - позич мені. Така хороша книжка – розповідає, ким бути і ким не бути.

Насупився Миколка:

- Бракує в тебе грошей – не купуй, і край!

Пошкодував, виходить, грошей. Подивилася на приятелів тьотя - продавщиця, яка щойно віддала Миколці здачу, і сказала Петрусеві:

- Не журися, хлопчику! Ким бути – ти сам дізнаєшся, коли підростеш. А ким не бути – твій товариш уже знає.

Почувши ці слова, Миколка почервонів та й вийшов з крамниці потихеньку, щоб не брижчали у кишені копійки.

А Петрусь вибіг за ним і все допитувався:

- Скажи, Миколко, ким не треба бути? Скажи, не приховуй!

Миколка мовчав. Хоч і знав, та не сказав. І чого б це?

6. Коло обговорення

1. Якими б ви назвали стосунки Петруся й Миколки?
2. Як ви думаєте, чому Миколка не позичив гроші Петрусеві?
3. Щоб ви порадили Петрусеві в цій ситуації?

7. Youtube-завдання «Ангел нашої вулиці»

<https://youtu.be/RqJdVe49YHc>

Ви маєте хороших друзів? Як це бути другом? Яка вона справжня дружба? Марічка валить Ігорка за те, що він останнім часом, відколи усі вони дружать з Ангелом, змінився в кращу сторону. У хлопця, за її словами, покращилася поведінка та й зрештою він перестав дружити з другом, з яким потрапляв у різні неприємні ситуації. А згодом Ігорко з Марічкою посварився. Як добре, що на допомогу Ігоркові прийшов Ангел. Він пояснив хлопчикові, якою є справжня дружба. Також Ангел розповів історію про святого Христофора і чому він став покровителем подорожуючих. Хочете почути цю історію? Запрошуємо перегляду.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Стратегія «Моральні ситуації» Ситуація перша

Пролунав дзвінок з уроку. Школярі взяли свої сніданки й вийшли на перерву. Біля вікна стоять Олег і Денис. У Олега – смачний бутерброд. Денис стоїть і дивиться у вікно – він забув свій сніданок.

Ситуація друга

Три товариша

Вітя загубив сніданок. На великій перерві всі школярі снідали, а Вітя стояв у куточку.

- Чому ти не їси? – запитав Миколка.
- Сніданок загубив...
- Погано, - сказав Миколка, і, відкусивши великий шматок білого хліба, продовжив: - До обіду ще так далеко!
- А ти де загубив сніданок? – запитав Мишко.
- Не знаю, - тихо відповів Вітя і відвернувся.
- Ти, мабуть, в кишені ніс, а треба було покласти в сумку, - сказав Мишко.

(За В. Осєєвою)

Продовжте розмову товаришів.

2. Експеримент «Чи в мене достатньо друзів?»

Мета. Цей експеримент – заохочення подбати про достатню кількість друзів. Кожна дитина може досвідчити важливу умову започаткування дружби: здатність налагоджувати контакт.

Інструктаж. Інколи ми маємо забагато друзів. Як тоді відчуваємося?.. Інколи маємо замало друзів. Як відчуваємося тоді?

Коли прагнемо переконатися, чи справді варто з кимось заприятелювати, тоді треба уважно придивитися до дітей.

Хочу, аби ви зрозуміли, що тоді відбувається. Об'єднайтеся в групи по шість осіб і сядьте у маленьке коло... Придивіться до інших і обміркуйте, як взаємодіяти з ними. Як ви можете почати контактувати?..

Тепер хтось із дітей може звернутися до іншого учасника експерименту одним реченням, наприклад: «Юрку, чи ми можемо заприятелювати, чи можемо разом грати у футбол?» - «Олю, чи допоможе мені усмішка встановити контакт із тобою?» і т. д. Коли перша дитина промовила це для п'яти учасників експерименту, настає черга наступної.

Чи зрозуміли, як усе відбувається?

Візьміть до уваги, що деякі діти встановлюють контакт у неприйнятний спосіб. Не вдавайтеся до критики, нехай дитина сама у

процесі спілкування зрозуміє, що цей метод негативно позначається на її шансах щодо вибору друга.

Найперше – короткий обмін думками у підгрупах. Потім – обговорення.

Ще один варіант: я можу уникнути конфлікту з тобою, якщо...

Оцінювання

- Чи сподобався мені експеримент?
- Чи в мене достатньо друзів?
- Як поводжуся, коли хочу з кимось заприятелювати?
- В який спосіб я здебільшого встановлюю контакт? Чи поводжуся доброзичливо? Агресивно?

- Що я хочу ще сказати?

-

3. Вправа «У полоні розбійників»

Попросіть дітей уявити себе в полоні злих розбійників із казки «Снігова королева» **(ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! ЦЕ ЗАВДАННЯ МОЖЕ БУТИ ТРАВМАТИЧНИМ ДЛЯ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖЕЛИ ТАКУ СИТУАЦІЮ!)**. Діти мають подумати й записати, що вони можуть зробити, щоб злі розбійники перетворилися на добрих людей. Це завдання можна виконувати в групах.

4. Вправа «Лебідь, рак і щука»

Об'єднайте дітей у групи по три гравці. Один учень у групі – лебідь, другий – рак, третій – щука. Потім попросіть дітей придумати казкову ситуацію, у якій лебідь, рак і щука не можуть домовитися між собою.

Приклад

Лебідь, рак і щука вирішили вирушити в подорож. Лебідь вирішив, що його друзі повинні плисти по воді; щука вирішила, що зручніше за все подорожувати під водою; рак запропонував друзям повзти по дну річки.

Лебідь, рак і щука вирішили піти в гості до жаби. Їм потрібно подарувати їй який-небудь один подарунок. Лебідь запропонував подарувати жабі пелюстку латаття, щоб вона зробила з неї човник. Щука запропонувала подарувати жабі кілька смачних мух на обід, а рак запропонував подарувати жабі гарний морський камінчик для перстня.

Попросіть дітей розіграти свої ситуації. Решта дітей, прослуховуючи ту чи іншу ситуацію, мають запропонувати, як лебедю, раку й щуці домовитися між собою.

Приклад

1. Друзі можуть зробити човник з листя латаття і прив'язати його міцною травинкою до спини лебедя, а потім вирушити в подорож річкою.
2. Друзі можуть подарувати жабі мух, щоб вона підкріпилася і сама зробила собі човник з пелюстки латаття, а потім вирушила на ньому шукати гарний камінчик.

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Стратегія «Психолог і Я»
<https://forms.gle/J66ooBcf1jPHooX79>

Тест «Чи легко с тобою товаришувати?»

Запропонований тест допоможе визначити ставлення учнів до дружби.

Завдяки отриманим результатам педагог швидко спланує свою подальшу роботу щодо координації поведінки учнівського колективу.

1. **Чи з повагою ти ставишся до дружніх стосунків?**
а) так;
б) ні.
2. **Чи подобається тобі грати у нові ігри та мати нових друзів?**
а) так;
б) ні.
3. **Чи віддаєш перевагу старому одягу, аніж новому?**
а) так;
б) ні.
4. **Чи умієш вдавати із себе щасливу людину, наприклад, коли у твоєму житті усе йде шкереберть?**
а) так;
б) ні.
5. **Чи часто ти змінює свої плани?**

а) так;

б) ні.

6. Якщо потрібно вирішити складне завдання, чи втрачаєш впевненість у собі?

а) так;

б) ні.

7. Чи захоплюєшся ти колекціонуванням (поштових марок, вітальних листівок, чашок, значків та інше)?

а) так;

б) ні.

8. Ти можеш змінити свою думку або плани в останню хвилину?

а) так;

б) ні.

Інтерпретація результатів

Відповіді № запитання	а	б
1	1	0
2	0	1
3	1	0
4	0	1
5	1	0
6	0	1
7	1	0
8	0	1

Від 0 до 3 балів

На жаль, учень(-иця) дуже не впевнений(-а) у своїх силах. Друзі нібито постійно поруч, але недовіра до них залишає його (її) без справжніх дружніх взаємин. Порада учням: слід працювати над собою, стати впевненішим та навчитися довіряти людям.

3-5 балів

Учневі(-ениці), який(-а) отримав таку кількість балів, слід розуміти, що у нього (неї) непростий характер. Його (її) чудовий настрій легко може перетворитися на поганий, що відображається на дружніх стосунках. Учень(-иця) повинен(-а) розуміти, що йому (їй) слід змінити свою поведінку, і тоді справи підуть набагато краще.

5 балів і більше

Учням цієї категорії можна тільки позаздрити. Вони рішучі і кмітливі, зібрані і щирі, мають легкий характер. Такі діти легко знаходять спільну мову як із друзями, так і незнайомими людьми.

2. Вправа «На безлюдному острові»

Учні об'єднуються в групи, і кожній з них дається аркуш паперу.

Попросіть дітей уявити себе після аварії корабля на безлюдному острові. Діти мають подумати, як та з чого вони почнуть своє життя на цьому острові. Попросіть дітей записати план своїх дій і обґрунтувати його. Потім представник від групи зачитує план, складений його групою.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Слово вчителя

Добре, коли люди живуть між собою в злагоді та дружбі. Кажуть, що горе, розділене з другом, вдвічі менше, а радість – вдвічі більша.

Справжній друг завжди зрозуміє тебе, допоможе, підтримає в скрутну хвилину. Справжній друг завжди скаже тобі у вічі правду, навіть якщо вона гірка. Недаремно кажуть, що дружба – велика сила.

2. Мультсалон. Мультфільм «Козлик і його горе»

<https://youtu.be/NYyNzyDRb2M>

- Чи були у Козика справжні друзі?
- Як вони йому допомагали?

3. Заключне слово

Я сподіваюся, що наша розмова зробила вас, діти, трошки

добрішими, чуйнішими та дружнішими. Я щиро бажаю кожному з вас цінувати дружбу, дорожити нею, берегти її. Самотня людина ніколи не зможе бути щасливою, бо їй ні з ким розділити ані радість, ані печаль. Їй не можна сподіватися на чиюсь допомогу чи пораду. І вона не потрібна нікому. Але якщо людина добра, щира, з чистим серцем – у неї обов'язково є гарні, вірні друзі.

Якщо товариш потрапляє в біду, вірний друг завжди допоможе. Якщо ти не вмієш чогось робити, друг навчить цьому. Справжній друг завжди перешкодить своєму товаришеві, якщо той надумав учинити щось недобре. Справжній друг завжди чесний і відданий, він не заздрить і не сперечається через дрібниці, а якщо іноді буває неправий, то не соромиться визнати свою провину.

Я від усієї душі бажаю вам, щоб усі ви були щирими, чуйними і, звичайно, дружними. Хай у вашім класі завше панує злагода і доброзичливість, хай не буде сварок, заздрощів та лукавства.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Сонце у кишені: книга-антистрес /Я.М. Омельченко, С.С. Міщук, С. Пілігрим, Н.В. Сабліна; упоряд. та ред.: Я.М. Омельченко, Н.В. Сабліна. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020, 52 с.
2. Фесенко В.І. Етика: Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / В.І. Фесенко, О.В. Фесенко, Т.С. Бакіна. – К.: Навч. книга, 2005. – 239 с.
3. Нечволод Л.І. Етика. Дидактичні матеріали. 5 клас. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 192 с. + вкладка 16 с.
4. Алекс Сабіне, Вепель Клаус В. Не вчи мене, але дозволь мені вчитися / Пер. Н. Крец – Львів: Свічадо, 2009. – 124 с.
5. Лопатіна О.О. 600 творчих ігор для дошкільнят і школярів / О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 224. – (Серія «Етика»).
6. Армор Ф., Сіданіч І. Уроки виховання характеру: будуйте своє життя на надійному фундаменті. Навчальний посібник для школярів, друге видання / Ф. Армор, І. Сіданіч; пер. з англ. Степанов В. – ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2015 – 60 с.
7. Уроки етики в 1-4 класах /упоряд. Кулик О.О., Фінько Г.М., Кенц Г.І. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 336 с.
8. Жур Ж.О. Етика. 5 клас: Довідник школяра. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 116 с.
9. Дивоцвіт дитинства: Хрестоматія з етики для учнів початкової школи. /За ред. В.М. Хайруліної. – К.: Видавництво «Плеяди», 2005. – 192 с.
10. Салагубова О.А. Пізнай дитину. Збірник тестів – К.: Шк. світ 2013. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
11. Моральне виховання молодших школярів. Розробки занять /Упоряд. В.Л. Сухар. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – 176 с. – («Педагогічна майстерня»).

УРОК 9

Тема. Чи ти береш активну участь у житті школи?

Очікувані результати. Учень/учениця доречно формулює поняття «шкільне самоврядування», «участь у житті школи». Уміє знайти своє місце у житті шкільної спільноти. Вдало наводить приклади реалізації своїх талантів у школі. Почувається зручно у шкільному середовищі. Має друзів, уміє товаришувати.

Ціль уроку. Формування понять «шкільне самоврядування», «участь у житті школи»; вмінь знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; вироблення навичок працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; Розвиток бажання з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; навичок аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей. Виховання відповідального, в контексті духовності і моралі, ставлення до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, відеозапис фізкультхвилинки «Англійська для дітей. Танець пінгвінів», відео «Ангел нашої вулиці», пластилін, папір А4, відеопричча «Усе в твоїх руках», мультфільм «Як козаки в школу ходили».

Ключові поняття: «шкільне самоврядування», «участь у житті школи»

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Мінілекція «Кожний особливий»

Мета: надати учасникам інформацію про те, що кожна людина особлива.

На попередніх уроках ми говорили про те, що живемо в чудовому світі, на унікальній планеті. Сьогодні я хочу поговорити з вами про те, що кожен також унікальний, чудовий, особливий. Іншої такої людини, як ви, немає. У кожного особливі оченята, особливе волосся, особлива зовнішність. Найголовніше, всі ми чудові!

Мій світ такий чудовий!

Він різнокольоровий!

У ньому мама, тато

і вся моя сім'я,

у ньому клас, і школа,

і друзі всі навколо –

у ньому всі чудові!

І чудовий/-ва я!

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

Вправа «Серце»

Мета: Створити позитивний емоційний настрій в класі; формувати позитивне самоставлення.

Сьогодні допомагатиме нам наше.. серце. Серце має неймовірну силу, якщо воно добре, любляче, довірливе і радісне. Я думаю, що у кожного з вас таке серце. А тепер покладіть праву долоню собі на груди, закрийте очі і то-тихо послухайте, як б'ється ваше добре серце... Попросіть своє серце дати вам силу для уроку. Мовчки, не говорячи нічого в голос... Вийшло? Молодці. Подякуйте своєму серцю.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Відеопритча «Усе в твоїх руках» <https://youtu.be/3ienn5yr0sI>

Мета: формування позитивної моральної спрямованості учнів, відповідальності за власні вчинки.

Усе в твоїх руках

Дуже давно в стародавньому місті жив Майстер, оточений учнями. Найздібніший із них одного разу замислився: «А чи є запитання, на яке наш майстер не зміг би відповісти?». Він пішов на квітучу галявину, упіймав найгарнішого метелика і сховав його між долонями. Усміхаючись, він підійшов до Майстра й запитав:

- Скажіть, який метелик у мене в руках: живий чи мертвий?

Він міцно тримав метелика в зімкнутих долонях і був готовий у будь-яку мить стиснути їх, щоб спростувати відповідь.

Не дивлячись учневі руки, Майстер відповів:

- Усе в твоїх руках!

2. Коло обговорення

Як ви гадаєте, про що ця притча?

Отже, наше життя – в наших руках, і те, як ми його побудуємо, яким змістом його наповнимо, залежить від нас.

IV. ОГолошення теми, мети, завдань уроку

Мультсалон «Як козаки в школу ходили»

<https://youtu.be/mn4PUFXpQYI>

- Куди пішли козаки?

- Як ви думаєте, що козаки очікували отримати в школі?

- Що вас здивувало в цій школі?
- Яку науку опановували наші герої?
- Як ви гадаєте, їх примушували це все робити чи це було їхнє власне бажання?
- А чим займаєтеся в школі ви, окрім навчання?

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Розповідь учителя з елементами бесіди

- Ви, звісно, знаєте, що таке школа. І якщо вас запитати, ви, мабуть, зразу дасте відповідь: «Школа – це те місце, де навчаються діти». Ви матимете рацію. У школі дають знання з математики, мови, літератури... А ще в школі вчать бути правдивими, сміливими, сильними. Адже не все, чого вчать у школі, вміщається в уроки. Ви повинні вчитися бути справжніми людьми. Школа вас ще й виховує.

Так було завжди. Школи завжди виховували громадян, необхідних суспільству.

Уявіть собі зелену галявину, а на ній відбувається справжній поєдинок: ваші однолітки борються одне з одним, а вчитель сидить осторонь і запам'ятовує: той, хто бився дуже добре, отримає нагороду. А той, хто боягузливо уникав ударів, буде покараний: це лінивий учень, він не хоче належно вчитися.

Так, так, не дивуйтеся, юнаків у цій школі вчили битися: адже відбувалося це на уроках у Спарті, в Давній Греції, дві з половиною тисячі років тому.

Ученими, мислителями, поетами могла похвалитися сусідня держава давніх греків – Афіни. Там школи були іншими. У великих світлих залах дітей навчали письма, читання. Дітям розповідали про історію країни, про світ, яким його уявляли давні географи, учили декламувати вірші... У цьому афінські школи були дещо схожі на наші.

А ще були такі часи, коли впродовж багатьох років у різних країнах Європи не навчали грамоти дівчаток... Але минав час, змінювалися люди...

- Чи замислювалися ви над тим, скільки років школі? Звідки вона прийшла до нас?

- Слово «школа» походить із давньогрецької мови. У греків школи з'явилися ще у VI ст. до нашої ери. Навчалися у них лише хлопчики. Спочатку вони відвідували школи, де їх навчали читати, писати, лічити, а потім учили співу, музики, поезії. Були також школи, де хлопчики займалися фізкультурою, загартуванням, готувалися стати воїнами. А в давній Україні – Київській Русі – перші школи з'явилися наприкінці X ст., тобто майже тисячу років тому.

- Діти, чи знаєте ви, скільки років нашої школі?

2. Вправа «Сильні сторони»

Інструкція. Кожен учасник протягом 3-4 хв. Розповідає про свої сильні сторони. Важливо, щоб людина, яка говорить про себе, не применшувала своїх позитивних якостей, щоб вона говорила прямо, без натяків, без усяких «ну», «якщо» тощо. Для визначення своїх сильних сторін можливостей для їх конструктивного використання значну допомогу може надати спільна робота з іншими людьми, можливість поділитися з ними думками й почуттями.

3. Вправа «Бінго»

Мета: сприяти формуванню позитивної самооцінки. Індивідуальності кожного(-ої) учня/учениці.

Матеріали: аркуш паперу А4, кулькова ручка.

Кожному учаснику дається аркуш паперу. Слід скласти аркуш паперу вертикально навпіл, а потім без ножиць, руками «вирізати» фігурку «бінго» - силует людини після цього кожен учасник пише на «бінго» про свою мрію, захоплення, улюблену музику, улюблену страву та місце відпочинку. Учасники встають зі своїх місць і, підходячи один до одного, мають знайти та записати на відповідних частинах «бінго» імена тих, із ким у них однакові або декілька позицій.

Учителем ставляться запитання:

- Чи є такі учасники, у яких однаковими є всі позиції?
- У кого збіглася одна позиція?
- У кого збіглися декілька позицій?
- Про що ми можемо сказати, аналізуючи цю вправу?

- Що допомагає людям пізнати один одного?

4. Методика «Що мені подобається в школі»

Мета: виявити ставлення учасників до школи та навчання.

Обладнання: аркуші паперу, кольорові олівці.

Намалюємо малюнок «Що мені подобається в школі». Ви можете намалювати все те, через що ви з радістю йдете до школи, що створює у вас добрий настрій.

Учитель підходить до кожного учня і допомагає йому втілити свої думки на папері.

5. Фізкультхвилинка «Англійська для дітей. Танець пінгвінів»

<https://youtu.be/hvealltSJWg>

6. Експеримент «Вчимося разом»

Мета. Часто буває так, що діти занадто пізно отримують можливість вчитися разом з іншими. Чим раніше вони почнуть вправлятися в цьому, тим більше шансів у них з'явиться, аби навчитися гнучкіших методів навчання. діти гуртуються для навчання з чітко окресленою метою, наприклад, на тиждень з певного предмету за особливою програмою тощо.

При цьому їхня професійна мета збігається із соціальною – власне, щоб навчитися допомогти чи прийняти сторонню допомогу.

Інструктаж.

- Хто з вас іноді виконує домашнє завдання разом з іншими дітьми?
- А хто вже працював у вільний час разом з іншими дітьми над певним проектом? Що це за проєкт?

- У якому випадку важливо, що однолітки вчаться разом?
- З якого віку, на вашу думку, діти можуть вчитися і працювати разом?
Зараз пропоную вам утворити маленькі робочі групи, що складатимуться з двох учасників.

Наголосіть на тому, чого учасники можуть навчитися, працюючи разом. Команди сідають разом, проте в хаотичному порядку, символізуючи наше професійне життя, де ми рідко обираємо собі того, з ким хочемо працювати.

Напишіть своє ім'я на маленькому аркуші, зігніть його вдвоє і покладіть усі аркуші посередині. За бажанням можете тягнути два аркуші, збираючи собі таким чином дещо більшу команду.

Нехай пари зійдуться разом на 5 хвилин і поділяться досвідом про те, як вони знаходять спільну мову з іншими людьми. Наприкінці кожна пара може коротко презентувати себе всім.

Оцінювання.

- Чи сподобався мені цей експеримент?
- Чи до вподоби мені такий метод випадковостей?
- Які можливості я вбачаю в ньому для себе?
- Що мені б хотілося додати?

7. Youtube-завдання «Учнівське самоврядування»

<https://www.youtube.com/watch?v=5SgBdQVwyW>
E

Сучасна школа – складна соціально-педагогічна система, що включає в себе педагогічний, учнівський, батьківський колективи, різні об'єднання та організації дітей і дорослих. Шкільне учнівське самоврядування як громадське об'єднання учнів втілене в ефективні організаційні рішення і націлене на системну організацію учнівського життя школи при конструктивній взаємодії з адміністрацією на всіх рівнях управління, перш за все, на розвиток всебічного цікавого і корисного учнівського життя.

8. Вправа «Екскурсія»

Мета: формувати позитивне ставлення до школи та навчання.

Уявіть, що до нашої школи прийшли на екскурсію майбутні п'ятикласники, щоб дізнатися про шкільне життя. Розкажіть їм, які у вас улюблені уроки, позакласні заняття й взагалі, чи цікаво проходить ваше шкільне життя.

9. Вправа «Школа радості»

Я пропоную пригадати вправу «Школа радості» яку ми виконувала на одному з попередніх уроків.

Тоді ми розробили з вами основні правила для комфортного й веселого шкільного життя.

- Які з цих правил ви вже почали втілювати в життя?
- Що вдається? Чи є перешкоди? Які? Чи потрібна вам допомога?

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Вправа «Воскова свічка»

Мета: визначення рівня відвертості та довіри.

Учасники стають коло. Охочий стає у центр кола, заплющує очі і дозволяє класу похитати себе, тримаючи за плечі і верхню частину тулуба. Стопи того, хто хитається, не повинні відриватися від підлоги.

Обговорення:

- Як ти почувався у центрі кола?
- Про що думав, коли був членом групи і гойдав інших? Якого набув досвіду?
- Чи є відмінності у поведінці групи, залежно від того, хто є у центрі кола?
- Який висновок можна зробити?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Літературна світлиця

Притча про білку

В зоомагазині чого тільки не було! Там і рибки в акваріумах плавали, в пташки в клітках співали, і справжнісінька черепаха голівку показувала. Для білочки було влаштовано велике колесо, і вона весь час бігала по ньому. Колесо вертілося так швидко, що аж в очах мерехтіло. За цими вправами спостерігав папуга.

Дивився він, дивився і одного разу не витерпів:

- Неспокійна сусідонько моя, скажи, куди ти все біжиш, куди так поспішаєш?
- До лісу, до чарівного лісу!
- І давно ти туди біжиш?
- Ой, давно – вже майже рік біжу...
- А довго ще триватиме ця біганина?
- Думаю, що ні. Лишилося вже, мабуть, зовсім небагато.
- А що ж то за ліс такий надзвичайний, що до нього треба так довго бігти?

- О! Той ліс один в усьому світі, там дерева з чистісінького срібла, квіти смарагдові, горішки золоті, їжі смачної доволі і, головне, звірята всі мирні та веселі, ніхто нікого не ображає. Така краса і радість, там справжній рай! Ось тому і поспішаю я туди.

Білочка задріботіла лапками і колесо завертілося так швидко, що папужка аж зіщулився в своїй клітці.

- Яка ж ти довірлива і нерозумна! Нема на світі такого лісу. Я з моряками плавав по морях та океанах, з пілотами літав з одного континенту на інший, тепер ось у велике місто потрапив, та такого лісу не бачив на всій планеті. отож, сусідонько моя, заспокойся, не поспішай, відпочинь.

Повірила білочка папузі, перестала бігати в колесі, все більше спала, а згодом у неї пропало будь-яке бажання, пропала воля до життя. Засумувала бідолашка в неволі – і померла.

Друже! Коли бачиш людину, сповнену благородних бажань, високих поривань та наполегливості в досягненні задуманого, не убивай її своїм скептицизмом! Убиваючи бажання, можна вбити людину.

Митрополит Феодосій Дикун-Вакулюк

2. Слово вчителя

У школі багато можливостей реалізувати свої здібності й таланти. Лише поглянь навкруги! Пропоную обрати із запропонованих завдань те, яке тобі більше до вподоби.

3. Юні художники

Намалюй вітрину зоомагазину.

4. У майстерні скульптора

Виліпи з глини або пластиліну білочку і папужку.

5. Юні філософи

Пропоную вам тему для диспуту «Благородні бажання та мрії людини».

6. Релігієзнавці

Вам пропоную дізнатися історію знайомства дітей з Ангелом їхньої вулиці. Ми побачимо, як відбулося знайомство дітей, Оксанки і Василька, з Ангелом їхньої вулиці. Ангел розповідає, хто він такий і що в Бога немає чогось чи когось забутого. Також він оповідає дітям цікаву біблійну історію про Товита і про те, як йому і його синові Товії допоміг ангел Рафаїл.

<https://youtu.be/VT3CYW8yi04>

Інформація для вчителя.

Програма, а рідше серіал для дітей, «Ангел нашої вулиці» має не лише євангелізаційну мету - ознайомлювати наймолодших християн із цікавими сторінками Книги книг, - а й через колізії на екрані плекати в дітей емпатію, вміння розрізняти добро й зло, дорожити дружбою, бачити в ближньому Христа, пробачати й бути безкорисливим.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Вправа «Телеграма»

Мета: отримати від кожного учасника коротку інформацію про враження від проведеного уроку.

Учитель звертається до учнів із пропозицією скласти йому телеграму з 11 слів, яка містила б відповіді на такі запитання:

- Що ви думаєте про проведений урок?
- Що було для вас важливим?
- Чого ви навчилися?
- Що вам сподобалося?
- Що не вдалося з'ясувати?

Далі вчитель збирає телеграми, прикріплює їх на плакат «Телеграма» і зачитує. Учасники, прослухавши всі телеграми, визначають, яка з них їм найбільше сподобалася.

Модифікація для онлайн-уроку

Jam-сесія. Вправа «Телеграма» (робота з інтерактивною дошкою *Jamboard*, фрейм 1-15, для кожного учня своя сторінка)

<https://jamboard.google.com/d/1Qfmmlbcrb77uvalQqPhlsmwNELubbBYg8DYk-aqlp38/edit?usp=sharing>

Слів	Плата		 ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ ТЕЛЕГРАМА № сп го год хв	ПЕРЕДАЧА	
	гривн.	коп.		го	год.
Прійняв			Категорія і відмітки Особливого виду Куди Коду		
Квитанція в прийомі телеграм			Дуже сподобався! Розуміння що ми самі можемо створити цікаве життя в класі й школі.		
Куди			і (розвідати адресу вправника (не оплачується / званком не передається)		

Слів	Плата		 ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ ТЕЛЕГРАМА № сп го год хв	ПЕРЕДАЧА	
	гривн.	коп.		го	год.
Прійняв			Категорія і відмітки Особливого виду Куди Коду		
Квитанція в прийомі телеграм			Дуже сподобався! Розуміння що ми самі можемо створити цікаве життя в класі й школі.		
Куди			і (розвідати адресу вправника (не оплачується / званком не передається)		

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Психолог. Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. № 19-20 (595-596), жовтень 2016.
2. Психолог. Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. № 9-10 (585-586), травень 2016.
3. Психолог. Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. № 8 (656), серпень 2019.
4. Психолог. Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. № (534), березень 2014.
5. Хвилинка святості. Збірка легенд, притч, переказів на основі творів Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Кременчуцького Феодосія (Дикуна-Ваколюка Митрофана Никоновича). Для позакласного читання учням молодших класів. – Полтава: Видавництво «АСМІ», 2006. – 64 с.
6. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання. 1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник учителя /В.С. Бандура, Т.В. Безпалько, М.М. Біла, М.А. Блискун, О.В. Бондарчук, О.П. Демусенко, Н.В. Зубик, О.В. Зубик, А.А. Кухцяк, Т.Б. Машталір, А.А. Назаренко, А.В. Параєвська, М.В. Парфутко, Л.О. Проданчук, О.І. Склеп'юк, О.В. Фомченко, З.О. Шелега, Л.Ф. Шибінська, Н.В. Шкляр – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 494, [2] с.: табл.
7. Алекс Сабіне, Веспель Клаус В. Не вчи мене, але дозволь мені вчитися: Інтерактивні ігри. Частина 2/ 3 нім. Пер. Н. Андрусів. – Львів: Свічадо, 2010. – 136 с.

УРОК 10

Тема. Як ти знаєш історію і культуру громади?

Очікувані результати. Учень/учениця визначає зміст понять «громада», «член громади». Вміє бачити себе членом громади. Вдало наводить приклади своєї участі у житті громади. Аналізує громадську активність інших людей. Вдало пропонує ситуації участі у проєктах громади. Пропонує ідеї, щоб бути корисним для інших членів громади.

Ціль уроку. Поглиблення знань учнів про рідне селище, історію заснування, головні вулиці, визначні місця, адміністративні будівлі, архітектурні споруди. Розвиток навичок ефективної співпраці з іншими для реалізації екологічних і соціальних проєктів. Виховання бажання виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, вміння брати на себе відповідальність тощо.

Ключові компетентності:

- ✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація.

Ключові поняття: «права людини», «обов'язки людини», «громадянин», «громада»

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Емоційне налаштування

Звичайне диво

Посеред міста, там, де все гримить,
Де вулиці бурхливі й непривітні,
Так хочеться знайти хоча б на мить
Куточок для душі надійний, непомітний.
Там листячко погладить по щоці,
Там тихі сутінки, як в добрій давній казці,
Там все, що ми наміряли в житті,
Сплива, зігрите у душевній ласці.

2. Стратегія «Філософський клуб»

- Мені приносить задоволення...
- Я можу довго милуватись...
- Є місця, в яких я по-справжньому відновлююсь...

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

Вправа «Рюкзачок знань»

Громада – форма соціальної організації, що виникла на основі родинних зв'язків і характеризується володінням засобами виробництва, повним або частковим самоуправлінням.

Громадянське суспільство – умовний простір у взаємодії держави (влади) і народонаселення, у якому більшою чи меншою мірою діє громадянський контроль за використанням суспільних ресурсів.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Міні-лекція

- Батьківщина – це рідний край. У кожної людини є свій рідний край – місце, де вона народилась, ходила у дитячий садок, до школи, де минули її юнацькі роки. Рідний край – це той куточок землі, який ти найбільше любила відвідувати. А який куточок для вас є наймилішим, найдорожчим?

2. Вправа «Літературна світлиця»

Дідова колиска

Одного разу батько шукав щось на горищі. Знайшов стару дерев'яну колиску. Дивна така – помережана, різьбою прикрашена. Ще й буквами старовинними вирізано: «Мир і хліб».

- Це дідова колиска, - сказав батько. Він довго дивився на неї, а потім витер пил і заніс до хати. – Хай зберігається...

Я не знаю свого дідуся. Батько показав мені тільки його могилу на кладовищі...

Коли я чую слово Батьківщина, мені пригадується старовинна колиска. В ній лежав дідусь...

Батьківщина – це люди, які жили на нашій землі до нас. Вони орали землю й сіяли, раділи й плакали, співали пісні. Це наші предки.

Ми повинні знати минуле нашої Батьківщини. Хто забув про колиску, в якій лежав його дідусь, той не може бути справжнім патріотом.

А наша колиска – це наше рідне село, рідна хата, мати й батько. З рідної хати починається для мене Батьківщина.

Василь Сухомлинський

3. Вправа «Питання для обговорення»

- Що знайшов батько на горищі?
- Які слова були вирізані на дідовій колисці? Чому саме ці слова?

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Батьківщина

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина – це ліс осінній,
це домівка твоя і школа,
і гаряче сонячне коло.

Батьківщина – це труд і свято,

Батьківщина – це мама й тато,
це твої найкращі друзі
і бджола у веснянім лузі.

Батьківщина – це рідна мова,
Це дотримане чесне слово.

Анатолій Костецький

2. Питання для обговорення

- Як ставиться поет до своєї Батьківщини? Доведіть це.
- Як пояснює автор вірша значення слова «Батьківщина»?
- Що означає це слово для вас?

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Вправа «Моральний портал»

За звичаєм, який зберігся з незапам'ятних часів, предки українців ретельно вибирали місце для поселень. Селилися завжди біля водоймищ, на захищених від вітру ділянках, де немає сильних повітряних протягів. На ранньому етапі розвитку людства житлом слугували печери, що мали природне походження, згодом – будували землянки, напівземлянки, а пізніше вже будинки із дерева, очерету, глини, соломи, каменю.

2. Питання для обговорення

Пригадайте, під час вивчення теми «**Чого доброго ви можете навчитися у членів своєї сім'ї, родини?**» ми з вами робили Дерево свого роду.

- Як ви думаєте, чи можна хату порівняти з Деревом роду?
- Що в них може бути спільного?

Цікаві факти про українську хату та її значення для родини ми дізнаємося з відеорозповіді.

https://www.youtube.com/watch?v=x_tgdUL_gnU

3. Вправа «Історичний екскурс»

Які типи українських сільських поселень існували у давнину?

Типи українських сільських поселень

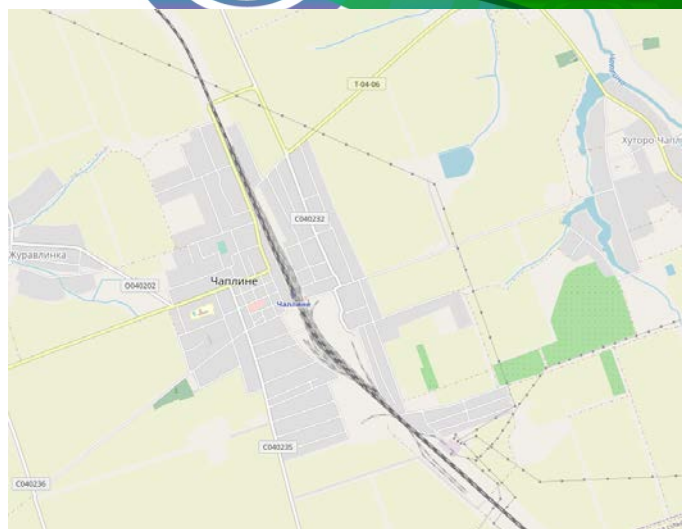
Сільські поселення належать до важливих елементів традиційної матеріальної культури українського народу, їх можна розглядати у різних аспектах.

Найдоцільнішим є комплексний підхід, при якому основна увага звертається на типи поселень та їх форми.

В Україні історично склалися три основні соціально-економічні типи сільських поселень:

- село;
- присілок;
- хутір.

Село – давній і найпоширеніший тип поселення. Декілька окремих осель або груп дворів (приблизно 5-10 господарств), розростаючись, поступово утворювали село. XV-XVI ст. вважають початком переходу від малодвірних до багатодвірних поселень. Процес цей відбувався повільно. І малодвірні поселення побутували ще тривалий час. Зокрема, в XVI ст. у гірських районах України по 5-7 дворів. Аналогічна картина спостерігається подекуди навіть у другій половині XVIII ст. За станом на 1781 р., ряд сіл Київського повіту були небагатодвірними – 15-18 дворів.

Село об'єднувало мешканців у сільську громаду, за якою закріплювалася певна територія, податки, обов'язки і т.ін. У наслідок цього зазначений тип поселення вважався адміністративною, економічною та юридичною одиницею.

У XIX на початку XX ст. українське село як певна цілісна система складалося з ряду елементів: сельбища, центру, культових споруд, виробничо-побутових та культурно-освітніх об'єктів і установ.

Сельбище охоплює територію, на якій розташоване власне поселення – селянські двори, головна селянська дорога (вулиця), об'єкти інфраструктури. Як правило, воно відзначалося компактним розташуванням. Виняток становила Гуцульщина, де селянські двори розпорошувалися по всій території села.

Центром традиційно вважалася територія поблизу

церкви або приміщення громадського управління. Часто ці споруди розташовувалися біля площі і разом з нею становили центр.

У деяких етнографічних районах України (Бойківщина, Гуцульщина, Лемківщина) композиційне виділення центру у вигляді площі відсутнє, що спричинено особливостями географічного середовища.

4. Дидактична вправа «Впізнай за описом»

Мета: вчити за описом визначати обраний об'єкт у селі.

Хід: учитель описує обраний об'єкт, діти відгадують його.

Наприклад: В нашому селищі цей об'єкт, в сучасний період, розташований на крайній вулиці. Колись він був там, де зараз Будинок технічної творчості. Кожну неділю зранку, сюди поспішають люди з певною метою.

- Вгадали, що це за об'єкт?

Культова споруда – церква – знаходилася переважно в центрі села у найкращому місці, поблизу дороги чи проїзду. Часто біля неї розташовувалися кладовище та резиденція священника.

Церква святого Миколая в селищі Чаплине
<https://youtu.be/HpIVsihIWYU>

5. Вправа «Історичний екскурс» (продовження)

До виробничо-побутових об'єктів, характерних для українського села XIX – початку XX ст., належали кузня, млин, корчма, крамниця, подекуди громадський шпихлір (комора).

Культурно-освітні об'єкти становили початкові школи (церковно-парафіяльні та державні), а також громадські організації. Наприкінці XIX – на початку XX ст. на західних землях України набули значного поширення хати-читальні.

Їхнім організатором було товариство «Просвіта». Хата-читальня споруджувалася на кошти сільської громади і була своєрідним клубом, осередком народного дозвілля.

У процесі історичного розвитку типи поселень українців змінювалися під впливом різноманітних чинників: географічного розташування, наявності торговельних шляхів, розвитку промислів, торгівлі, промислового виробництва тощо. За сприятливих обставин деякі

села перетворювалися на містечка, хоча подекуди мав місце й зворотній процес: окремі містечка внаслідок ряду причин (розвитку залізничного транспорту, занепаду промислів і торгівлі тощо) деградували в села.

6. Вправа «Музична скринька» Наталія Май «Село, моє село»

<https://www.youtube.com/watch?v=Gaw4DtSI5Dw>

7. Вправа «Мої думки»

- Як ви думаєте, що сприяло розвитку нашого селища?
- Чи пішли йому на користь, досягнення промисловості та технічний прогрес?

8. Вправа «Вікіпедія»

Селище Чаплине

Назва селища походить від невеличкої річки Чаплина (на картах 19 ст. називається Мокра Чаплинка), яка протікає поблизу нього.

Засновано наприкінці XIX століття під час будівництва Катерининської залізниці (1882-1884 рр.), яка сполучила Донецький кам'яновугільний і Криворізький залізнорудні басейни. Входило до складу Олександрівського повіту Катеринославської губернії.

Після здачі в експлуатацію у 1898 році залізничної гілки Чаплине – Бердянськ станція перетворюється на залізничний вузол. Зі станції Улянівка сюди було переведено служби шляху і зв'язку, а також депо. В селищі поруч зі станцією проживали стрілочники, зчіплювачі вагонів, кондуктори.

У 1896 році бельгійською компанією розпочато будівництво заводу «кераміка», що пришвидшило розвиток селища і станції. У 1909 році через станцію Чаплине пройшло 26 000 вагонів хліба та інших вантажів.

У 1913 році відкрито перший навчальний заклад – залізничне училище.

З розпадом Російської імперії Чаплине увійшло до складу Української Народної Республіки. У січні 1919 року в ході російсько-української війни селище захопила Червона армія. 15 червня – російська Добровольча армія, а 30 грудня «білих росіян» змінили «червоні росіяни». Відтоді селище перебувало під контролем комуністів.

Після адміністративної реформи 1923 року входить до Катеринославської округи Катеринославської губернії. Після низки реформ територіального устрою у 1932 році зрештою Чаплине стає частиною Васильківського району Дніпропетровської області.

Протягом 1923-1930 років розвиток Чаплиного і надалі був тісно пов'язаний із залізничною станцією. У 1937 році робочим колективом станції розроблено швидкісний метод обробки поїздів, який було схвалено Народним комісаріатом шляхів сполучення та запроваджено на всьому залізничному транспорті СРСР.

1938 року Чаплине отримало статус селища міського типу.

4 жовтня 1941 року – окуповане німецькими військами. Захоплене радянськими військами 10 вересня 1943 року. Селищу та залізничній станції завдано значних руйнувань. На початку 1944 року рух поїздів по станції відновлено, відремонтовано депо і майстерні.

В післявоєнні роки Чаплине продовжує розвиватися як залізничний вузол, в 1958 році введено в дію тягову підстанцію, а в 1959 році – цех по виробництву шлакоблоків.

У 1960-ті роки в селищі діяли такі підприємства, як шляховий експериментальний капроновий цех, організація по електрифікації сіл та колгоспів «Сільнерго», метеорологічна станція, млин та маслобойня.

В ті ж часи відкрито відділення зв'язку, дитячий садок, будинок побуту. Також діяли селищна і залізнична поліклініки, дві школи (восьмирічна і повна).

9. Вправа «Екскурсійне бюро»

Пропоную переглянути невеличку оглядову екскурсію станцією Чаплине та прилеглими до неї експериментальними майстернями та депо.

<https://youtu.be/Juj0z5Ax3k8>

10. Дидактична вправа «Зробимо селище гарнішим»

Мета: заохочувати учнів висловлювати ідеї щодо поліпшення добробуту рідного селища.

Хід: учитель звертає увагу на те, що селище, як і рідна оселя, потребує догляду та прибирання.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Вправа «Філософський клуб»

Філософи, науковці, письменники про виховання громадськості

Щоб моральний ідеал став реальністю, треба вчити людину правильно жити, правильно ставитися до людей і самої себе.

В. Сухомлинський

... кінцевим результатом морального виховання має бути самостійність, моральна зрілість людини-громадянина, вірного сина українського народу.

В. Ягупов

2. Вправа «Екологічна стежинка»

Річка Чаплина

Степова річечка бере початок в 6 кілометрах на схід від залізничного вокзалу і тече по балкам і ярам в північному напрямку та впадає в Самару (басейн Дніпра).

Ставок на річці Чаплині

Назву водному потічку дали чаплі. Довгоногий птах-рибоїд з тонкою шиєю і витягнутим дзьобом гніздиться в водно-болотній місцевості і русло спокійної рівнинної річки йому до душі.

Герб Чаплине. Зображення чаплі з залізничною милицею

На картах XIX століття річка називалася Мокра Чаплинка, але в XX столітті побудовані дамби і насипи вплинули на повноводність річки, а гідронім зменшився на одне слово.

Її витік вже неможливо знайти в заростях очерету, ледь помітна блакитна стрічка з'являється з південно-західного боку села Хуторо-Чаплине, що розтягнулося уздовж Чаплини на 10 кілометрів.

Схили мальовничої балочки, по дну якої зивається Чаплина, покриті шапками терну. На прибережних пасовищах з соковитою травною корівки підвищують надої.

Русло річки кілька разів перекрито дамбами для створення ставків, один з яких називається Тракторний, тому що дорога по дамбі веде до тракторної бригади.

3. Стратегія «Я в громаді»

<https://youtu.be/W8ty4AOvyUY>

Пропоную вам подумати, що ви можете зробити для збереження річки Чаплина, яка бере свій початок неподалік від нашого селища.

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Дидактична вправа «Намалюй своє селище»

Мета: вчити передавати в малюнку враження від отриманої інформації про визначні місця селища.

Обговорення прислів'я:

Люби свій край не тільки тому, що він славний, а й тому, що він рідний.

2. Прислів'я та приказки

- Чому вас навчають ці прислів'я та приказки?
- ❖ Громада – великий чоловік.
- ❖ Де людей купа – не болить у пупа.
- ❖ Що громада скаже, то й пан не pomoже.
- ❖ Не лінився рано вставати та змолоду більше знати.
- ❖ Людей питай, а свій розум май.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Дидактична гра «Інтерв'ю»

Мета: закріпити знання учнів про цікаві факти та місця селища.

Хід: учитель ставить запитання учням про селище:

- Чому селище назвали Чаплине?
- Чи багато вулиць у нашому селищі?
- Яка головна вулиця селища?
- Що можна побачити на вулицях нашого селища?
- Які місця в селищі тобі подобаються найбільше?
- Що ти покажеш насамперед своїм гостям у рідному селищі?
- У яку пору року природа в селищі найгарніша?

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Лепеха Т.В. Українознавство: Навч. посіб. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2005. – 376 с.
2. Нечволод Л.І. Етика. Дидактичні матеріали. 5 клас. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 192 с + вкладка 16 с.
3. Каплуновська О.М. Україна – моя Батьківщина: конспекти занять із національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О.М. Каплуновська, І.І. Кичата, Ю.М. Палець. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 240 с.
4. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання. 1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник учителя / В.С. Бандура, Т.В. Безпалько, М.М. Біла, М.А. Блискун, О.В. Бондарчук, О.П. Демусенко, Н.В. Зубик, О.В. Зубик, А.А. Кухцяк, Т.Б. Машталір, А.А. Назаренко, А.В. Параєвська, М.В. Парфутко, Л.О. Проданчук, О.І. Склеп'юк, О.В. Фомченко, З.О. Шелега, Л.Ф. Шибінська, Н.В. Шкляр – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 494, [2] с.: табл.
5. Сонце у кишені: книга-антистрес / Я.М. Омельченко, С.С. Міщук, С. Пілігрим, Н.В. Сабліна: упоряд. та ред.: Я.М. Омельченко, Н.В. сабліна. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 52 с.
6. Бахтінова О.В. Матеріали до уроків етики. 1-4 класи. – Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. – 208 с. – (Навчаємо молодших школярів).
7. <http://galushkivka.com/yaki-tipi-ukrayiskih-silskih-poselen-isnuvali-u-davninu/>
8. https://www.youtube.com/playlist?list=PLiO2cKTjo7_ZxRS5ONFu0J3A7WzZV5y-2
9. http://ua.trip-impressions.com/2021/05/khutoro-chaplyne.html#disqus_thread

УРОКИ 11-12

Тема. Як ти примножуєш надбання громади?

Очікувані результати. Учень/учениця визначає зміст понять «громада», «член громади». Вміє бачити себе членом громади. Вдало наводить приклади своєї участі у житті громади. Аналізує громадську активність інших людей. Вдало пропонує ситуації участі у проєктах громади. Пропонує ідеї, щоб бути корисним для інших членів громади.

Ціль уроку. Формування знань учнів про територіальну громаду й форми відповідального господарювання. Розвиток навичок працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший досвід; бути активними і відповідальними членами громадського суспільства, що знають права і обов'язки людини й уміють їх захищати і виконувати. Виховання бажання виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Ключові компетентності:

✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проєкти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

Накрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різній спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно

передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;

- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;

- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, Конвенція ООН про права дитини

Ключові поняття: «відповідальність», «характер», «територіальна громада»

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Міні-бесіда «Найголовніша людина у світі»

- Хто найголовніший у світі, від кого залежить наше життя?
- Чому ви так думаєте? Якою повинна бути ця людина?

Приймаємо всі можливі, навіть найнеймовірніші пропозиції, робимо висновок про те, що найголовніша людина у світі повинна володіти найкращими якостями й бути шанованою всіма. Що необхідно зробити, щоб нею стати? Отже, коли ви вранці дивитесь у дзеркало, то бачите в ньому майбутню найголовнішу людину у світі.

- Отже, хто найголовніша людина у світі?
- Це ти, він, вона, усі ви! І від вас, вашої наполегливості й поміркованості залежить, ким ви станете у житті та якого успіху досягнете.

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. Вправа «Який я?»

Із списку слів-характеристик якостей характеру людини потрібно вибрати ті, що найкраще описують вас: сміливий, рішучий, талановитий, артистичний, незалежний, відмінник, добрий, організований, енергійний,

чесний, кмітливий, хороший друг, лідер, не палю, охайний, ніколи не вживав наркотиків. Додайте від себе кілька слів, якими б ви хотіли бути або стати. Напишіть кілька речей, які змогли б допомогти вам розвинути ці якості.

2. Вправа «Мій партнер. Репортер»

Діти сідають парами і ставлять одне одному запитання:

- Де ти живеш?
- Де ти відпочивав улітку?
- Чи є в тебе брати або сестри?
- Чи є в тебе вдома тварини?
- В які ігри ти любиш грати?
- Який твій улюблений колір, їжа, фільм, герой тощо?

Далі кожен представляє свого партнера як особистість, яка реалізувала себе.

3. Вправа «Зернятко»

- Хто ви? Чим ви схожі? (*Ми люди, діти, учні, доньки, сини, онуки, українці, дівчатка, хлопчики, європейці, земляни та ін.*)
- А чим ви не схожі? (*різні імена, прізвища, вага, зріст, одяг, стать, колір волосся, очей, вираз обличчя тощо*).

Після дискусії пропонуємо учням написати все, що вони говорили про себе на символічних паперових «зернятках» жовтого кольору, наклеюємо їх на коло, яке зображує земну кулю з намальованими континентами навколо території нашої країни.

Висновки: ви діти своїх батьків, кожен має своє ім'я, свою домівку, неповторне обличчя та є громадянином своєї держави, мешкає на певній території планети Земля.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Слово вчителя

Як тільки дитина народжується на світ, вона потрапляє під захист законів, які оберігають її життя і здоров'я. Ці закони прийняті у всьому світі й затверджені у міжнародному документі – «Конвенція ООН про права дитини» (*Демонструємо її*).

Ось ці закони.

- Чи знаєте ви їх?
- Коли ви народилися, ваші найдорожчі люди – батьки – довго думали, як

вас назвати, і дали вам найкраще ім'я, яке записане у вашому найпершому державному документі – «Свідоцтві про народження». Відтепер ви стаєте повноправними громадянами держави України.

Кожна людина має усвідомлювати, що вона – не просто піщинка Всесвіту, а особистість, яку на Свій образ і за Своєю подобою створив Бог, задля якої Він створив увесь цей світ.

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

З чого починаються добрі справи? З найпростішого: у транспорті поступитися місцем літній людині; допомогти малюкові підвестися, якщо ненароком упав, змайструвати годівничку для птахів, доглянути деревце. Отже, добро починається з кожного із нас. І найперше – з доброї посмішки, доброго слова, доброго вчинку.

Кожна громада: і місцева, і шкільна – мають свої певні здобутки. Нам варто навчитися зберігати й уміти захищати ці здобутки, аби вони приносили покращення для всіх членів громади. А для цього треба стати справжнім громадянином своєї громади й виховувати найкращі риси свого характеру.

Про це ми сьогодні будемо говорити під час нашого уроку.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Міні-лекція

Відповідальність, чесність, сміливість, доброта, працьовитість, співчуття, надійність, відданість, громадянський обов'язок – це те, що має бути головним у нашому характері, має вирізняти нас із-поміж інших.

Кожний із нас має прагнути духовного зростання, набуття позитивних рис характеру, творення добрих справ. Така схильність характеру є ознакою високої моралі, вона визначається проявами християнської волі та вчинків.

2. Вправа «Рюкзачок знань»

Характер – сукупність індивідуальних рис особистості людини.

Розрізняють риси характеру, що визначають ставлення людини до самої себе, - почуття власної гідності, скромність (або самовпененість), образливість, егоїзм, егоцентризм (постійна зосередженість на собі та своїх переживаннях) – та риси, що виражають ставлення людини до праці, до

своєї справи, - надійність, ініціативність, наполегливість, рішучість, стриманість, працелюбність (або лінощі), дисциплінованість, прагнення до подолання труднощів, наявність цілеспрямованості та волі.

3. Вправа «Допомога іншим»

Мета: розвивати поняття «допомога» та «взаємодопомога».

Обговоріть із класом поняття «допомога», поділіться власними думками:

- Що ти нещодавно зробив, щоб допомогти кому-небудь?
- Як ти допомагаєш своїм близьким?
- Чому для нас важливо допомагати іншим людям?
- Як інші люди допомагають тобі?
- Що ти відчуваєш, коли знаєш, що кому-небудь допоміг?
- Як старші повинні допомагати молодшим?
- Як молодші можуть допомогти старшим?

Людину, яка бере на себе який обов'язок і виконує його, називають відповідальною. А що ж таке «відповідальність»?

4. Вправа «Рюкзачок знань»

Відповідальність – риса характеру, що полягає в усвідомленні й готовності прийняти власні вчинки та наслідки дій, діяти на благо себе й оточення.

Відповідальність означає спроможність правильно зрозуміти потреби інших людей як свої особисті. Людина тоді поводить себе відповідально з іншими, коли поважає в них особистість. Бути відповідальним означає вміти розумно керувати власною поведінкою, не даючи волі низьким пристрастям. Відповідальність людини – це дотримання нею певних обов'язків.

Кожна людина певною мірою відповідає й за долю свого народу. Почуття відповідальності означає небайдужість, особисту причетність до історії та культури України, до надзвичайної краси та різноманітності її природи й до екологічних катастроф, що руйнують її красу, до історичних перемог і поразок, радощів і невдач.

Відповідальність – юридичні й моральні норми, які визначають відповідальність людини перед іншими за свої дії та вчинки.

Відповідальність людини перед суспільством характеризується свідомим дотриманням моральних принципів та правових норм.

Отже, відповідальна людина – це людина, яка вихована й чемна. А така людина завжди знайде потрібні слова, щоб допомогти іншим.

5. Вправа «Слова, які допомагають»

Мета: навчати вербальних засобів комунікації.

Слова, які ми використовуємо у спілкуванні, можуть змушувати почувати себе добре, приємно або погано, неприємно.

- Які слова допоможуть комусь відчувати себе добре?
- Які слова можна використати, щоб підбадьорити когось?
- Які слова можна використати, щоб дати зрозуміти людині, що ти піклуєшся про неї?
- Які слова можна використати, щоб дати зрозуміти людині, що ти схвалюєш, що вона добре виконує свою роботу?

6. Міні-лекція (продовження)

Кожна людина має право бути громадянином будь-якої держави – проживати в якій-небудь країні, користуватися наданими їй правами та виконувати належні обов'язки, встановлені законами цієї держави.

От і українці, відповідальний, сміливий і працьовитий народ, вирішити покращити своє життя законним шляхом. «Більше не будемо терпіти утисків з боку влади! Візьмемо управління своїм майном в свої руки й побудуємо квітучу й багату Україну», - так вирішив народ, головний розпорядник влади й почали думати, як втілити свої плани в життя. Хочеш дізнатися, що з цього вийшло? Запрошую до наступної вправи.

7. Youtube-канал «Територіальні громади»

<https://www.youtube.com/watch?v=tIHBJkCVMsY>

- Для чого місцеві мешканці об'єднуються у територіальні громади?

8. Вправа «Рюкзачок знань»

Територіальна громада – це об'єднання мешканців населених пунктів, які правом колективного голосу

можуть вирішувати місцеві проблеми. Шляхом утворення територіальних громад їх членам вдається захищатись від різноманітних проявів корупції місцевих чиновників.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Вправа «Практичне застосування»

Пропоную вам дати відповідь на наступні питання.

1. Яким чином ти можеш бути більш відповідальним у навчанні?
2. Яку відповідальність ти несеш у сім'ї, класі, школі, громаді?
3. Хто у твоїй громаді найбільш відповідальний? Із чого це видно?
Розкажи,

за що відповідають члени твоєї громади?

2. Youtube-завдання «Ангел нашої вулиці»

<https://youtu.be/sLe4GAPbDmw>

Задумувалися ви коли небудь над тим, що таке влада? Чому одні керують. А інші слухають керівника? Чи так легко насправді бути керівником? Чи вся влада від Бога? Ігорко і Юрко незадоволені тим, кого вибрали старостою їхнього класу. Вони жваво обговорюють цю новину. Коли Юрко залишився сам, йому з'являється Ангел. Він розповідає хлопчику біблійну історію про розмову Пилата з Ісусом і засудження Ісуса на хресну смерть. За допомогою цієї історії Ангел пояснює Юркові, що вся влада є від Бога. Детальніше ви почуєте у цьому випуску програми «Ангел нашої вулиці».

3. Вправа «Дебати юних філософів»

- Поясни своїми словами, що таке відповідальність?
- Чим відповідальність відрізняється від безвідповідальності?
- Кого відповідальні люди звинувачують у своїх проблемах?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Стратегія «Психолог і Я»

<https://forms.gle/Qv6Zhuor7sQ3KKMY8>

Тест «Чи можеш ти бути лідером?»

Комусь до вподоби завжди бути попереду, а хтось, навпаки, любить плентатись позаду. Цей тест допоможе виявити риси лідерства. А можливо, буде й поштовхом для учнів до роботи над собою.

Результати тесту у свою чергу дадуть можливість педагогам визначити лідера в групі, що таким чином полегшить виховний процес.

1. Чи завжди відчуваєш відповідальність за те, що відбувається у твоєму житті?

- а) ні, мені здається, що це завжди залежить від різних обставин;
- б) звісно. І так, на мою думку, було завжди;
- в) тільки коли розумію, що конкретно вляпався(-лася) у щось.

2. Якщо ти застудився(-лася) і серйозно захворів(-ла), то як поводишся?

- а) викликаю лікаря й терпляче ковтаю пігулки;
- б) обвинувачую того, хто запропонував мені прогулятися під дощем;
- в) засмучуюся і запитую себе, чому так не пощастило.

3. Якщо трапилась невдача, ти: дієш чи розмірковуєш над причинами, які призвели до цього?

- а) рішучі дії – ось моя позиція;
- б) розмірковувати, звісно, легше;
- в) а чому б не поєднати ці дві справи?

4. Чи вважаєш ти, що будь-яку проблему в житті можна вирішити, якщо дуже цього захотіти?

- а) та немає питань;
- б) звичайно, ні... інакше чому все буває не так, як ми хочемо;
- в) тільки якщо дуже пощастить.

5. Чи любиш ти допомагати своїм друзям?

- а) так, бо мені подобається робити приємне тим, хто робить щось добре для мене;
- б) якщо чесно, то не дуже;
- в) тільки коли хтось мене дуже про це попросить.

6. Ти знаєш про свої власні недоліки?

- а) так, але не хочу, щоб мої близькі ставилися до цього з розумінням;

- б) та в мене їх просто немає;
в) звісно, і весь час борюся з ними.

7. Чи бувають у твоєму житті хвилини, коли здається, що ти народився(-лася) під нещасливою зіркою?

- а) ніколи, я вважаю, що так узагалі не можна думати;
б) часто й густо – зі мною ж постійно трапляються «тридцять три нещастя»;
в) нечасто, але бувають.

Інтерпретація результатів

Відповіді	а	б	в
№ запитання			
1	0	3	6
2	6	0	3
3	3	6	0
4	6	3	0
5	0	6	3
6	6	3	0
7	3	0	6

Від 0 до 18 балів

Учень(-иця) сам(-а) керує своїм життям. До всього, що відбувається навкруги, учень(-иця) ставиться серйозно. Добре долає труднощі, не зводячи їх до катастрофи всесвітнього масштабу. Легко вирішує проблему, яка стоїть перед ним (нею) у цю мить. Таємницею для всіх залишається лише те, що в цей момент він (вона) відчуває. Безперечно, за вдачею цей учень(-иця) – справжній(-я) лідер(-ка). І це розуміють усі навколо.

19-30 балів

Учень(-иця), який(-а) належить до цієї групи, охоче буває не тільки командиром, а й виконавцем (якщо того захоче). Оцінюючи різні

життєві ситуації, він (вона) намагається бути реалістом(-кою). Гнучкість і розсудливість – основні риси такого характеру. Іноді, щоб допомогти друзям чи близьким, він (вона) цілком здатний(-а) узяти відповідальність на себе.

33-42 балів

Учень(-иця) цієї групи легко підкорюється будь-яким життєвим обставинам. Зазвичай він міркує: просто так складається моє життя, от і все. У своїх труднощах він (вона) схильний звинувачувати кого завгодно, тільки не себе. Що ж до самостійності, то це – не для нього (неї). Може, варто змусити його (її) замислитися над ставленням до нього (неї) оточення і чи хочеться йому (їй), скажімо, щоб люди почали зважати на його (її) думку.

2. Вправа «Біблійна історія»

А чи знає історична наука про чесних, порядних і відповідальних правителів, які б турбувалися про свою громаду? Так, знає.

У Біблії є історія про чоловіка, який дуже хотів бути відповідальним. Його звали Соломон, і в нього була надзвичайно важлива робота – він був третім царем над ізраїльтянами, народом Божим. Соломон отримав владу після того, як помер його батько Давид. Він був великим царем, і Соломон також хотів бути добрим правителем для ізраїльського народу. На початку правління Бог зробив йому цікаву пропозицію. Про це написано в Біблії у 1 Книзі царів 3:514.

А ми маємо можливість подивитися невеличкий мультфільм.

3. Вправа «Мультсалон»

<https://youtu.be/F2DGW3dNRyc>

Коли Соломон попросив у Бога мудрості, щоб краще управляти Божим народом, цим самим він показав, що дуже серйозно ставиться до свого завдання. Понад усе він хотів бути відповідальним.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

На завершення нашої зустрічі, пропоную вам познайомитися з «Маніфестом Людини Громадянина» й, за можливості, застосовувати його ідеї у своєму житті.

Я – Людина Громадянин!

Ти – Людина Громадянин!

Він – мій побратим!

Вона – моя посестра!

Разом ми - єдина та активна громада свого села, району чи міста!

Я – організатор.

Ти – фандрейзер.

Він – коуч.

Вона – волонтер.

Разом ми – команда, яка змінює світ навколо нас!

Я розмовляю українською.

Ти пишеш російською.

Він читає англійською.

Вона розуміє китайську.

Разом ми розвинуте, освічене, універсальне і толерантне покоління!

Я молюсь у небо.

Ти молишся на ікону.

Він молиться на Схід.

Вона медитує.

Разом ми – духовне покоління. Яке має любов до Бога та один до одного!

Я знаю свої права.

Ти усвідомлюєш свої обов'язки.

Він захищає права інших.

Вона контролює виконання обов'язків іншими.

Разом ми будемо громадянське суспільство!

Я – з Донбасу.

Ти – з Волині.

Він – зі Слобожанщини.

Вона – з Таврії.

Разом ми – нащадки славетних українців!

Разом ми – спадкоємці легендарних козацьких традицій!

Разом ми – сучасне покоління великого європейського народу!

Разом ми – представники світової громадянської цивілізації!

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Матвійчук В. Формула успіху. Технологія психолого-педагогічного проектування особистості майбутнього громадянина. *Тематична вкладка «Практики для практики»*. Психолог. 2014, травень № 9 (537).
2. Армор Ф., Сіданіч І. Уроки виховання характеру: будуйте своє життя на надійному фундаменті. Навчальний посібник для школярів, друге видання / Ф. Армор, І. Сіданіч; пер. з англ. Степанов В. – ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2015 – 60 с.
3. Гришук Д.Г. Громадянська соціалізація молоді в діяльності молодіжних козацьких організацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 01 – Освіта/Педагогіка. Старобільськ, 2018. 282 с.
4. Салагубова О.А. пізнай дитину. Збірник тестів – К. Шк. світ, 2013. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

УРОКИ 13-14

Тема. Хто в громаді належить до відомих особистостей, моральних авторитетів? У кого з них ти можеш навчитися послуху, правдивості, сміливості, щедрості, смирення, жертвовності, любові?

Тип уроку урок формування компетентностей, інформаційний проєкт.

Очікувані результати. Учень/учениця визначає зміст понять «громада», «член громади». Вміє бачити себе членом громади. Вдало наводить приклади своєї участі у житті громади. Аналізує громадську активність інших людей. Вдало пропонує ситуації участі у проєктах громади. Пропонує ідеї, щоб бути корисним для інших членів громади.

Види навчальної діяльності

Проектна діяльність здобувачів освіти для активної участі в житті громади з духовної і художньої літератури, суспільного досвіду, повсякденного життя, найближчого оточення, власного досвіду.

Дослідження про відомих людей в громаді, їх внесок у культурну й духовну спадщину громади.

Ключові компетентності:

✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та

духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

✓ Культурна

Уміння: розвивати емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання літературно-художньої творчості духовного і морального змісту; образно мислити й уявляти; розвивати власну національно-культурну ідентичність в контексті духовності і моралі у сучасному багатокультурному світі; осмислювати твори мистецтва у світлі духовності і моралі; зіставляти досягнення української духовної культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.

Ставлення: свідомо зберігати і розвивати власну національну культуру, поважати культуру інших народів; відповідально поводитися та піклуватися про пам'ятки української і світової культури, зокрема сакральної; бути відкритими до міжкультурного діалогу; сприймати мистецтво та мову як засоби передачі духовних цінностей та духовного самовираження.

✓ Духовно-моральна

Уміння: аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей; застосовувати духовні і моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності; діяти й реалізовувати духовні і моральні цінності в особистих, сімейних та суспільно життєвих ситуаціях.

Ставлення: відповідально, в контексті духовності і моралі, ставитися до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці; повага до представників інших конфесій, релігій, переконань інших людей, їхніх поглядів, священних книг, святинь, світогляду.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для

розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, вміння брати на себе відповідальність тощо.

Методичний словник

Інформаційні проекти спрямовані на збір даних про якийсь об'єкт або явище, вони передбачають ознайомлення учасників з інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Такі проекти часто інтегруються в дослідницькі і стають їх органічною частиною, модулем.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Кислашко О.П., Сіданіч І.Л. Християнська педагогіка: навч. посіб. /О.П. Кислашко, І.Л. Сіданіч. – К.: ВБФ «Східно-європейська гуманітарна місія», 2018. – 484 с.

УРОК 15

Тема. Чи ти усвідомлюєш себе частиною довкілля?

Очікувані результати. Учень/учениця характеризує поняття «природа», «довкілля», «зміни в природі», «глобальне потепління», «захист природи». Визначає мальовничі місця рідного краю на лоні природи. Пояснює проблеми, які існують у природньому середовищі на прикладі рідного краю. Проявляє готовність до захисту оточуючого середовища, природоохоронної діяльності, бережливого ставлення до рослинного і тваринного світу.

Ціль уроку. Формування понять «розум», «духовний розум»; вчити усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності). Розвиток бажання допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності. Виховання відповідального, в контексті духовності і моралі, ставлення до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці.

Ключові компетентності:

- ✓ Соціальна

Уміння: аргументовано та грамотно висловлювати власну громадянську позицію та своє ставлення до ролі та місця духовних і моральних цінностей в особистісному та націєтворчому поступі; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам аморального впливу; знаходити переконливі приклади вирішення конфліктів, опираючись на духовні джерела; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і інший, зокрема взятий з історії та духовної літератури досвід; бути активними і відповідальними членами громадянського суспільства, що знає права і обов'язки людини й уміє їх захищати і виконувати; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати духовно-моральні, екологічні та соціальні проекти.

Ставлення: ідентифікувати себе як гідну та вільну особистість і громадянина України; усвідомлювати духовні і моральні цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживати за долю рідних і близьких. Інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; шанувати досвід й цінності власного й інших народів, держав, релігій і культур; з розумінням сприймати і ставитися до життєвої позиції іншого; усвідомлювати вплив духовних і моральних цінностей на психічне здоров'я особистості та колективу; сприймати провідні соціально-значущі і націєтворчі демократичні цінності; провідну роль здорового способу життя.

✓ Духовно-моральна

Уміння: аналізувати, об'єктивно, творчо і критично сприймати та порівнювати особисті вчинки та вчинки інших людей у контексті духовних і моральних цінностей; допомагати іншим людям розв'язувати особисті та соціальні проблеми на основі духовних і моральних цінностей; застосовувати духовні і моральні цінності на практиці й аналізувати ситуації з реального життя на їх відповідність нормам і принципам духовності; діяти й реалізовувати духовні і моральні цінності в особистих, сімейних та суспільно життєвих ситуаціях.

Ставлення: відповідально, в контексті духовності і моралі, ставитися до себе, свого найближчого оточення, сім'ї, громади та суспільства на основі порозуміння, поваги, любові та співпраці; повага до представників інших конфесій, релігій, переконань інших людей, їхніх поглядів, священних книг, святинь, світогляду.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- конструктивно, позитивно, критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність тощо.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація, модель людського мозку, аудіоприставка «Відкрите серце», пазли «Серце» на кожного учня, ватман на кожного учня, засоби малювання (олівці, фломастери, фарби).

Ключові поняття: «духовний розум», «розум»

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Притча

Таємниця життя

Давним-давно Бог покликав ангелів, щоб порадитися:

- Якщо людина довідається про мене, то теж стане Богом! Не можна, щоб вона знайшла мене просто так! Що мені робити? Де сховати Таємницю життя?

Один ангел запропонував укрити Таємницю життя в глибині морів. Бог промовив:

- Це було б надто просто. Настане день, коли вони доберуться до найглибшого океану й пропливуть усі моря.

Тоді ангели порадили сховати Таємницю життя в Матері Землі. Бог заперечливо похитав головою:

- І це було б занадто просто. Якимось вони обійдуть увесь світ й перериють всю Землю.

По хвилині мовчання ангели запропонували укрити її на вершині найвищої гори. Бог сказав:

- Настане день, і вони досягнуть усіх гірських вершин світу.

Якщо Таємницю життя не можна було сховати ні в морі, ні в Матері Землі, ні в горах, то де ж тоді? Може на зірці?

І тут один ангел, який досі мовчав, запропонував Богові свою ідею, і той, не тямлячись від захвату, погодився. Ангел порадив Богові сховатися усередині людини, сховати в самій людині Таємницю життя.

- Люди доберуться до чотирьох сторін світу, до найглибших морів і

найвищих гір і навіть до зірок раніше, ніж пізнають самих себе, тому Таємницю життя треба заховати в них самих. Людина ніколи себе не вивчить до кінця, а тим паче, не шукатиме там Бога.

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

Лекція з елементами бесіди.

Раббі Цадок Акоен з Любліна, який багато років присвятив вивченню наук і був не тільки великим богословом, але й одним з найосвіченіших людей свого часу, сказав якось своїм учням: «Не залишилося на цьому світі закапелка, який би не став предметом прискіпливої уваги кращих умів людства: гори й рівнини, моря й ріки, пустелі й вічні сніги – усе описано й нанесено на карту. У глибині матерії й космосу вдивляється людина. І тільки у свою душу вона боїться зазирнути».

Адже не дарма в Біблії написано, що людина створена по образу й подоби Бога. За своєю суттю людина є творцем – творцем свого життя, свого світу. І ця творчість починається не зі слів чи рухів, а з думки. Енергетика думки колосальна!

Кожна людина рано чи пізно починає замислюватися й шукати цілісності, гармонії. У житті це виглядає, як пошук себе, справжнього спокою, щастя, насолоди. Настає момент, коли стає зрозуміло, що матеріальний світ і його блага не можуть сповна й надовго задовольнити цю потребу. Людині все життя не дає спокою її віддаленість від першоджерела (*Бога, Таємниці життя – кожний це називає по-своєму, назвіть і ви, як вам буде зручно*). Людина прагне до якихось земних речей, з надією віднайти це вічне блаженство. Але згодом розуміє, що сенс життя в чомусь іще...

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Добре жити в доброму світі!

Як добре жити
В доброму світі!
Сонце сміється
В ясній блакиті.
Люди веселі,
Мама і тато.
Вдома і в школі
Друзів багато.
Вчителька ставить
Гарні оцінки,
Навіть зі співів
І поведінки...

Бог дарував нам
Світ добрий і милий,
Щоби ми в ньому
Зла не чинили.
Кожен з нас має
Про те пам'ятати –
Хоче Господь
Всіх людей врятувати.
Кожна людина:
Вона, він, я, ти –
Господу можемо
Допомогти.

Стати слухняним
Буду старатись,
Вчитись на совість,
Частіше всміхатись,
Буду усім я
Допомагати.
І постараюсь
Образи прощати.
Що хочу для себе –
Зроблю те для інших.
І світ усміхнеться
І стане добріший.

За якими правилами має жити людина, щоб світ став добрішим?

IV. ОГолошення теми, мети, завдань уроку

Сьогодні на нашому уроці ми продовжимо шукати шлях до Таємниці життя, до Бога, до самого себе й з'ясуємо, чи є ми гармонійною частиною довкілля.

V. Вивчення нового матеріалу (первинне засвоєння)

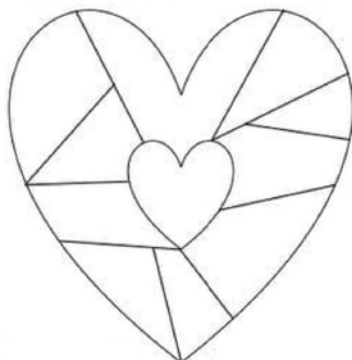
1. Розповідь учителя (початок)

Як влаштований людський мозок?

Мозок – це наче диспетчер. Який керує людським організмом. Він отримує сигнали від усіх органів та частин тіла і відразу ж посилає їм свої накази.

- А від кого отримує накази наш мозок?

2. Вправа «Пазли»

Складіть пазли і ви дізнаєтеся, хто або що керує нашим мозком.

- Як ви вважаєте, які чесноти живуть в серці

людини, яка усвідомлює себе частиною довкілля?

- Що, на вашу думку, треба зробити, аби ці

чесноти потрапили в серце?

3. Притча «Відкрите серце»

Послухайте притчу й дізнаєтесь відповідь на питання.

<https://youtu.be/sEgjlGJ0UwU>

4. Розповідь учителя (продовження)

Як влаштований людський мозок?

Людський мозок складається з нервових клітин, що налічують мільярд. Клітини мозку виконують складну і різноманітну роботу. Одні відповідають за роботу внутрішніх органів: серця, печінки, легенів, шлунка; завдяки іншим ми говоримо, читаємо, пишемо, чуємо бачимо, подорожуємо у просторі. Мозок обпутаний густою мережею кровоносних судин, по яких кров розносить кисень до всіх його клітин.

5. Вправа «Дебати юних філософів»

Як ви вважаєте, чи правильним буде рівняння «Розум = Духовний розум»?

6. Міні-лекція

Бог дав людині розум, тобто здатність мислити й розуміти. Тому людина повинна жити розумно, тягнутись до добра і блага.

Куди ж тягнеться людина у житті? Людина подібна до тварин, залежить від природи, не може жити без їжі. Води, повітря. Відпочинку. У всіх живих створінь є спільне – живе тіло та однакові потреби. Але при цьому рослини не відчують болю, ні самої смерті, а тварини, навпаки, коли хворіють, активно борються за життя, їм дано від природи розум, хоча й не людський, тварини міркують, як знайти їжу, як захистити потомство.

Але розум людський сильно відрізняється від способу мислення тварин.

Тварини мають «інстинктивний» розум. Ним же живуть і люди, духовно нерозвинені. У цьому випадку людина думає лише про своє життя, їжу, одяг, зручності та про своїх дітей. Якщо розум «інстинктивний» властивий кожній людині, то користування розумом для логічного мислення та науки властиве неширокому колу людей. За його допомогою створюються наукові теорії та філософські системи.

Однак, маючи тільки цей розум, людство, доходячи до високого рівня цивілізації, може винищувати одне одного за допомогою засобів та зброї, доведених до високої технічної досконалості.

7. Вправа «Аукціон мудрості»

- Як ви поясните вислів «Знання без любові нищать світ».

8. Методика «Займи позицію»

Духовно нерозвинених людей навіть розум може зробити дуже самотніми.

9. Розповідь учителя (продовження)

Як влаштований людський мозок?

Мозок – великий трудівник, він не відпочиває навіть тоді, коли ми спимо. Вночі у нього дуже багато роботи: він відновлює сили, старається вирішити багато проблем, які накопичилися за день; осмислити те, що сталося, зняти емоційну напругу.

Людський мозок – найскладніший орган, створений нашим Творцем.

Головним і найціннішим даром людства є благодатний або духовний розум.

10. Вправа «Рюкзачок знань»

Духовний розум – формується під впливом совісті та спостережень (за своїми думками, вчинками, за навколишнім світом), породжує терпіння, прощення, дбайливість, піклування. Саме він уподібнює людину Богові.

11. Міні-лекція

Благодатним розумом і вірою усвідомлюється існування Творця світу. Саме цей благодатний розум справді збагачує людину. Лише ним можна зрозуміти закономірність явищ в долях усього людства, народів та окремих особистостей.

Наш розум проявляється в наших думках, які подібні безперервному потоку, що тече в нашій свідомості, що є джерелом цих думок. Взагалі, це побажання серця та тяжіння людини. При присутності благодатного розуму думки найчастіше будуть про духовність, релігію, покаєння, християнські чесноти.

Розум – це плід самосвідомості, тобто результат усвідомлення душею своїх особистих розмірковувань. Будь-яка думаюча людина робить спостереження над особистим розвитком, над своєю поведінкою, своїми словами, своїм настроєм, а потім робить висновки з цих спостережень.

12. Фізкульхвилинка «Раз, два, три» І. Корчагін

https://youtu.be/smmM_sXaLok

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

Я вам пропоную використати свій розум і провести спостереження за собою, аби зрозуміти, над чим ще варто попрацювати й що треба удосконалити, аби відчувати себе в єдності зі світом і оточуючими.

Експеримент «Мій світ»

Мета. У цьому експерименті йдеться про важливі «зовнішні» складові дитячого чи юнацького світу – про місця та людей. Учасники експерименту мають нагоду графічно зобразити світ у формі карти. Вирішальним є ансамбль людей та місць, їхнє розташування, розподіл та ін.

Цей експеримент дуже цікавий. Він може бути гарним завершенням теми території та кордонів.

Матеріали. Великі аркуші паперу, кольоровий картон для конструювання, ножиці, клей та кольорові олівці.

Інструктаж.

Як далеко сягає світ новонародженого немовляти? Трирічної дитини? Першокласника?

Як далеко сягає світ дитини вашого віку?

З чого складається ваш світ? Які місця важливі у вашому житті? Це місце, де ви живете, навчаєтесь, зустрічаєтесь із сусідами? Місця відпочинку? Які ще місця?

Які люди важливі у вашому житті? Ваша сім'я? Друзі? Старші брати чи сестри, які вже не мешкають з вами? Дідусь і бабуся? Ваші знайомі? Чи належать до цього списку ваші вчителі?

А тварини і рослини належать до вашого світу? Які з них? А вода, земля, вітер і сонце?

Намалюйте, будь ласка, велику карту свого світу. Вона не повинна виглядати так, як карта в атласі світу. Спробуйте у свій особливий спосіб виділити у вашому світі місця людям і речам. Що на вашій карті буде поряд, а що віддалене одне від одного?

Також не забудьте про місце для себе у своєму світі. Використовуйте для цієї справи усі наявні матеріали. Від вас залежить, чи легко читатиметься ваша карта, чи її оглядач змушений буде докласти для цього чималих зусиль.

Ви зрозуміли, що я маю на увазі?

Після короткої перерви кожна дитина показує свою карту, після чого кілька дітей можуть детальніше описати свій світ, зображений на ній.

Оцінювання

- Чи сподобався мені цей експеримент?
- Що нового я для себе відкрив/-ла?
- Чи я задоволений/-а своїм світом?

- Чого мені вистачає, а чого бракує в ньому?
- Чи легко я можу дістатися до всіх пунктів на моїй карті?
- Чия карта мені найбільше сподобалася?
- Що ще хотіли б додати?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Вправа «Філософський клуб»

- Що ви знаходите, пізнаючи себе?
- Як змінюється ваше ставлення до реальності, коли ви усвідомлюєте щось у собі?
- Який(а) ви цілісний(а) і гармонійний(а)?
- Яке запитання на сьогоднішній день вас хвилює найбільше?
- Для чого вам потрібна відповідь на це запитання? Що це вам дасть?
- Як і де ви шукаєте на нього відповідь?

2. Вправа «Юні художники»

Намалюйте частокіл навколо своєї карти і підпишіть кожен планку назвами високих моральних якостей, які є основою людського буття.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Із скарбниці світової поезії

Завершити нашу зустріч я хочу словами видатного українського філософа Г. Сковороди

Чим зайнятий тепер твій меткий розум?

Де він у тебе тепер блукає?

Чого він бажає, чого прагне, чого уникає?

Чи діє він впевнено, чи вагається?

Якщо він діє впевнено і свято, ти блаженний.

Якщо непевний, то і ти вагаєшся.

Де серце сповнене вагань,

Там панують огида і нудьга...
Наш розум ніколи не залишається пасивним;
Він завжди любить чим-небудь займатися,
Якщо не матиме хорошого заняття,
Він звернеться до поганого.
Займи його тим, над чим міг би добре попрацювати,
Але гарним і не надмірним.
Так ти уникнеш найлютішої нудьги
І зможеш досягти щасливого життя.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Зернятко. Журнал для дітей. 2009. № 7. Вересень.
2. Живе джерельце. Журнал для дітей. 2016. № 5 (59).
3. Рогова О. Християнська етика. Сходинки духовності. Навч. посібник для 5-го класу середніх загальноосвітніх шкіл. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2007. – 246 с.
4. Літковська О.В. 100 притч для тих, хто вчить, і тих, хто вчиться /Олена літковська. – К. : Шк. світ, 2012. – 224 с. – (Серія «Психологічна скарбничка»).
5. Хвилинка святості. Збірка легенд, притч, переказів на основі творів Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Кременчуцького Феодосія (Дикуна-Ваколюка Митрофана Никоновича). Для позакласного читання учням молодших класів. – Полтава: Видавництво «АСМІ», 2006. – 64 с.

УРОК 16

Тема. Чи живеш ти у гармонії з природою?

Очікувані результати. Учень/учениця характеризує поняття «природа», «довкілля», «зміни в природі», «глобальне потепління», «захист природи». Визначає мальовничі місця рідного краю на лоні природи. Пояснює проблеми, які існують у природньому середовищі на прикладі рідного краю. Проявляє готовність до захисту оточуючого середовища, природоохоронної діяльності, бережливого ставлення до рослинного і тваринного світу.

Ціль уроку. Розширення знань учнів про вплив людини на природу; учіння помічати красу навколо себе; формування переконань в тому, що людина має оберігати природні багатства. Розвиток інтересу до проблем збереження природи; розвиток естетичних смаків, почуття прекрасного.

Виховання любові до природи, бути активними учасниками екологічного руху.

Тип уроку урок формування компетентностей, засвоєння нових знань.

Обладнання: комп'ютер, проектор, презентація.

Епіграф Любіть, шануйте, бережіть природу – вічне джерело нашого життя і нашої твердості. *М. Рильський*

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Кольори веселки

Я дивлюсь на кольори веселки,
На смарагди трав, на сині тіні.
І здається, що іду по казці,
Що радію, як дитина змінам.

Ось струмок дзюркоче під горою
Голубим наспівом кришталю.
Дуб шепоче листом ваговитим.
Як же все навколо я люблю!

Під ліском пташина промайнула,
Утворився з квітів килимок,
На узліссі рівними рядами
Молоді ялинки йдуть в танок.

Сироїжка вибігши на стежку,
Шляпку свою милу задере.
Ось сунічка стигне на горбочку,
Із дзвіночків бджілка мед збере.

Звикли ми до дива по сусідству,
Нас непросто звабить-заманити,
Хто забув свої дитячі мрії,
Тому важко, ніби в казці, жити.

- Які дива побачив автор вірша?

II. Підготовка до сприйняття матеріалу або актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду.

1. Вступне слово вчителя

Земля – найпрекрасніша жива планета у нашій Сонячній системі, а ми – її жителі.

«Ми – діти Землі», - кажемо ми, не задумуючись над значенням цих слів. Але, якщо ми – діти, то Земля – наша ненька. Тож необхідно задумуватись, як ми ставимося до неї, матінки-Землі.

Так, ми любимо квіти, сонечко, метеликів, пташок і звірів. Із насолодою п'ємо джерельну воду, нам подобається прогулюватися в прохолодному парку.

2. Youtube-завдання

- А що ми маємо замість цього на Землі?

<https://youtu.be/xsRHorrqqn8>

3. Міні-лекція

В процесі виробництва щороку у ріки, озера, моря скидається до 6 кубометрів забрудненої води, а це – декілька мільйонів тонн небезпечних шкідливих речовин.

Викиди в атмосферу становлять на рік понад 200 мільйонів тонн небезпечних отруйних речовин. Хмари несуть кислотні дощі, пилові бурі. Наслідки Чорнобильської катастрофи не знають державних кордонів. За підрахунками вчених, за три з половиною століття з планети безповоротно щезли сорок шість видів ссавців та дев'яносто чотири види птахів.

Рослинний покрив планети вже не в змозі переробити вуглекислий газ, який виділяється під час згорання палива. До того ж, ліси зникають із великою швидкістю.

Щорічно планета губить десятки видів рослин і тварин. Червона Книга поповнюється все новими і новими назвами.

Планета людей – у небезпеці!

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аби зрозуміти, як Людині вижити й не знищити навколишнє середовище, окрім наукових теорій і конференцій, варто пригадати Хто турбується про весь світ і людей зокрема. Щоб побачити, як проявляється ця турбота, пропоную нам зробити один невеличкий дослід.

Вправа «Лабораторія допитливих»

1. Для проведення цього дослідження намалюйте квітку як на картинці.

Діаметри квітки разом з пелюстками – близько 6 см.

2. Розфарбуйте і виріжте квітку.

3. Після цього послідовно загнути усі пелюстки до центру.

4. Налийте в тарілку трохи води і опустіть в неї квітку. *Квітка оживе і почне розпускатися. Чому це відбувається? Вода проникає в найменші порожнини між волокнами паперу і заповнює їх. Папір набухає, згини на ній розпрямляються і квітка розпускається.*

IV. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Якщо Творець турбується про паперову квітку, то скільки ж Він має любові аби зберігати все живе творіння. Про це ми маємо пам'ятати й допомагати зберегти життя на нашій планеті. А для цього ми маємо відчувати себе важливою частиною Всесвіту й навчитися жити в гармонії з природою.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ)

1. Слово вчителя

Є багато думок про те, звідки з'явився цей світ. Але Біблія дає вичерпну відповідь про те, що творцем світу є лише Бог. Той, хто володіє безмежною мудрістю, владою, силою та любов'ю.

Поспостерігайте за сніжинками – і ви не знайдете двох однакових. А квіти? Синьокі волошки, пахучі конвалії, горді троянди, сором'язливі ромашки. Подивіться на скелі, що непорушно підносяться до хмар; безодні

і провалля, моря і океани, що омивають земну кулю; зірки, що визначеним для них шляхом велично рухаються у просторі, - це все лише незначна частинка Божої премудрості. Вчені намагаються дослідити простір, підводні глибини, але скільки речей і природних явищ вони не можуть пояснити. Чому? Тому, що важко зрозуміти людині, що за чийось словом може з'явитися земля, сонце. Бог безперервно турбується про птахів, тварин, людей. Він Вічний, тобто немає ні початку, ні кінця свого буття.

Чи спостерігали ви за тим, як сходить сонце? (Перегляд відео за

посиланням)

<https://youtu.be/qn2Df55qMvs>

Спочатку так темно, холодно. Але ось на небі з'являється маленька смужка далекого поки що світанку. Небо світлішає, загоряються вершини гір і верхівки дерев, білі хмарки стають рожевими і золотистими і, нарешті, піднімається на небосхилі дивний круг. Пробуджується життя: прокидаються звірі, клопочуться комахи, злітають тендітні метелики. Ніщо живе не прожило б на землі без сонця, тепла, світла. А дощ? Благодатний, довгоочікуваний, він омиває кожну пелюстку, напоює землю, очищає повітря. І зимова хуртовина теж благословіння від Бога. Не було б снігу, не мали б люди хліба, вимерзло б кожне зернятко озимини. Під снігом Господь ховає тих, хто спить, завмирає, відпочиває десь під листочком і чекає весни. Та й людина лише тоді зможе оцінити тепло літа, коли відчує на собі холод зими.

А отже, аби відчуті потребу рослин і тварин у захисті й підтримці, пропонуємо сьогодні на один урок уявити себе іншими представниками живої природи.

3. Гра «Життя дерев»

Учні об'єднуються в групи. Кожна отримує картку з фразою про життя дерев і рослин, наприклад:

- дерево радіє сонцю;
- дерево гнеться під ураганим вітром;
- з дерева опадає листя;
- дерево слухає пісні птахів;
- на дереві розкриваються бруньки;
- дятел лікує дерево та ін.

Учні мають зобразити мімікою і жестами ситуацію, описану в їхній картці. Всі інші відгадують, що відбувається з деревами.

4. Арт-майстерня

Уявіть, що на один день ви перетворилися на якусь квітку. Намалуйте себе у вигляді цієї квітки і розкажіть про своє життя. З робіт учнів формується альбом: «Ми – квіти».

5. Вправа «І так буває»

Уявіть, що квіти, дерева і птахи вирішили написати побажання людям. Запишіть ці побажання.

6. Фізкультхвилинка. Гімнастика для очей.

<https://youtu.be/1eYZQapoSWM>

7. Вправа «Рекламне агентство»

Розробіть рекламний плакат/постер із побажаннями людям від квітів, дерев, птахів. Презентуйте свої роботи.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

1. Літературна світлиця

Ялинка

Сергій Носань

Ось у же кілька років ми не купуємо новорічних ялинок, а прикрашаємо ту, що росте на повір'ї біля Оленчиного вікна. Сталося це після зустрічі з Карпом Івановичем. Несли ми того вечора з базару пишне деревце. Аж тут підходить лісник.

Погомоніли ми про се про те, а на прощання дядько Карпо й питає:

- Скільки за цю красуню?
- Двісті гривень заплатили.
- Жаль, - якось болісно зітхнув Карпо Іванович.
- Що жаль? – перепитую.

- Отаку красу нищити... І в селі, і в містах кожний неодмінно хоче придбати ялинку на свято. І навіть не подумає, що для того, аби виросла ось така, як у вас, треба щонайменше десять років чекати! Якби моя воля, то я геть би заборонив рубати й продавати ялинки. Геть! Постоїть вона в хаті для втіхи тиждень-два – і на смітник. Хіба це по-людському?..

2. Бесіда за питаннями

- Яка розмова відбулася на вулиці?
- Що сказав лісник?
- Чи згодні ви з його думкою?
- До чого закликає нас автор оповідання?

3. Інформаційний проєкт «Зелені легені нашого міста/селища/села»

- Перелічіть, які у вашому місті/селищі/селі є алеї, парки, клумби.
- Розкажіть про будь-який улюблений куточок природи у

місті/селищі/селі (парку, сквері, бульварі) так, щоб у ньому захотілося побувати (захист проєктів), за питаннями:

- Які там ростуть дерева та квіти?
- Як виглядає це місце у різні пори року?
- Як часто ви там буваєте?
- Що ви там робите?
- Про що ви там думаєте чи мрієте?
- Що дарує вам це місце?

Якби вас призначили головним озеленювачем міста/селища/села, які дерева та квіти ви посадили у своєму місті/селищі/селі, і чому?

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Вправа «Азбука мудрості»

Робота з прислів'ями про природу.

Зрубав дерево – посади два.

Ліс сам себе чистить.

Не звик ліс до наших коліс.

Не знаємо ціну водиці, доки не висохла криниця.

Не має ліпшої краси, ніж гаї та ліси.

2. Вправа «Хвилинка-цікавинка»

✚ Людині потрібно 960 л кисню на добу. Стільки ж його виділяє 5 дорослих дерев.

✚ 1 т макулатури рятує від вирубування 0,4 га лісу. 20 кг макулатури зберігають одне дерево.

✚ За 1 рік 1 га лісу поглинає 2 кг вуглекислого газу, це те, що видихають за цей час 200 людей. Ліс при цьому виділяє 2 кг кисню.

3. Письмова робота

Учні записують вислів М. Рильського з епіграфа до уроку (*Любіть, шануйте, бережіть природу – вічне джерело нашого життя і нашої твердості. М. Рильський*) й одержують картки з назвами різних рослин. Вони мають написати, що ці рослини відчують, коли про них піклуються люди.

VIII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Ми повинні щоденно демонструвати приклад дбайливого ставлення до природи, займатися озелененням класу, школи, не засмічувати й очищати наш потічок, дбати про благоустрій, стежити за мурашниками, не руйнувати пташиних гнізд, вчасно зупинити того, хто нищить природу. Необхідно сприйняти довколишню красу й оберігати її, дбати, щоб ніколи не змовкав хор травневого ранку, вічно шуміли над нами крислаті дуби, ніжним рожевим квітом веселилися яблуні, співали чарівні пісні солов'ї, адже Природа – це казка, яку можна прочитати лише серцем!

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Живе джерельце. Журнал для дітей. 2019. № 3 (75).
2. Живе джерельце. Журнал для дітей. 2016. № 4 (58).
3. Уроки етики в 1-4класах /упоряд. Кулик О.О., Фінько Г.М., Кенц Г.І. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 336 с.
4. Сонце у кишені: книга-антистрес / Я.М. Омельченко, С.С. Міщук, С. Пілігрим, Н.В. Сабліна; упоряд. Та ред.: Я.М. Омельченко, Н.В. Сабліна. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 52 с.
5. Хвилинка святості. Збірка легенд, притч, переказів на основі творів Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Кременчуцького Феодосія (Дикуна-Ваколюка Митрофана Никоновича). Для позакласного читання учням молодших класів. – Полтава: Видавництво «АСМІ», 2006. – 64 с.
6. Бандура В.С. та ін. Морально-етичне виховання.1-4 класи (за програмою Л.М. Слотвинської). Посібник учителя /В.С. Бандура, Т.В. Безпалько, М.М. Біла, М.А. Блискун, О.В. Бондарчук, О.П. Демусенко, Н.В. Зубик, О.В. Зубик, А.А. Кухцяк, Т.Б. Машталір, А.А. Назаренко, А.В. Параєвська, М.В. Парфутко, Л.О. Проданчук, О.І. Склеп'юк, О.В. Фомченко, З.О. Шелега, Л.Ф. Шибінська, Н.В. Шкляр – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 494, [2] с.: табл.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ З ПІДРУЧНИКОМ

Сіданіч І.Л., Рогова О.Г., Сурело Є. **Духовні і моральні основи в житті суспільства:** підручник для учнів 6 класів закладів загальної середньої освіти. – К. : Літера, 2023. – 108 с.

Підручник «Духовні і моральні основи в житті суспільства» для здобувачів освіти 6 класу закладів загальної середньої освіти підготовлено за модельною програмою «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» (Наказ МОН № 143 від 09.02.2022).

Підручник базується на здобутках філософської, психологічної, педагогічної та культурологічної наук, забезпечує утвердження духовності й моралі, людської гідності, милосердя й доброти, чесності та справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та дорослими; формування у здобувачів освіти активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей родини, закладу освіти, громади, їх історико-культурного надбання, традицій, мови з урахуванням вікових особливостей шестикласників.

Підручник складається з розділів «Духовні і моральні взаємини в сім'ї», «Духовні і моральні засади шкільного життя», «Духовні і моральні основи життя в громаді і державі», «Духовні і моральні засади ставлення до природи» й допомагає знайти відповіді на запитання здобувачів освіти: чому сім'я – найкраще місце для розвитку дитини; на яких засадах будується шкільне життя; чи знають діти історію і культуру громади, примножують її надбання та захищають цінності громади; чи усвідомлюють себе частинкою довкілля»; що означають поняття «духовність», «бездуховність», «мораль», «аморальність», «моральне виховання», «духовно-моральне виховання» тощо.

Любі друзі! Дорогі шестикласники!

У цьому році ми продовжуємо знайомитись з навчальною дисципліною «Духовні та моральні основи в житті суспільства». Дозвольте нам продовжити відчиняти двері в світ нових знань.

Ви, напевно, помітили, що у людському суспільстві все організовано й упорядковано: люди народжуються в родині, навчаються в закладах освіти, створюють сім'ї, працюють... А за якими правилами живуть люди і що відбувається, коли їх порушують? Як виникли правила, хто їх запропонував? Про це будемо міркувати на наших уроках, допоможемо знайти відповіді на запитання: чому сім'я – найкраще місце для розвитку дитини; на яких засадах будується шкільне життя; чи знаєте ви історію і культуру громади, чи вмієте примножити її надбання та захистити цінності громади; чи усвідомлюєте ви себе частинкою довкілля; що означають поняття «духовність», «бездуховність», «мораль», «аморальність», «моральне виховання», «духовно-моральне виховання» і чому такі важливі для життя людини в суспільстві? Разом з вами будемо шукати відповіді на ці питання.

У минулому році ви навчилися обирати друзів серед людей добрих, слухняних, правдивих, працьовитих, сміливих, щедрих, скромних, жертвних. Ви вже знаєте як стати людиною, яку всі люблять і поважають, цінують і довіряють.

Словом, на ці та інші поради, завдання, питання, ми разом шукатимемо відповіді. А ще будемо слухати й читати цікаві історії, спілкуватися, дискутувати, обговорювати важливі проблеми у парах, групах. Отже, рушаймо разом сторінками нашої книги.

Щиро бажаємо успіхів та високих навчальних досягнень!

Наш підручник має певну структуру, щоб добре орієнтуватись в ньому, пропонуємо звертати увагу на умовні позначки:

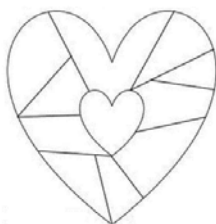
Вправа «Рюкзачок знань»

Прочитайте текст

Youtube-завдання Мультисалон

Вправа «Пазли»

Завдання вправи

Тема 1. Духовні і моральні взаємини в сім'ї

УРОК 1. Чому сім'я - найкраще місце для розвитку дитини

На світі білому єдине,
Як і Дніпра течія, -
Домашнє вогнище родинне,
Оселя наша і
сім'я

Розпочнемо сьогоднішній урок зі згадування про один з найпрекрасніших символів України - калину, яка входить в наше життя із маминою колисковою.

Калина коло хати – здавна найкраща ознака оселі українця. Кетяги калини милують зір навесні білим цвітом, рубіновими вогниками восени. А на зиму червоні кетяги калини

вставляють поміж віконних рам. Їхнє світло і зігріває, і радує.

Youtube-завдання

<https://www.youtube.com/watch?v=X1hmZzSjNik>

УРОК 2. Чого доброго ви можете навчитися у членів своєї сім'ї, родини? У кого послуху, правдивості, сміливості, щедрості, смирення, жертвовності, любові?

Чорнобривці – ще один із символів українського народу, який уособлює дитинство, матір і батька, рідну оселю. Немає України без білої хати і чорнобривців, біля якої дбайливі руки господині не влаштували б яскравих квіткових острівців, на

яких би не росли під вікнами чорнобривці – прекрасні обереги нашої духовної спадщини, які милують барвами око до настання морозів, ніжно хвилюють душу, міцно прив'язують наші серця до рідної домівки тому навіть перебуваючи в чужих краях, українці завжди згадують про рідну землю: там земля мила, де мати народила. Для матерів чорнобривці –

символ синівської чоловічої сили, святості, чистоти, хлоп'ячої краси й добра.

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 3. Чи є школа для тебе другим домом? Чому?

Хто не знає цієї чудової рослини з товстим і високим стеблом, цупким і великим листям, великою золотавою голівкою - кошиком, завжди повернутим до сонця. Це символ України, а також сонячної енергії, життя, здоров'я та процвітання, він символізує родючість, єдність та квітучість, силу і добробут. Він чи не найсильніший серед квітів... Соняшник знайшов своє місце під Сонцем. І не міг не знайти, бо постійно орієнтується на небесне Світило - повертає за ним свою схожу на Сонце голову. Тож Сонце його не засліплює, а це означає, що він не боїться осліпнути від успіхів чи досягнень...

Приєм «Запитай – відповідь»

Оберіть картку з одним запитанням, яке стосується теми, що вивчається. Під час уроку треба відповісти на це запитання і відповідь принесе до скриньки один соняшник.

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 3. На яких засадах будується твоє шкільне життя?

Найвища школа – саме життя

В Україні мальва здавна вважається уособленням материнської любові, любові до рідної землі, батьківського дому, народу, країни. Вона є невід'ємною складовою української народної творчості. Зображенням цієї квітки прикрашають вишивки,

писанки, деталі осель, побутово-ужиткові речі. Якщо придивитися, то зовні квітка схожа на троянду. Така ж велична, урочиста й водночас проста у прийнятті. Пелюстки мальви схожі на сердечки, що туляться один до одного, утворюючи композицію, що нагадує добру й дружню спільноту, якою і є ваша школа.

Прочитайте слова із хмаринки слів.

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 5. Дружба чи егоїзм?

Дружба – це золота нитка,
яка поєднує усіх людей світу

Джон Івлін

Рута – міфічна квітка карпатських вірувань. Рута символізує тугу та гірке життя, символ краси, розквіту, зрілості. у піснях рослина має епітети *зеленої* й *крутої*, тобто суворої й впертої, як егоїстична людина. Симво-

лізує пробудження весни, зелені, тому її славлять у веснянках...

Посилання на платформу <https://www.mentimeter.com>

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 6. Добромовність чи нецензурність?

Дякую! Прошу вас! Будь
ласка! –

Теплі, приємні, чудові
слова.

Гарні слова ці, як сонце
яскраві.

Ключ, що людські відкриває
серця.

Лілія – королівська квітка
з багатою історією. Своїх

шанувальників лілія придбала ще багато століть тому. Вважається, що свою назву квітка отримала від давньогальського слова "лі-лі", що в перекладі означає білий-білий. У багатьох народів квітка лілії асоціюється із символом чистоти, легкості та витонченості. Існує багато легенд та

переказів, у яких згадуються ці ніжні квіти. Найбільше згадок зустрічається саме про білі лілії. Лілія - символ чистоти з відкритого Неба, квітка Божої Матері...

«Добери слово»: сказати слова, що означають таке:

- слово-вибачення (вибачте);
 - слова-привітання з батьками, вчителями, дорослими (здрастуйте, доброго ранку, доброго дня, доброго вечора);
 - слово-перепрошення (даруйте)...
- слова, які кажуть рідним перед сном (на добраніч).

Модифікація для онлайн-уроку

Гра-розминка «Добери слово»

<https://learningapps.org/display?v=pbpdmbdv522>

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 7. Повага чи зневага?

Тільки людина, яка поважає себе,

може по-справжньому поважати інших!

Як і кожна рослина, каштан має власне значення. Багато квітучих дерев каштанів є символом весни, повної перемоги тепла над холодом, добра над злом. Каштан уособлює собою поважну урочистість. Білі ароматні свічки його квітів асоціюються зі святом, балом чи парадом, усім тим, що вимагає поваги, а не зневаги. У християнській традиції каштан символізує доблесть і цнотливість. Це – символ перемоги над будь-якою спокусою. Таку символіку каштан отримав завдяки горіхам-плодам, укладеним у товсту шкірку з шипами.

На тлі цього символізму існують в нашому краї легенди та народні казки.

Гра «Вчимося поважати»

Попросіть своїх друзів подумати і розповісти, що у людях здається їм гідним поваги. Станьте у коло, візьміть гарну повітряну кульку або квітку і скажіть: «Я поважаю Марічку, бо вона ніколи не відволікається на заняттях»...

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 8. Товарииськість чи самотність?

Тополя може символізувати такі протилежні явища, як вогонь і вода, місяць і сонце, день і ніч та інші протилежності через характерний окрас листя. Від світло-зеленого до більш темнішого. Тополя не любить рости сама, найчастіше ми бачимо ряд тополь. Так і людина не може жити самотньо: їй потрібна підтримка. Або хоча б

присутність рідних, друзів, близьких, знайомих.

Таня і Наталя живуть в одному будинку, в одному під'їзді і обидві на восьмому поверсі. Вони разом ідуть до школи, завжди разом повертаються додому. І тому називають себе «друзі-нерозливвода».

-А як ви гадаєте, чи достатньо цього, щоб називатися

справжніми
друзями?

Тема 2. Духовні і моральні засади шкільного життя

УРОК 9. Чи береш ти активну участь у житті школи?

Мій світ такий чудовий!
Він різнокольоровий!
У ньому мама, тато
і вся моя сім'я,
у ньому клас, і школа,
і друзі всі навколо –
у ньому всі чудові!
І чудовий/-ва я!

Верба - це дерево пов'язане з водою, отже, символізує здоров'я і життя. Уособлення у вербі весняного пробудження природи від

зимового сну, повноти життя асоціювалось у родинному житті, із розквітом молодих, активних, життєдайних сил.

Мультсалон «Як козаки в школу ходили»

<https://youtu.be/mn4PUFXpQYI>

- Куди пішли козаки?
- Як ви думаєте, що козаки очікували отримати в школі?
- Що вас здивувало в цій школі?

Тема 3. Духовні і моральні основи життя в громаді і державі

УРОК 10. Як ти знаєш історію і культуру громади?

Мак - це символ сонця, безкінечності буття й життєвої скороминущості, пишної краси, волі, гордості, а також хлопця-козака. Після Другої світової мак став загальноприйнятим символом вшанування пам'яті жертв війни. В Україні здавна кажуть: маки цвітуть там, де була пролита козацька кров. Тому червоний мак не лише

європейський, але й український символ скорботи про героїв, загиблих у кровопролитних світових війнах. Символ історичної пам'яті.

Пропонуємо переглянути невеличку оглядову екскурсію станцією Чаплине та прилеглими до неї експериментальними майстернями та депо. <https://youtu.be/Juj0z5Ax3k8>

Тема 3. Духовні і моральні основи життя в громаді і державі

УРОК 11. Як ти примножуєш надбання громади?

Україну називають барвінковим краєм. Прекрасна, осяйна ця рослина. Барвінок - символ радісної життєвої сили, вічності усталеного буття, провісника весни та невмирущої пам'яті про покійних; чистоти, цнотливості, життєстійкості, чоловічого начала, молодого козака. Пам'ять про

здобутки минулого надихають примножувати надбання родини, громади, країни.

Додайте від себе кілька слів, якими б ви хотіли бути або стати.

Напишіть кілька речей, які змогли б допомогти вам розвинути ці якості. Представте свого партнера як особистість, яка реалізувала себе. Запитайте один одного:

- Де ти живеш?
- Де ти відпочивав улітку?
- Чи є в тебе брати або сестри?

Тема 3. Духовні і моральні основи життя в громаді і державі

УРОК 13-14. Хто в громаді належить до відомих особистостей, моральних авторитетів? У кого з них ти можеш навчитися послуху, правдивості, сміливості, щедрості, смирення, жертвності, любові?

Вишня – символ рідної землі та України. Вона називається «вишнею» від слова «вишина», а також «Вишній», той, що найвище, є досконалим і зразковим. Вишня – дерево любові, краси, мужності, найкращих людських чеснот, які можуть бути зразками для наслідування.

Проектна діяльність на уроці для активної участі в житті громади з духовної і художньої літератури, суспільного досвіду, повсякденного життя, найближчого оточення, власного досвіду дозволить нам провести дослідження про відомих людей в громаді, їх внесок у культурну й духовну спадщину громади. Максимальна оцінка за проект - 12 вишень

Тема 4. Духовні і моральні засади ставлення до природи

УРОК 15. Чи ти усвідомлюєш себе частиною довкілля?

Волошка відома і як символ влади, і як символ величності, які, безперечно, властиві й природі. Блакитна квітка неба й моря символізує також спокій, вірність, стабільність. Все те, чим характеризуються закони природи. З волошками порівнюють очі, які є дзеркалом душі. А чиста душа завжди відчуває себе частиною всесвіту, частиною довкілля

Послухайте притчу й дізнаєтесь відповідь на питання.

<https://youtu.be/sEgjlGJ0UwU>

До підсумкового уроку

На нашому уявному рушникові зображено всі символи України, які пов'язані з вивченими темами.

Спробуйте пригадати, з якою темою курсу, який символ пов'язаний ?

Розміщення символів на рушникові має спорадичний характер.

Розташуйте символи на рушникові відповідно до значущості для вас тих тем, які вони символізували у цьому посібнику

